

EUROPOS CENTRINIS BANKAS

EUROSISTEMA

PRANEŠIMAS APIE KONVERGENCIJĄ 2012 M. GEGUŽĖ

EUROPOS CENTRINIS BANKAS

EUROSISTEMA

PRANEŠIMAS APIE KONVERGENCIJĄ 2012 M. GEGUŽĖ

Visuose 2012 m.
ECB leidiniuose
naudojamas
50 eurų banknoto
motyvas

© Europos Centrinis Bankas, 2012 m.

Adresas

Kaiserstrasse 29
60311 Frankfurtas prie Maino
Vokietija

Pašto adresas

Postfach 16 03 19
60066 Frankfurt am Main
Germany

Telefonas

+49 69 1344 0

Internetas

<http://www.ecb.europa.eu>

Faksas

+49 69 1344 6000

Šis leidinys yra 2012 m. gegužės mėn. Europos Centrinio Banko pranešimo apie konvergenciją įvado, analizės pagrindo ir šalių vertinimo santraukos vertimas į lietuvių kalbą.

Jeigu jums reikia daugiau informacijos, žiūrėkite leidinio variantą anglų kalba internete (<http://www.ecb.europa.eu>).

Į lietuvių kalbą išvertė Europos Centrinis Bankas ir Lietuvos bankas.

Visos teisės saugomos. Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

Šiame leidinyje paskutiniai statistikos duomenys pateikti 2012 m. balandžio 30 d.

ISSN 1725-9622 (ONLINE)

TURINYS

TURINYS

1 ĮVADAS	5
2 ANALIZĖS PAGRINDAS	7
2.1 Ekonominė konvergencija	7
2.2 Nacionalinės teisės aktų suderinamumas su sutartimis	18
3 EKONOMINĖS KONVERGENCIJOS BŪKLĖ	35
4 ŠALIŲ VERTINIMO SANTRAUKOS	49
4.1 Bulgarija	49
4.2 Čekija	51
4.3 Latvija	52
4.4 Lietuva	54
4.5 Vengrija	56
4.6 Lenkija	58
4.7 Rumunija	60
4.8 Švedija	62

SANTRUMPOS

ŠALYS

BE	Belgija	HU	Vengrija
BG	Bulgarija	MT	Malta
CZ	Čekija	NL	Nyderlandai
DK	Danija	AT	Austrija
DE	Vokietija	PL	Lenkija
EE	Estija	PT	Portugalija
IE	Airija	RO	Rumunija
GR	Graikija	SI	Slovėnija
ES	Ispanija	SK	Slovakija
FR	Prancūzija	FI	Suomija
IT	Italija	SE	Švedija
CY	Kipras	UK	Jungtinė Karalystė
LV	Latvija	JP	Japonija
LT	Lietuva	US	Jungtinės Amerikos Valstijos
LU	Liuksemburgas		

KITOS

BVP	bendrasis vidaus produktas
EBPO	Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtos organizacija
ECB	Europos Centrinis Bankas
ECBS	Europos centrinių bankų sistema
EK	efektyvusis kursas
EPI	Europos pinigų institutas
EPS	ekonominė ir pinigų sąjunga
ES	Europos Sąjunga
ESS95	1995 m. Europos sąskaitų sistema
EUR	euro
GKI	gamintojų kainų indeksas
IS	indėlio sertifikatas
MB	mokėjamų balansas
MBV5	TVF Mokėjamų balanso vadovas (5 leidimas)
MNP	makroekonominio nesubalansuotumo procedūra
NCB	nacionalinis centrinis bankas
PDP	perviršinio deficito procedūra
PFI	pinigų finansinė institucija
SSKV	Sutartis dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje
SVKI	suderintas vartotojų kainų indeksas
TAB	Tarptautinių atsiskaitymų bankas
TDO	Tarptautinė darbo organizacija
TVF	Tarptautinis valiutos fondas
VDSAP	vienetinės darbo sąnaudos apdirbamojoje pramonėje
VDSŠŪ	vienetinės darbo sąnaudos šalies ūkyje
VKI	vartotojų kainų indeksas
VKM	valiutų kurso mechanizmas

Remiantis ES praktika, ES valstybės narės šiame dokumente išvardytos abėcėlės tvarka pagal šalių pavadinimus nacionalinėmis kalbomis.

I ĮVADAS

I ĮVADAS

1999 m. sausio 1 d. eurą įsivedė vienuolika ES valstybių narių. Nuo to laiko bendrą valiutą įsivedė dar šešios valstybės, o paskutinė tai padarė Estija 2011 m. sausio 1 d. Tai reiškia, kad dešimt ES valstybių narių EPS kol kas dalyvauja nevisapusiškai, t. y. jos dar nėra įsivedusios euro. Dvi iš jų (Danija ir Jungtinė Karalystė) pranešė, kad nedalyvaus EPS trečiajame etape. Todėl pranešimuose apie konvergenciją šios dvi valstybės vertinamos tik gavus jų prašymą. Kadangi nė viena iš šių šalių to nepaprašė, šiame pranešime vertinamos aštuonios šalys: Bulgarija, Čekija, Latvija, Lietuva, Vengrija, Lenkija, Rumunija ir Švedija. Vadovaudamosi Sutartimi dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – Sutartis), visos aštuonios šalys yra įsipareigojusios įsivesti eurą, o tai reiškia, kad jos privalo siekti įvykdyti visus konvergencijos kriterijus.

Rengdamas šį pranešimą, ECB vykdo Sutarties 140 straipsnio reikalavimą ne rečiau kaip kartą per dvejus metus arba ES valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, prašymu pranešti Europos Sąjungos Tarybai (toliau – ES Taryba) „apie pažangą, padarytą valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, vykdant savo įsipareigojimus Ekonominėi ir pinigų sąjungai sukurti“. Taigi, šiame pranešime apžvelgiamos aštuonios šalys vertinamos reguliariai kas dvejus metus. Tokie įgaliojimai taip pat suteikti Europos Komisijai, irgi parengusiai pranešimą, todėl tuo pačiu metu ES Tarybai pateikti du pranešimai.

Šiame pranešime ECB naudojasi sistema, taikyta ankstesniuose savo pranešimuose apie konvergenciją. Ji vertina, ar šios aštuonios šalys pasiekė aukštą tvirtos ekonominės konvergencijos laipsnį, ar nacionaliniai teisės aktai suderinti su Sutartimi ir kaip jos laikosi teisės aktų reikalavimų, kuriuos turi įvykdyti nacionaliniai centriniai bankai siekdami tapti neatskiriama Eurosistemos dalimi.

Ekonominės konvergencijos proceso vertinimas labai priklauso nuo naudojamos statistikos kokybės ir vientisumo. Rengiant ir teikiant statistiką, ypač valdžios finansų statistiką, neturi būti atsižvelgiama į politinius svarstymus ir negali būti daromas politinis spaudimas. ES valstybės narės raginamos teikti prioritetą savo statistikos kokybei ir vientisumui, užtikrinti, kad, rengiant tokią statistiką, būtų naudojama tinkama patikrų ir balansų sistema, ir taikyti minimalius standartus statistikos srityje. Tokie standartai yra nepaprastai svarbūs siekiant įtvirtinti nacionalinių statistikos institucijų nepriklausomumą, vientisumą bei atskaitomybę ir padėti skatinti pasitikėjimą valdžios finansų statistikos kokybe (žr. 5.9 skirsnį).

Šį pranešimą sudaro šeši skyriai. Sistema, naudojama ekonominei ir teisinei konvergencijai vertinti, aprašoma 2 skyriuje. Ekonominės konvergencijos pagrindiniai aspektai lygiagrečiai apžvelgiami 3 skyriuje. Šalių vertinimo santraukos pateiktos 4 skyriuje. Jame aprašomi pagrindiniai ekonominės ir teisinės konvergencijos analizės rezultatai. Ekonominės konvergencijos būklės kiekvienoje iš aštuonių vertinamų ES valstybių narių detalesnė analizė, konvergencijos rodiklių apžvalga ir jiems rengti naudota statistikos metodika pateikiama 5 skyriuje. Galiausiai 6 skyriuje vertinama, kaip šių valstybių narių nacionaliniai teisės aktai, tarp jų ir nacionalinių centrinių bankų įstatymai, atitinka Sutarties 130 ir 131 straipsnius bei Europos centrinių bankų sistemos ir Europos Centrinio Banko statutą (toliau – Statutas).

2 ANALIZĖS PAGRINDAS

2.1 EKONOMINĖ KONVERGENCIJA

Norėdamas įvertinti ekonominės konvergencijos būklę aštuoniuose vertinamose ES valstybėse narėse, ECB naudojami bendra analizės sistema ir ją taiko analizuodamas kiekvieną šalį paeiliui. Pirma, ši bendra sistema grindžiama Sutarties nuostatomis ir kaip jas taiko ECB, vertindamas kainų pokyčius, fiskalinį balansą ir skolos rodiklius, valiutos keitimo kursą ir ilgalaikes palūkanų normas bei kitus ekonominei integracijai ir konvergencijai svarbius veiksnius. Antra, sistema grindžiama daugeliu papildomų praeitį ir ateities lūkesčius apibūdinančių ekonominių rodiklių, laikomų naudingais konvergencijos tvarumui detaliau įvertinti. Valstybių narių patikrinimas pagal visus šiuos veiksnius yra svarbus, siekiant užtikrinti jų integraciją į euro zoną be didesnių sunkumų. Toliau pateiktuose 1–5 intarpuose trumpai primenamos teisinės nuostatos ir nurodomos metodinės detalės, kaip ECB jas taiko.

Siekiant užtikrinti tęstinumą ir vienodą traktavimą, šis pranešimas parengtas vadovaujantis anksčiau ECB (prieš tai – Europos pinigų instituto) paskelbtų pranešimų principais. Taikydamas konvergencijos kriterijus, ECB vadovaujasi keliais pagrindiniais principais. Pirma, atskiri kriterijai aiškinami tiksliai ir taikomi griežtai. Šio principo loginis pagrindas yra tai, kad svarbiausias kriterijų tikslas – užtikrinti, jog euro zonoje galėtų dalyvauti tik tos valstybės narės, kurių ekonominė būklė yra palanki palaikyti kainų stabilumą ir euro zonos vientisumą. Antra, konvergencijos kriterijai – tai aiškūs integruoti reikalavimai, kurie visi turi būti įgyvendinti. Sutartyje šie kriterijai yra lygiaverčiai, jie netaikomi hierarchiniu principu. Trečia, konvergencijos kriterijai turi būti įgyvendinti vadovaujantis faktiniais duomenimis. Ketvirta, konvergencijos kriterijai turi būti taikomi nuosekliai, skaidriai ir paprastai. Be to, dar kartą pabrėžiama, kad konvergencija turi būti ilgalaikė, o ne tik tam tikru momentu. Todėl, vertinant kiekvieną valstybę, detaliai išnagrinėjamas jos konvergencijos tvarumas.

Atsižvelgiant į tai, atitinkamų šalių ekonomikos raida apžvelgiama įvertinant praeitį, dažniausiai paskutinių dešimties metų duomenis. Tai padeda geriau nustatyti, kokių mastu dabartinė pažanga yra išties struktūrinių pokyčių rezultatas, o tai savo ruožtu leidžia geriau įvertinti ekonominės konvergencijos tvarumą.

Be to, kiek reikia, atsižvelgiama ir į ateities perspektyvą. Todėl ypač daug dėmesio skiriama tam faktui, kad palankios ekonomikos raidos tvarumas iš esmės priklauso nuo tinkamų ir ilgalaikių politikos priemonių, naudojamų sprendžiant esamas ir būsimas problemas. Tvirtas valdymas ir patikimos institucijos taip pat labai svarbūs palaikant tvarų gamybos augimą vidutiniu ir ilgu laikotarpiu. Apskritai pabrėžiama, kad, norint užtikrinti ekonominės konvergencijos tvarumą, reikalinga ne tik gera pradžia, patikimos institucijos, bet ir tinkama ekonominė politika vėliau, jau įvedus eurą.

Ši bendra sistema taikoma atskirai aštuonioms vertinamoms ES valstybėms narėms. Vadovaujantis Sutarties 140 straipsnio nuostatomis, šie šalių vertinimai, kuriuose dėmesys sutelktas į kiekvienos valstybės narės rezultatus, turėtų būti nagrinėjami atskirai.

Paskutinė šiame pranešime panaudotų statistikos duomenų pateikimo diena buvo 2012 m. balandžio 30 d. Statistinius duomenis, naudojamus taikant konvergencijos kriterijus, pateikė Europos Komisija (žr. 5.9 skirsnį, lenteles ir grafikus), bendradarbiaudama su ECB valiutų kursų ir ilgalaikių palūkanų normų atveju. Konvergencijos duomenys apie kainų ir ilgalaikių palūkanų normų pokyčius yra pateikti iki 2012 m. kovo mėn. – tai paskutinis mėnuo, kurio duomenys buvo panaudoti nustatant SVKI. Šiame pranešime vertinamų mėnesinių valiutų kursų duomenų

pateikimo laikotarpis baigiasi 2012 m. balandžio mėn. Praeitais duomenys apie fiskalines pozicijas apima laikotarpį iki 2011 m. Taip pat atsižvelgta į įvairiuose šaltiniuose pateikiamas prognozes ir į naujausias šių valstybių narių konvergencijos programas bei kitą informaciją, kuri laikoma svarbia konvergencijos tvarumui vertinti atsižvelgiant į ateities perspektyvas. Europos Komisijos 2012 m. pavasario prognozė ir Įspėjimo mechanizmo ataskaita¹, į kurias atsižvelgiama šiame pranešime, buvo paskelbtos atitinkamai 2012 m. gegužės 11 d. ir 2012 m. vasario 14 d. ECB bendroji taryba šį pranešimą patvirtino 2012 m. gegužės 25 d.

Kainų raidą reglamentuojančios teisės aktų nuostatos ir tai, kaip jas taiko ECB, aprašoma 1 intarpe.

¹ Naujos priežiūros procedūros dėl makroekonominių disbalansų prevencijos ir naikinimo pirmasis etapas (išsamiau žr. Pranešimo apie konvergenciją anglų k. Žodyną).

I intarpas

KAINŲ POKYČIAI

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje reikalaujama, kad pranešime apie konvergenciją būtų nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokį kriterijų:

„didelis kainų stabilumas; ar jis pasiektas, sprendžiama pagal infliacijos lygį, artimą tam, kurį yra pasiekusios ne daugiau kaip trys valstybės narės, kuriose kainos yra stabiliausios.“

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnyje, 1 straipsnyje numatoma:

„Kainų stabilumo kriterijus, nurodytas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 140 straipsnio 1 dalies pirmoje įtraukoje, reiškia, kad valstybės narės kainų stabilumas yra tvarus ir vidutinis infliacijos lygis per vienerius metus iki tyrimo neviršija daugiau kaip 1½ procentinio punkto daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios, infliacijos lygio. Infliacija matuojama taikant vartotojų kainų indeksą palyginamuoju pagrindu, atsižvelgiant į nacionalinių apibrėžimų skirtumus.“

2 Sutarties nuostatų taikymas

Šiame pranešime ECB Sutarties nuostatas taiko taip, kaip nurodyta toliau:

Pirma, dėl teiginio „vidutinis infliacijos lygis per vienerius metus iki tyrimo“ reikia pasakyti, kad šis infliacijos lygis apskaičiuojamas pagal tai, kiek padidėjo pastarųjų 12 mėnesių SVKI vidurkis, palyginti su praėjusio 12 mėnesių laikotarpio vidurkiu. Šiame pranešime infliacijos lygio nagrinėjimo laikotarpis – nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn.

Antra, teiginys „daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausias“, kuris vartojamas apibrėžti pamatinę vertę, taikomas apskaičiuojant trijų ES valstybių narių, kuriose infliacijos lygis yra mažiausias – šiuo atveju Švedijos (1,3 %), Airijos (1,4 %) ir Slovėnijos (2,1 %) – nesvertinį aritmetinį infliacijos lygio vidurkį. Šį kartą „išskirtinė“ nebuvo nė viena vertinama valstybė¹. Nustatoma, kad vidutinis infliacijos lygis yra 1,6 %, o pridėjus 1½ procentinio punkto, gaunama 3,1 % infliacijos pamatinė vertė.

Infliacija apskaičiuota pagal SVKI, surinktą konvergencijai įvertinti, remiantis palyginamuoju kainų stabilumo rodikliu (žr. 5.9 skirsnį). Vidutinis euro zonos infliacijos lygis palyginimui pateikiamas šio pranešimo statistikos dalyje.

1 Sąvoka „išskirtinė“ jau buvo vartojama ankstesniuose ECB pranešimuose apie konvergenciją (žr., pvz., 2010 m. pranešimą), taip pat EPI pranešimuose apie konvergenciją. Pagal šiuos pranešimus, valstybė narė laikoma išskirtine, jei tenkinamos dvi sąlygos: pirma, šalies 12 mėnesių infliacijos lygio vidurkis yra daug mažesnis negu kitų valstybių narių atitinkamas infliacijos lygis; antra, jos kainų raidai didelę įtaką darė išskirtiniai veiksniai. Įtraukiant „išskirtinę“ valstybę tarp trijų valstybių, kuriose kainos stabiliausias, būtų iškreipta pamatinė vertė. Išskirtinumas nenustatomas mechanškai. Šiuo principu pradėta vadovautis siekiant tinkamai įvertinti galimus didelius atskirų šalių infliacijos raidos iškraipymus. Pavyzdžiui, 2010 m. ECB ir Europos Komisijos pranešimuose apie konvergenciją Airija buvo įvertinta kaip „išskirtinė“, nes tuo metu šioje valstybėje infliacija buvo 1,5 procentinio punkto mažesnė už antrą mažiausią infliacijos rodiklį ES. Tai buvo susiję su ypač dideliu ekonominės veiklos aktyvumo sumažėjimu šioje šalyje ir dėl to sumažėjusiu darbo užmokesčiu. Vis dėlto šiuo metu Airijos realusis gamybos augimas ir infliacijos lygis labai nesiskiria nuo šių rodiklių kitose valstybėse narėse.

Siekiant detaliau išanalizuoti kainų raidos tvarumą aštuoniuose vertinamose šalyse, vidutinė infliacija pagal SVKI per 12 mėnesių nagrinėjamą laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. vertinama pagal tai, kaip per paskutinius dešimt metų kito valstybių narių ekonominė veikla kainų stabilumo požiūriu. Taigi, dėmesys skiriamas pinigų politikos kryptims, ypač tam, ar pinigų politikos institucijos visų pirma siekia pasiekti ir išlaikyti kainų stabilumą, taip pat tam, ar kitos ekonominės politikos sritys prisideda įgyvendinant šį tikslą. Be to, įvertinamas ir makroekonominės aplinkos poveikis kainų stabilumo siekiui. Kainų raida analizuojama atsižvelgiant į pasiūlos ir paklausos sąlygas, sutelkiant dėmesį, be kita ko, į veiksnius, darančius poveikį vienetinėms darbo sąnaudoms ir importo kainoms. Taip pat atsižvelgiama į kitus svarbius kainų indeksus, kaip antai: SVKI, neįskaitant neperdirbtų maisto produktų ir energijos, SVKI naudojant palyginamas mokesčių normas, nacionalinį VKI, privataus vartojimo defliatorių, BVP defliatorių ir gamintojo kainas. Vertinant ateities perspektyvos požiūriu, pateikiama kelerių artimiausių metų infliacijos galimos raidos apžvalga, į kurią įtraukiamos ir pagrindinių tarptautinių organizacijų bei rinkos dalyvių prognozės. Be to, aptariami instituciniai ir struktūriniai aspektai, kurie yra svarbūs norint palaikyti kainų stabilumui palankią aplinką įsivedus eurą.

Fiskalinę raidą reglamentuojančios teisės aktų nuostatos, kaip jas taiko ECB ir susiję procedūriniai klausimai aprašomi 2 intarpe.

FISKALINĖ RAIDA

1 Sutarties ir kitos teisinės nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies antroje įtraukoje nustatyta, kad pranešime apie konvergenciją būtų nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokių kriterijų:

„valstybės finansinės padėties tvarumas; ar jis pasiektas, sprendžiama pagal bendrojo šalies biudžeto be perviršinio deficito, kuris nustatomas pagal 126 straipsnio 6 dalį, padėtį.“

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnyje, 2 straipsnyje nustatyta:

„Bendrojo šalies biudžeto padėties kriterijus, nurodytas minėtos Sutarties 140 straipsnio 1 dalies antroje įtraukoje, reiškia, kad tyrimo metu valstybė narė nėra Tarybos sprendimo pagal minėtos Sutarties 126 straipsnio 6 dalį dėl perviršinio deficito buvimo atitinkamoje valstybėje narėje objektas.“

126 straipsnyje numatyta perviršinio deficito nustatymo tvarka. Vadovaudamasi 126 straipsnio 2 ir 3 dalimis, Europos Komisija parengia pranešimą, jei valstybė narė neatitinka biudžetinės drausmės reikalavimų, ypač jei:

- a) planuojamo arba faktinio valdžios sektoriaus deficito santykis su BVP viršija pamatinę vertę (Protokole dėl perviršinio deficito procedūros numatyta, kad šis dydis yra 3 % BVP), išskyrus atvejus, kai:
 - arba santykis labai ir nuolat mažėjo ir pasiekė lygį, artimą pamatinei vertei;
 - arba antraip – pamatinės vertės perviršis yra tik išimtinis ir laikinas, ir santykis lieka artimas pamatinei vertei;
- b) valstybės skolos ir BVP santykis viršija tam tikrą pamatinę vertę (Protokole dėl perviršinio deficito procedūros numatyta, kad šis dydis turi sudaryti 60 % BVP), išskyrus atvejus, kai tas santykis pakankamai mažėja ir tinkamu tempu artėja prie pamatinės vertės.

Komisijos parengtame pranešime turi būti atsižvelgiama ir į tai, ar valdžios sektoriaus deficitas yra didesnis už valstybės investicijų išlaidas, be to, įvertinami ir kiti svarbūs veiksniai, įskaitant valstybės narės vidutinės trukmės ekonomikos ir biudžeto būklę. Komisija taip pat gali parengti pranešimą, jei ji mano, kad valstybei narei gresia perviršinio deficito pavojus, nors pagal tuos kriterijus reikalavimai ir vykdomi. Ekonomikos ir finansų komitetas parengia nuomonę apie Komisijos pranešimą. Galiausiai, vadovaujantis 126 straipsnio 6 dalimi, ES Taryba, remdamasi Komisijos rekomendacija ir apsvarsčiusi suinteresuotos valstybės narės norimas pareikšti pastabas bei nuodugnai jas įvertinusi, kvalifikuota balsų dauguma, išskyrus suinteresuotos valstybės narės balsą, nusprendžia, ar toje valstybėje narėje yra susidaręs perviršinis deficitas.

Sutarties 126 straipsnio nuostatos papildomai paaiškintos Tarybos reglamente Nr. 1467/97 su paskutiniais pakeitimais, padarytais Tarybos reglamentu Nr. 1177/2011¹, kuriame, be kita ko:

- patvirtinama, kad skolos kriterijus yra lygiavertis deficito kriterijui, suteikiant galimybę jį taikyti ir numatant trejų metų pereinamąjį laikotarpį. Reglamento 2 straipsnio 1a dalyje nustatyta, kad, kai valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis viršija pamatinę vertę, pripažįstama, kad jis pakankamai mažėja ir tinkamu tempu artėja prie pamatinės vertės, jei per pastaruosius trejus metus skirtumas, palyginti su pamatine verte, vidutiniškai mažėja viena dvidešimtąja per metus kaip lyginamasis dydis, pagrįstas pokyčiais per pastaruosius trejus metus, apie kuriuos turima duomenų. Reikalavimas pagal skolos kriterijų taip pat laikomas įvykdytu, jei, remiantis Komisijos biudžeto prognozėmis, atrodo, kad skirtumas sumažės per trejus metus. Taikant skolos mažinimo lyginamąjį dydį, atsižvelgiama į ekonomikos ciklo poveikį skolos mažinimo tempui;
- išsamiai išdėstomi svarbūs veiksniai, į kuriuos Komisija atsižvelgia rengdama pranešimą pagal Sutarties 126 straipsnio 3 dalį. Svarbiausia tai, kad jame nurodyti veiksniai, kurie laikomi svarbiais vertinant vidutinės trukmės ekonominės būklės, biudžeto būklės ir valdžios sektoriaus skolos pozicijos pokyčius (žr. Reglamento 2 straipsnio 3 dalį ir toliau pateiktą išsamią informaciją apie ECB vykdomą analizę).

Be to, 2012 m. kovo 2 d. 25 ES valstybės narės (visos ES valstybės narės, išskyrus Jungtinę Karalystę ir Čekiją) pasirašė Sutartį dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje, parengtą remiantis atnaujinto Stabilumo ir augimo pakto nuostatomis. Ši Sutartis įsigalios, kai ją ratifikuos dvylika euro zonos valstybių narių². III antraštinėje dalyje (Fiskalinis susitarimas), be kita ko, nustatyta, kad į nacionalinę teisę įtraukiama privaloma fiskalinė taisyklė, kuria siekiama užtikrinti subalansuotą arba perteklinį valdžios sektoriaus biudžetą. Laikomasi nuomonės, kad šios taisyklės laikomasi, jeigu metinis struktūrinis balansas atitinka tos šalies vidutinės trukmės tikslą, ir struktūrinis deficitas neviršija 0,5 % BVP. Jeigu valdžios sektoriaus skolos santykis gerokai mažesnis nei 60 % BVP ir jeigu ilgalaikio fiskalinio tvarumo rizika maža, vidutinės trukmės tikslas gali būti struktūrinis deficitas, ne didesnis kaip 1 % BVP. Sutartyje dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos taip pat nustatyta skolos mažinimo lyginamojo dydžio taisyklė, nurodyta minėtame Tarybos reglamente (ES) Nr. 1177/2011, kuris iš dalies pakeitė Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1467/97³. Taip minėta taisyklė patenka į šią Sutartį pasirašiusių ES valstybių narių pirminę teisę. Per vienus metus nuo šios Sutarties įsigaliojimo ją pasirašiusios valstybės narės į savo konstituciją arba atitinkamą didesnę teisinę galią negu metinis biudžeto įstatymas turinti įstatymą privalo įtraukti nustatytas fiskalines taisykles ir automatinio koregavimo mechanizmą nukrypimo nuo fiskalinio tikslo atveju.

1 Žr. 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1467/97 dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo (OL L 209, 1997 8 2, p. 6) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011 (OL L 306, 2011 11 23, p. 33).

Suvestinė redakcija paskelbta internete adresu:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1997R1467:20111213:LT:PDF>

2 Kai įsigalios Sutartis dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje, ši sutartis bus taikoma ir ją ratifikavusioms ES valstybės narėms, kurioms taikoma išimtis, nuo tada, kai pradės galioti išimtį panaikinantis sprendimas, arba anksčiau, jei atitinkama valstybė narė pareišk, kad nori, jog jai būtų taikomos visos ar dalis šios sutarties nuostatų nuo atitinkamos ankstesnės datos.

3 Žr. 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos reglamentą (ES) Nr. 1177/2011, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1467/97 dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo (OL L 306, 2011 11 23, p. 33).

2 Sutarties nuostatų taikymas

Konvergencijai nagrinėti ECB pateikia savo požiūrį apie fiskalinę raidą. Tvarumui įvertinti ECB analizuoja pagrindinius fiskalinės raidos rodiklius nuo 2002 iki 2011 m., valdžios sektoriaus finansų perspektyvas bei problemas ir atkreipia dėmesį į deficito ir skolos raidos sąsajas. Naujojoje ECB analizėje apžvelgiamas nacionalinių biudžeto sistemų veiksmingumas, kaip nurodyta Tarybos reglamento (EB) Nr. 1467/97 2 straipsnio 3 dalies b punkte su paskutiniais pakeitimais, padarytais Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011, ir Tarybos direktyvoje 2011/85/ES⁴. Be to, šiame pranešime pateikiamas išlaidų lyginamojo dydžio taisyklės taikymo preliminarus vertinimas, kaip išdėstyta Tarybos reglamento (EB) Nr. 1466/97 9 straipsnio 1 dalyje su paskutiniais pakeitimais, padarytais Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011⁵. Šia taisykle siekiama užtikrinti tinkamą padidėjusių išlaidų finansavimą. Pagal šią taisyklę, be kita ko, ES valstybės narės, kurios dar nepasiekė savo vidutinės trukmės biudžeto tikslo, turėtų užtikrinti, kad atitinkamų pirminių išlaidų metinis augimo rodiklis neviršytų potencialaus BVP augimo pamatinio vidutinės trukmės rodiklio, jeigu šis viršijimas neatitinka diskrecinių pajamų priemonių.

Kalbant apie 126 straipsnį, tai ECB, kitaip negu Komisija, neatlieka jokio oficialaus vaidmens taikant perviršinio deficito procedūrą. ECB pranešime tik dar kartą informuojama, ar šaliai taikytina perviršinio deficito procedūra.

Atsižvelgdamas į Sutarties nuostatą, kad skolos santykis, didesnis kaip 60 % BVP, turėtų „pakankamai mažėti ir patenkinamai sparčiai artėti prie pamatinės vertės“, ECB analizuoja skolos santykio praeitį ir būsimas tendencijas. Toms ES valstybėms narėms, kurių skolos santykis viršija pamatinę vertę, ECB palyginimo tikslais pateikia skolos tvarumo analizę, kurioje taip pat remiamasi skolos mažinimo lyginamuoju dydžiu, nustatytu Tarybos reglamento (EB) Nr. 1467/97 2 straipsnio 1a dalyje su paskutiniais pakeitimais, padarytais Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011.

Fiskalinės raidos įvertinimas grindžiamas duomenimis, surinktais iš nacionalinių sąskaitų pagal 1995 m. Europos sąskaitų sistemą (žr. 5.9 skirsnį). Daugelį iš šių pranešimą įtrauktų duomenų Komisija pateikė 2012 m. balandžio mėn. Jie apima valdžios finansų pozicijas nuo 2002 iki 2011 m. ir Komisijos prognozes 2012 m.

4 Žr. 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos direktyvą 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžeto sistemoms (OL L 306, 2011 11 23, p. 41).

5 Žr. 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL L 209, 1997 8 2, p. 1) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (OL L 306, 2011 11 23, p. 12).

Suvestinė redakcija paskelbta internete adresu:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1997R1466:20111213:LT:PDF>

Kalbant apie valstybės finansų tvarumą vertinamose šalyse, nagrinėjamų 2011 m. rezultatai apžvelgiami juos palyginant su kiekvienos valstybės narės rezultatais per pastaruosius dešimt metų. Iš pradžių nagrinėjama deficito santykio raida. Čia verta prisiminti, kad šalies metinio deficito santykio pokyčiams paprastai turi įtakos daug įvairių veiksnių. Šie veiksniai dažnai skirstomi į „ciklinius veiksnius“, rodančius, kaip deficitą veikia ekonomikos ciklo pokyčiai, ir į „neciklinius veiksnius“, dažnai naudojamus struktūriniais ar ilgalaikiams fiskalinės politikos koregavimams parodyti. Tačiau tai nereiškia, kad, remiantis tokiais šiame pranešime skaičiais išreikštais

necikliniais veiksniais, galima visiškai paaiškinti fiskalinių pozicijų struktūrinį pokytį, nes jiems įtakos turi politinės priemonės ir specialūs veiksniai – jų abiejų poveikis biudžeto balansui yra trumpalaikis. Dėl netikrumo, susijusio su potencialiu našumo lygiu ir didėjimo tempu, ypač sudėtinga įvertinti, kaip krizės laikotarpiu pakito struktūrinės biudžeto pozicijos. Kalbant apie kitus fiskalinius rodiklius, detaliau išnagrinėtos ir ankstesnės valdžios išlaidų ir pajamų tendencijos.

Toliau nagrinėjami valdžios sektoriaus skolos santykio pokyčiai per šį laikotarpį ir juos nulemiantys veiksniai, t. y. skirtumas tarp nominaliojo BVP augimo ir palūkanų normų, pirminis balansas bei deficito ir skolos koregavimas. Taikant tokį požiūrį, galima gauti papildomos informacijos apie tai, kaip makroekonominė aplinka, ypač augimo ir palūkanų normų derinys, paveikė skolos raidą. Taip pat jis gali suteikti daugiau informacijos apie fiskalinės konsolidacijos priemonių naudą pirminiam balansui ir apie specialių veiksnių įtaką, kurią rodo deficito ir skolos koregavimas. Be to, analizuojama valdžios sektoriaus skolos struktūra, skiriant ypatingą dėmesį trumpalaikės skolos dalims ir skolai užsienio valiuta bei jų pokyčiams. Palyginant šias dalis su esamu skolos santykio lygiu, pabrėžiamas fiskalinių balansų jautrumas valiutų kursų ir palūkanų normų pokyčiams.

Kalbant apie ateities perspektyvą, aptariami nacionalinio biudžeto planai ir neseniai paskelbtos Europos Komisijos prognozės 2012 m., atsižvelgiant į konvergencijos programoje numatytą vidutinio laikotarpio fiskalinę strategiją. Aptariamas atitinkamos valstybės narės numatomo vidutinio laikotarpio biudžeto tikslų, nustatytų Stabilumo ir augimo pakte, įgyvendinimo ir skolos santykio perspektyvos vadovaujantis dabartine fiskaline politika įvertinimas. Galiausiai ypatingas dėmesys skiriamas konsolidacijos galimybėms ir biudžeto pozicijų tvarumo ilgalaikėms problemoms, ypač neindividualizuotų valstybės pensijų sistemų klausimams, susijusiems su demografiniais pokyčiais, ir klausimams, susijusiems su susidariusiais vyriausybės neapibrėžtais išsipareigojimais, ypač finansų ir ekonomikos krizės metu.

Kaip ir anksčiau, šioje analizėje aptariama dauguma svarbių veiksnių, įvardytų Tarybos reglamento (EB) Nr. 1467/97 su paskutiniais pakeitimais, padarytais Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011, 2 straipsnio 3 dalyje, kaip aprašyta 2 intarpe.

Valiutų kursų pokyčius reglamentuojančios teisės aktų nuostatos ir tai, kaip jas atitiko ECB aprašoma 3 intarpe.

3 intarpas

VALIUTŲ KURSŲ POKYČIAI

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies trečioje įtraukoje nustatyta, kad pranešime apie konvergenciją būtų nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokį kriterijų:

„Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizmo nustatytų normalių svyravimo ribų laikymasis bent dvejus metus išvengiant nuvertėjimo euro atžvilgiu.“

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje, 3 straipsnyje nustatyta:

„Dalyvavimo Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizme kriterijus, nurodytas minėtos Sutarties 140 straipsnio 1 dalies trečioje įtraukoje, reiškia, kad valstybė narė laikėsi norminių svyravimų ribų, numatytų Europos pinigų sistemos valiutos kurso mechanizme, be didelių nukrypimų bent paskutinius dvejus metus iki tyrimo. Pirmiausia, valstybė narė negali būti nuvertinusi savo valiutos dvišalio pagrindinio kurso euro atžvilgiu savo pačios iniciatyva per tą patį laikotarpį.“

2 Sutarties nuostatų taikymas

Kalbant apie valiutų kursų stabilumą, ECB tiria, ar iki konvergencijos nagrinėjimo šalis be didelių nukrypimų, ypač nenuvertindama savo valiutos euro atžvilgiu, bent dvejus metus dalyvavo VKM II (jis nuo 1999 m. sausio 1 d. pakeitė VKM). Jei dalyvavimo laikotarpis yra trumpesnis, valiutų kursų pokyčiai apibūdinami taikant dvejų metų orientacinį laikotarpį, kaip ir ankstesniuose pranešimuose.

Vertinant valiutos kurso stabilumą euro atžvilgiu, žiūrima, ar valiutos kursas yra artimas centriniam kursui VKM II, kartu atsižvelgiama į veiksnius, dėl kurių kursas galėjo sustiprėti. Tokio metodo buvo laikomasi ir anksčiau. Šiuo požiūriu valiutos kurso svyravimo ribų dydis VKM II nedaro įtakos valiutos kurso stabilumo kriterijaus įvertinimui.

Be to, „didelių nukrypimų“ nebuvimo klausimas paprastai analizuojamas: i) patikrinant valiutų kursų nukrypimus nuo VKM II centrinio kurso euro atžvilgiu; ii) naudojant tokius rodiklius, kaip valiutos kurso skirtumai euro atžvilgiu ir jų tendencija, taip pat trumpalaikių palūkanų normų skirtumai euro zonoje ir jų pokyčiai; iii) įvertinant užsienio valiutos intervencijų vaidmenį; iv) atsižvelgiant į tarptautinių finansinės paramos programų įtaką stabilizuojant valiutą.

Šiame pranešime nagrinėjamas laikotarpis nuo 2010 m. gegužės 1 d. iki 2012 m. balandžio 30 d. Visi dvišaliai valiutų kursai yra ECB oficialūs orientaciniai kursai (žr. 5.9 skirsnį).

Dvi iš šiame pranešime vertinamų valstybių narių šiuo metu dalyvauja VKM II. Lietuva dalyvauja VKM II nuo 2004 m. birželio 28 d., Latvija prisijungė prie šio mechanizmo 2005 m. gegužės 2 d. Šių šalių valiutų kurso pokyčiai euro atžvilgiu per nagrinėjamą laikotarpį analizuojami kaip nuokrypiai nuo jų atitinkamo centrinio pariteto VKM II. Kitų šešių šiame pranešime vertinamų valstybių narių, kuriose nėra VKM II centrinio kurso, 2010 m. balandžio mėn. vidutiniai valiutų kursai euro atžvilgiu naudojami kaip orientyras palyginimo tikslais. Remiamasi ankstesniuose pranešimuose taikyta tvarka neišreiškiant jokios nuomonės apie valiutos kurso tinkamumą.

Pranešime ne tik pateikiami duomenys apie nominalųjį valiutos kursą euro atžvilgiu, bet ir trumpai apžvelgiami su esamo valiutos kurso tvarumu susiję rodikliai. Jie gaunami remiantis realiojo dvišalio ir efektyviojo kursų pokyčiais, eksporto rinkos dalimi ir mokėjimų balanso einamąja, kapitalo ir finansų sąskaitomis. Taip pat nagrinėjama bendros išorės skolos ir grynosios investicijų pozicijos raida ilgesniu laikotarpiu. Skirsnuose apie valiutų kursų pokyčius aptariami ir šalies integracijos į euro zoną lygio rodikliai. Tai vertinama ir pagal išorės prekybos integraciją (eksportas ir importas), ir pagal finansų integraciją. Galiausiai valiutų kursų pokyčiams skirtuose skirsnuose nurodoma, ar vertinamos šalys yra pasinaudojusios centrinio banko teikiamu likvidumu arba

mokėjimų balanso parama – tiesiogiai ar per tarptautines institucijas, pavyzdžiui, TVF ir (arba) ES. Įvertinama tiek faktinė parama, tiek atsargumo tikslais suteiktas finansavimas, įskaitant ir galimybę gauti prevencijos tikslais suteikiamą finansavimą, pavyzdžiui, per TVF lanksčiąją kredito liniją.

Ilgalaikių palūkanų normų raidą reglamentuojančios teisės aktų nuostatos ir tai, kaip jas taiko ECB, aprašoma 4 intarpe.

4 intarpas

ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ RAIDA

1 Sutarties nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalies ketvirtoje įtraukioje nustatyta, kad pranešime apie konvergenciją būtų nagrinėjama, ar pasiektas aukštas tvarios konvergencijos laipsnis, tuo tikslu nurodant, kaip kiekviena valstybė narė atitinka tokį kriterijų:

„valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, pasiektas konvergencijos ir jos dalyvavimo valiutos kurso mechanizme patvarumas, kurį atspindi ilgalaikių palūkanų normos.“

Protokolo (Nr. 13) dėl konvergencijos kriterijų, nurodytų Sutarties 140 straipsnyje, 4 straipsnyje nustatyta:

„Palūkanų normų konvergencijos kriterijus, nurodytas minėtos Sutarties 140 straipsnio 1 dalies ketvirtoje įtraukioje, reiškia, kad vienerių metų laikotarpiu iki tyrimo valstybės narės vidutinė nominali ilgalaikių palūkanų norma neviršijo daugiau kaip 2 procentiniais punktais daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios, palūkanų normos. Palūkanų normos matuojamos ilgalaikių vyriausybės obligacijų ar palyginamų vertybinių popierių pagrindu atsižvelgiant į nacionalinių apibrėžimų skirtumus.“

2 Sutarties nuostatų taikymas

Šiame pranešime ECB Sutarties nuostatas taiko taip, kaip nurodyta toliau:

Pirma, dėl „vidutinės nominalios ilgalaikių palūkanų normos“ „vienerių metų laikotarpiu iki tyrimo“, reikia pasakyti, kad šios ilgalaikės palūkanų normos apskaičiuojamos kaip paskutinių 12 mėnesių, kurių duomenys yra įtraukti į SVKI, aritmetinis vidurkis. Šiame pranešime nagrinėjamas laikotarpis – nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn.

Antra, teiginys „daugiausia trijų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausios“, vartojamas apibrėžti pamatinę vertę, taikomas naudojant tų pačių trijų valstybių narių, kaip ir apskaičiuojant kainų stabilumo kriterijaus pamatinę vertę, nesvertinį aritmetinį ilgalaikių palūkanų normų vidurkį (žr. 1 intarpą). Airija – viena iš šalių, kuriose kainos yra stabiliausios, tačiau nagrinėjamu laikotarpiu jos galimybės patekti į finansų rinkas buvo labai ribotos. Nagrinėjamu laikotarpiu ilgalaikės palūkanų normos Airijoje buvo 9,1 %. Jos buvo kur kas didesnės už 4,4 % euro zonos vidurkį tuo pačiu laikotarpiu. Atsižvelgiant į šiuo metu rinkose vyraujančią didelę konkrečiai

šaliai būdingą rizikos premiją (ją lėmė kiti veiksniai, o ne infliacija), Airijos ilgalaikė palūkanų norma šiuo metu nėra tinkamas lyginamasis dydis, taikomas vertinant ES valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, pažangą siekiant ekonominės konvergencijos. Vertinamu laikotarpiu Airijos vyriausybės obligacijų rinkoje tvyrojo didelė įtampa, ir valstybė neteko daug tarptautinių investicijų. Todėl Airijos ilgalaikės palūkanų normos yra ne tik gerokai didesnės už euro zonos vidurkį, bet ir gerokai viršija kitų dviejų valstybių narių, kuriose kainos yra stabiliausias, ilgalaikes palūkanų normas. Atsižvelgiant į tai, Airija nebuvo įtraukta apskaičiuojant pamatinę vertę. Per šiame pranešime nagrinėjamą laikotarpį ilgalaikės palūkanų normos dviejose šalyse, kuriose kainos yra stabiliausias, buvo 2,2 % (Švedijoje) ir 5,4 % (Slovėnijoje). Atitinkamai vidutinė palūkanų norma sudarė 3,8 %, prie jos pridėjus 2 procentinius punktus pamatinę vertę yra 5,8 %.

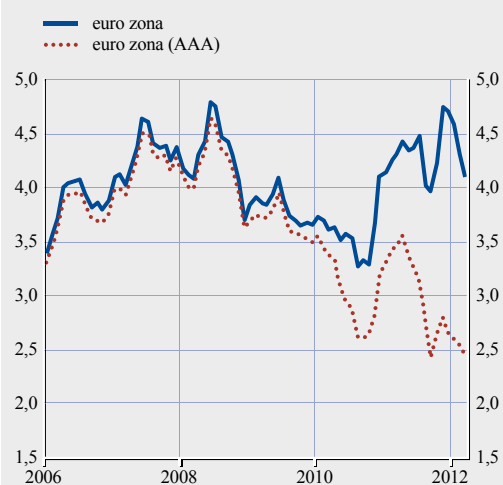
Palūkanų normos buvo apskaičiuojamos pagal turimas suderintas ilgalaikes palūkanų normas, sudarytas konvergencijai įvertinti (žr. 5.9 skirsnį).

Kaip jau buvo minėta, Sutartyje aiškiai nurodoma siekti „konvergencijos patvarumo“, kuri rodo ilgalaikės palūkanų normos. Todėl pokyčiai nagrinėjamu laikotarpiu – nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. – vertinami atsižvelgiant į ilgalaikes palūkanų normas per paskutinius dešimt metų (arba per laikotarpį, kurio duomenys turimi) ir į pagrindinius veiksnius, nulemiančius ilgalaikių palūkanų normų skirtumus, palyginti su euro zonos vidurkiu. Vertinamu laikotarpiu vidutinės ilgalaikės palūkanų normos euro zonoje iš dalies rodė didelę kai kurioms euro zonos šalims būdingą rizikos premiją. Todėl palyginimui naudojamas ir AAA reitingu įvertintų ilgalaikių euro zonos obligacijų pajamingumas, t. y. AAA reitingu įvertintų euro zonos šalių obligacijų pajamingumo kreivės ilgalaikis pajamingumas, kuri apskaičiuojant įtraukiamos AAA reitingu įvertintų euro zonos šalių obligacijos. Euro zonos vidutinė ilgalaikė palūkanų norma ir euro zonos ilgalaikių AAA reitingu įvertintų obligacijų pajamingumas palygintas 1 pav. Šiai analizei geriau suprasti pranešime taip pat pateikiama informacija apie finansų rinkos dydį ir raidą. Tai grindžiama trimis rodikliais (bendrovių išleistų skolos vertybinių popierių suma, vertybinių popierių rinkos kapitalizacija ir šalies bankų paskolos privačiam sektoriui), kurie, paėmus kartu, leidžia įvertinti kapitalo rinkų dydį kiekvienoje valstybėje.

Galiausiai Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad šiame pranešime būtų atsižvelgiama ir į keletą kitų svarbių veiksnių (žr. 5 intarpą). Kadangi paskutinis pranešimas buvo skelbtas 2010 m., jau pradėjo galioti pagal Sutarties 121 straipsnio 6 dalį parengta sustiprintos ekonominės valdysenos sistema, užtikrinanti glaudesnį ekonominės politikos ir ES valstybių narių ekonominių rezultatų tvarios konvergencijos koordinavimą. 5 intarpe trumpai primenamos šios teisės aktų nuostatos ir aprašoma, kaip į šiuos papildomus veiksnius buvo atsižvelgta ECB atliktame konvergencijos vertinime.

1 pav. Ilgalaikės palūkanų normos

(2006 m. sausio mėn.–2012 m. kovo mėn., procentais)

Šaltinis: ECB.

Pastabos: Euro zona žymi euro zonos šalių ilgalaikių palūkanų normų svartinį vidurkį BVP atžvilgiu. Euro zona (AAA) rodo euro zonos AAA reitingu įvertintų obligacijų ilgalaikio nominaliojo pajamingumo, kuri skaičiuojant įtrauktos AAA reitingu įvertintų euro zonos šalių obligacijos, kreivę.

5 intarpas

KITI SVARBŪS VEIKSNIAI

1 Sutarties ir kitos teisinės nuostatos

Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Komisijos ir Europos centrinio banko pranešimuose taip pat apibūdinami rinkų integracijos rezultatai, einamosios sąskaitos mokėjimų balansų būklė ir pokyčiai bei gaminio vienetui tenkančių darbo sąnaudų ir kitų kainų rodiklių pokyčių tyrimas.“

Todėl ECB atsižvelgia į teisės aktų dėl ES ekonomikos valdysenos rinkinių, įsigaliojusį 2011 m. gruodžio 13 d. Remdamiesi Sutarties 121 straipsnio 6 dalies nuostatomis, Europos Parlamentas ir ES Taryba priėmė išsamias daugiašalės priežiūros tvarkos taisykles, nurodytas Sutarties 121 straipsnio 3 ir 4 dalyse. Europos Parlamentas ir ES Taryba priėmė šias taisykles, „kad užtikrintų glaudesnę valstybių narių ekonominės politikos koordinavimą ir tvarią ekonominės veiklos rezultatų konvergenciją“ (121 straipsnio 3 dalis) ir dėl to, kad „reikia pasimokyti iš patirties, įgytos per pirmąjį ekonominės ir pinigų sąjungos veikimo dešimtmetį, ypač atsižvelgiant į poreikį Sąjungoje gerinti ekonomikos valdyseną, kuri turėtų būti grindžiama didesne nacionaline atsakomybe“¹. Naujuose teisės aktuose numatyta griežtesnė priežiūros sistema, kuria siekiama neleisti susidaryti perviršiniams makroekonominiams disbalansams ir padėti ES valstybėms narėms, kuriose jie susidaro, parengti planus padėčiai taisyti iki nuokrypių išsigalėjimo. Nauji teisės aktai dėl perviršinių makroekonominių disbalansų prevencijos (toliau – makroekonominių disbalansų procedūra) ir jų prevencinės bei korekcinės dalys taikomos visoms ES valstybėms narėms, išskyrus tas, kurios dalyvauja tarptautinėje finansinės paramos programoje ir kurios jau taiko griežtesnę priežiūrą ir sąlygas. Makroekonominių disbalansų procedūroje numatytas išpėjimo mechanizmas, kuriuo anksti nustatomi disbalansai. Šis mechanizmas pagrįstas skaidria visų ES valstybių narių rodiklių rezultatų suvestine, į kurią įtrauktos ir išpėjamosios ribos, ir ekonomikos vertinimu. Atliekant šį vertinimą, turėtų būti atsižvelgiama, be kita ko, į nominaliąją ir realiąją konvergenciją euro zonoje ir už jos ribų². Vertinant makroekonominius disbalansus, reikėtų atsižvelgti į jų mastą ir galimą neigiamą netiesioginį ekonominį ir finansinį poveikį, padidinantį ES ekonomikos pažeidžiamumą ir keliantį grėsmę sklandžiam EPS veikimui³.

2 Sutarties nuostatų taikymas

Kaip ir anksčiau, kiekvienos valstybės narės papildomi veiksniai, nurodyti Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje, nagrinėjami 5 skyriuje paeiliui, atsižvelgiant į 1–4 intarpuose išdėstytus kriterijus. Kalbant apie makroekonominių disbalansų procedūrą, reikia pasakyti, kad daugelis makroekonominių rodiklių jau anksčiau buvo minimi šiame pranešime (kai kurių iš jų statistinės apibrėžtys buvo kitokios) ir priskiriami prie daugelio papildomų praeitį ir ateities lūkesčius apibūdinančių rodiklių, laikomų naudingais konvergencijos tvarumui detaliau įvertinti, kaip reikalaujama Sutarties 140 straipsnyje. Kad informacija būtų išsami, 3 skyriuje pateikiami visų šalių rezultatų suvestinės rodikliai (įskaitant išpėjamosias ribas). Taip užtikrinama, kad būtų pateikta visa turima informacija, svarbi nustatant makroekonominius disbalansus, galinčius

1 Žr. 2011 m. lapkričio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1176/2011 dėl makroekonominių disbalansų prevencijos ir naikinimo 2 konstatuojamąją dalį.

2 Žr. Reglamento (ES) Nr. 1176/2011 4 straipsnio 4 dalį.

3 Žr. Reglamento (ES) Nr. 1176/2011 17 konstatuojamąją dalį.

trukdyti pasiekti nagrinėjamų šalių aukštą tvarios konvergencijos laipsnį, kaip nustatyta Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje. Pabrėžtina, kad ES valstybės narės, kurioms taikoma išimtis ir perviršinių disbalansų procedūra, negali būti laikomos šalimis, pasiekusiomis aukštą tvarios konvergencijos laipsnį, kaip nustatyta Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje.

2.2 NACIONALINĖS TEISĖS AKTŲ SUDERINAMUMAS SU SUTARTIMIS

2.2.1 ĮVADAS

Sutarties 140 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad ne rečiau kaip kartą per dvejus metus arba valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, prašymu ECB (ir Europos Komisija) praneštų Tarybai apie pažangą, padarytą valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, vykdant savo įsipareigojimus siekiant įstoti į ekonominę ir pinigų sąjungą. Šiuose pranešimuose turi būti įvertinta, kaip kiekvienos valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, nacionalinės teisės aktai, įskaitant jos NCB įstatymą, atitinka Sutarties 130 ir 131 straipsnius bei Statutą. Šis Sutarties įpareigojimas valstybėms narėms, kurioms taikoma išimtis, dar vadinamas „teisine konvergencija“. Vertindamas teisinę konvergenciją, ECB neapsiriboja nacionalinės teisės aktų formaliu įvertinimu, bet taip pat gali įvertinti, ar atitinkamų nuostatų įgyvendinimas atitinka Sutarčių ir Statuto dvasią. ECB yra ypač susirūpinęs dėl tam tikrų ženklų, kad kai kurių valstybių narių NCB sprendimus priimančioms organams daromas spaudimas, o tai neatitinka Sutarties nuostatų dėl centrinio banko nepriklausomumo dvasios. ECB taip pat mato sklindaus ir nepertraukiamo NCB sprendimus priimančių organų veikimo poreikį. Šiuo požiūriu valstybių narių atitinkamos institucijos turi prievolę imtis visų reikiamų priemonių, kad užtikrintų, jog, atsilaisvinus NCB sprendimus priimančių organų nario vietai, būtų laiku paskirtas jį pakeičiantis asmuo². Prieš pateikdamas bet kokį teigiamą galutinį įvertinimą, patvirtinantį, kad valstybės narės nacionalinės teisės aktai atitinka Sutartį ir Statutą, ECB atidžiai stebės bet kokius pokyčius.

VALSTYBĖS NARĖS, KURIOMS TAIKOMA IŠIMTIS, IR TEISINĖ KONVERGENCIJA

Bulgarija, Čekija, Latvija, Lietuva, Vengrija, Lenkija, Rumunija ir Švedija, kurių nacionalinės teisės aktai išanalizuoti šiame pranešime, turi valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, statusą, t. y. jos dar neįsivedė euro. Švedijai valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, statusas buvo suteiktas Tarybos 1998 m. gegužės mėn. sprendimu³. Kitoms valstybėms narėms taikomų Aktų dėl stojimo sąlygų 4⁴ ir 5⁵ straipsniai nustato, kad: „Nuo įstojimo dienos kiekviena naujoji valstybė narė dalyvauja Ekonominėje ir pinigų sąjungoje kaip valstybė narė, kuriai taikoma leidžianti nukrypti nuostata, kaip apibrėžta Sutarties 139 straipsnyje.“

ECB išanalizavo teisinės konvergencijos lygį Bulgarijoje, Čekijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Vengrijoje, Lenkijoje, Rumunijoje ir Švedijoje bei teises priemones, kurių jos ėmėsi ar kurių reikia imtis šiam tikslui pasiekti. Šiame pranešime nevertinamos Danija ir Jungtinė Karalystė – tai specialų statusą turinčios valstybės narės, kurios dar neįsivedė euro.

2 Nuomonės CON/2010/37 ir CON/2010/91.

3 1998 m. gegužės 3 d. Tarybos sprendimas 98/317/EB pagal Sutarties 109j straipsnio 4 dalį (OL L 139, 1998 5 11, p. 30). PASTABA: Sprendimo 98/317/EB pavadinime minima Europos Bendrijos steigimo sutartis (dar iki šios Sutarties straipsnių pernumeravimo pagal Amsterdamo sutarties 12 straipsnį); Lisabonos sutartimi ši nuostata panaikinta.

4 Aktas dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų (OL L 236, 2003 9 23, p. 33).

5 Dėl Bulgarijos ir Rumunijos žr. Akto dėl Bulgarijos Respublikos ir Rumunijos stojimo sąlygų ir sutarčių, kuriomis yra grindžiama Europos Sąjunga, pritaikomųjų pataisų 5 straipsnį (OL L 157, 2005 6 21, p. 203).

Prie Sutarčių pridėtame Protokole (Nr. 16) dėl tam tikrų su Danija susijusių nuostatų nustatyta, kad, atsižvelgiant į 1993 m. lapkričio 3 d. Danijos Karalystės Vyriausybės Tarybai pateiktą pranešimą, Danijai taikomos išlygos ir kad procedūra išlygai panaikinti pradedama tik Danijos prašymu. Kadangi Danijai taikomas Sutarties 130 straipsnis, *Danmarks Nationalbank* turi vykdyti centrinio banko nepriklausomumo reikalavimus. 1998 m. EPI pranešime apie konvergenciją padaryta išvada, kad šis reikalavimas įvykdytas. Kadangi Danija turi specialų statusą, nuo 1998 m. jos konvergencija nebuvo vertinta. Tol, kol Danija nepraneš Tarybai apie savo ketinimą įsivesti eurą, *Danmarks Nationalbank* nėra poreikio būti teisiškai integruotam į Eurosystemą ir jokie Danijos teisės aktai neturi būti suderinti.

Vadovaujantis prie Sutarčių pridėtu Protokolu (Nr. 15) dėl tam tikrų su Jungtine Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalyste susijusių nuostatų, Jungtinė Karalystė nėra įpareigota įsivesti euro, nebent ji praneš Tarybai, kad ketina tai padaryti. 1997 m. spalio 30 d. Jungtinė Karalystė pranešė Tarybai, kad 1999 m. sausio 1 d. ji neketina įsivesti euro, ir ši situacija nepasikeitė. Vadovaujantis šiuo pranešimu, tam tikros Sutarties (įskaitant 130 ir 131 straipsnius) ir Statuto nuostatos Jungtinei Karalystei netaikomos. Todėl šiuo metu nėra teisinio reikalavimo užtikrinti, kad jos nacionalinės teisės aktai (įskaitant *Bank of England* statutą) būtų suderinti su Sutartimi ir Statutu.

Teisinės konvergencijos vertinimo tikslas – palengvinti Tarybai nuspręsti, kurios valstybės narės vykdo „savo įsipareigojimus Ekonominėi ir pinigų sąjungai pasiekti“ (Sutarties 140 straipsnio 1 dalis). Teisės srityje tokios sąlygos pirmiausia susijusios su centrinio banko nepriklausomumu ir NCB teisine integracija į Eurosystemą.

TEISINIO ĮVERTINIMO STRUKTŪRA

Teisiniame įvertinime naudojama ta pati ECB ir EPI ankstesnių pranešimų apie teisinę konvergenciją struktūra⁶.

Nacionalinės teisės aktų suderinamumas analizuojamas atsižvelgiant į teisės aktus, priimtus iki 2012 m. kovo 12 d.

2.2.2 SUDERINIMO APIMTIS

2.2.2.1 SUDERINIMO SRITYS

Siekiant nustatyti sritis, kuriose reikia suderinti nacionalinės teisės aktus, analizuojami šie klausimai:

- suderinamumas su Sutarties (130 straipsnis) ir Statuto (7 straipsnis ir 14 straipsnio 2 dalis) nuostatomis dėl NCB nepriklausomumo, taip pat su nuostatomis dėl konfidencialumo (Statuto 37 straipsnis);
- suderinamumas su piniginio finansavimo (Sutarties 123 straipsnis) ir privilegijos naudotis finansų įstaigomis (Sutarties 124 straipsnis) draudimais ir suderinamumas dėl vienodos žodžio „euro“ rašybos, kurio reikalaujama pagal ES teisę; ir
- teisinė NCB integracija į Eurosystemą (ypač Statuto 12 straipsnio 1 dalies ir 14 straipsnio 3 dalies atžvilgiu).

⁶ Ypač 2010 m. gegužės mėn. (apie Bulgariją, Čekiją, Estiją, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Lenkiją, Rumuniją, Slovakiją ir Švediją), 2008 m. gegužės mėn. (apie Bulgariją, Čekiją, Estiją, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Lenkiją, Rumuniją, Slovakiją ir Švediją), 2007 m. gegužės mėn. (apie Kiprą ir Malta), 2006 m. gruodžio mėn. (apie Čekiją, Estiją, Kiprą, Latviją, Vengriją, Malta, Lenkiją, Slovakiją ir Švediją), 2006 m. gegužės mėn. (apie Lietuvą ir Slovėniją), 2004 m. spalio mėn. (apie Čekiją, Estiją, Kiprą, Latviją, Lietuvą, Vengriją, Malta, Lenkiją, Slovėniją, Slovakiją ir Švediją), 2002 m. gegužės mėn. (apie Švediją) ir 2000 m. balandžio mėn. (apie Graikiją ir Švediją) ECB pranešimų apie konvergenciją ir 1998 m. kovo mėn. EPI pranešimo apie konvergenciją.

2.2.2.2 „SUDERINAMUMAS“ IR „SUVIENODINIMAS“

Sutarties 131 straipsnyje reikalaujama, kad nacionalinės teisės aktai būtų „suderinti“ su Sutartimis ir Statutu; todėl bet koks nesuderinamumas turi būti pašalintas. Nei Sutarčių ir Statuto viršenybė prieš nacionalinę teisę, nei nesuderinamumo pobūdis nedaro įtakos būtinybei laikytis šio įpareigojimo.

Reikalavimas, kad nacionalinės teisės aktai būtų „suderinti“, nereiškia, jog pagal Sutartį reikalaujama, kad NCB įstatymai būtų „suvienodinti“ vienas su kitu ar su Statutu. Nacionaliniai ypatumai gali ir toliau būti, jeigu jie nepažeidžia ES išimtinės kompetencijos pinigų srityje. Iš tiesų Statuto 14 straipsnio 4 dalis leidžia NCB atlikti ir kitas, Statute nenumatytas, funkcijas, jeigu jos netrukdo ECBS tikslams ir uždaviniams. NCB įstatymo nuostatos, leidžiančios atlikti tokias papildomas funkcijas, yra aiškus aplinkybių, kurioms esant skirtumai gali išlikti, pavyzdys. Terminas „suderinamas“ daugiau nurodo, kad nacionalinės teisės aktai ir NCB įstatymai turi būti pakoreguoti siekiant pašalinti nesuderinamumus su Sutartimis ir Statutu bei užtikrinti reikalingą NCB integracijos į ECBS lygį. Pirmiausia turėtų būti pakoreguotos visos nuostatos, pažeidžiančios NCB nepriklausomumą, kaip apibrėžta Sutartyje, ir jo, kaip ECBS neatskiriamos dalies, vaidmenį. Todėl, norint tai pasiekti, nepakanka remtis vien tikta ES teisės viršenybe prieš nacionalinę teisę.

Sutarties 131 straipsnyje nustatyta pareiga apima tik nesuderinamumą su Sutartimis ir Statutu. Tačiau nacionalinės teisės aktai, nesuderinti su ES antriniais teisės aktais, turėtų būti suderinti su tokiais antriniais teisės aktais. ES teisės viršenybė neturi įtakos pareigai suderinti nacionalinės teisės aktus. Šis bendras reikalavimas kyla ne tik iš Sutarties 131 straipsnio, bet ir iš Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijos⁷.

Sutartys ir Statutas nenumato būdo, kaip nacionalinės teisės aktai turėtų būti suderinti. Tai gali būti įvykdyta pateikiant nuorodas į Sutarčių ir Statutą arba inkorporuojant jų nuostatas ir pateikiant nuorodą į juos, arba išbraukiant nesuderinamas nuostatas, arba derinant šiuos būdus.

Be to, viena iš priemonių, siekiant nacionalinės teisės aktų suderinamumo su Sutartimis ir Statutu bei užtikrinant jų, yra tai, kad Sąjungos institucijos ir valstybės narės turi konsultuotis su ECB dėl teisės aktų projektų nuostatų jo kompetencijai priklausančiais klausimais pagal Sutarties 127 straipsnio 4 dalį, 282 straipsnio 5 dalį ir Statuto 4 straipsnį. Pagal 1998 m. birželio 29 d. Tarybos sprendimą 98/415/EB dėl nacionalinių institucijų konsultavimosi su Europos Centrinio Banko teisės akto projekto nuostatų klausimais⁸, aiškiai reikalaujama, kad valstybės narės imtųsi priemonių, reikalingų užtikrinti šios pareigos laikymąsi.

2.2.3 NCB NEPRIKLAUSOMUMAS

Kalbant apie centrinio banko nepriklausomumo ir konfidencialumo klausimus pasakytina, kad 2004 m. arba 2007 m. į ES įstojusių valstybių narių nacionalinės teisės aktai turėjo būti suderinti, kad atitiktų atitinkamas Sutarties ir Statuto nuostatas, ir galioti atitinkamai 2004 m. gegužės 1 d. ir 2007 m. sausio 1 d. Švedija turėjo užtikrinti, kad reikalingi suderinimai įsigaliotų iki ECBS įkūrimo 1998 m. birželio 1 d.

CENTRINIO BANKO NEPRIKLAUSOMUMAS

1995 m. lapkričio mėn. EPI nustatė centrinio banko nepriklausomumo požymių sąrašą (vėliau smulkiai aprašytą jo 1998 m. pranešime apie konvergenciją); jie tuo metu buvo valstybių

7 Žr., *inter alia*, 1974 m. balandžio 4 d. sprendimą „Europos Bendrijų Komisija prieš Prancūzijos Respubliką“ (C-167/73, Rink. p. 359) („Code du Travail Maritime“).

8 OL L 189, 1998 7 3, p. 42.

narių nacionalinės teisės aktų, ypač NCB įstatymų, įvertinimo pagrindas. Centrinio banko nepriklausomumo sąvoka apima įvairias nepriklausomumo rūšis, kurias reikia vertinti atskirai, tai yra: funkcinį, institucinį, asmeninį ir finansinį nepriklausomumą. Paskutiniaisiais metais ECB priimtose nuomonėse šių centrinio banko nepriklausomumo aspektų analizė buvo toliau tobulinama. Šie aspektai yra pagrindas įvertinant valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, nacionalinės teisės aktų ir Sutarčių bei Statuto konvergencijos lygį.

FUNKCINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Centrinio banko nepriklausomumas yra ne savitikslis, bet priemonė tikslui, kuris turėtų būti aiškiai apibrėžtas ir kuriam turėtų būti suteikta pirmenybė visų kitų tikslų atžvilgiu, pasiekti. Pagal funkcinio nepriklausomumo principą reikalaujama, kad kiekvieno NCB pagrindinis tikslas būtų numatytas aiškiai ir teisinį tikrumą užtikrinančiu būdu bei visiškai atitiktų Sutarties nustatytą pagrindinį tikslą – kainų stabilumą. To siekiama NCB suteikiant reikiamus būdus ir priemones šiam tikslui pasiekti nepriklausomai nuo bet kokios kitos institucijos. Sutarties reikalavimas dėl centrinio banko nepriklausomumo rodo visuotinai pripažintą nuomonę, kad pagrindinio tikslo – kainų stabilumo – geriausiai gali siekti visiškai nepriklausoma institucija, kurios įgaliojimai yra aiškiai apibrėžti. Centrinio banko nepriklausomumas yra visiškai suderinamas su NCB atsakomybe už savo sprendimus, kuri yra svarbus pasitikėjimo jų nepriklausomumo statusu stiprinimo aspektas. Tai reiškia skaidrumą ir dialogą su trečiosiomis šalimis palaikymą.

Kalbant apie laiką, pasakytina, kad iš Sutarties nėra aišku, nuo kada valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, NCB turi laikytis pagrindinio tikslo – kainų stabilumo, – nustatyto Sutarties 127 straipsnio 1 dalyje, 282 straipsnio 2 dalyje ir Statuto 2 straipsnyje. Švedijos atveju nėra aišku, ar ši pareiga turėtų būti taikoma nuo ECBS įkūrimo dienos, ar nuo euro įvedimo dienos. 2004 m. gegužės 1 d. ar 2007 m. sausio 1 d. į ES įstojusių valstybių narių atveju nėra aišku, ar ji turėtų būti taikoma nuo įstojimo dienos, ar nuo euro įvedimo dienos. Nors Sutarties 127 straipsnio 1 dalis netaikoma valstybėms narėms, kurioms taikoma išimtis (žr. Sutarties 139 straipsnio 2 dalies c punktą), Statuto 2 straipsnis šioms valstybėms narėms yra taikomas (žr. Statuto 42 straipsnio 1 dalį). ECB palaiko nuomonę, kad NCB pareiga laikyti kainų stabilumą savo pagrindiniu tikslu Švedijos atveju pradėdama taikyti 1998 m. birželio 1 d., o 2004 m. gegužės 1 d. ir 2007 m. sausio 1 d. į ES įstojusių valstybių narių atveju – nuo tų datų. Tai pagrįsta tuo, kad vienas iš pagrindinių ES principų, būtent kainų stabilumas (Sutarties 119 straipsnis), yra taikomas ir valstybėms narėms, kurioms taikoma išimtis. Tai taip pat pagrįsta Sutarties tikslu, kad visos valstybės narės turėtų siekti makroekonominės konvergencijos, įskaitant kainų stabilumą, kuriai skirti reguliarūs ECB ir Europos Komisijos pranešimai. Ši išvada taip pat yra pagrįsta centrinio banko nepriklausomumo, kuris yra pateisinamas tik tada, jei bendras tikslas – kainų stabilumas – turi pirmenybę, pamatiniu pagrindu.

Šalių vertinimai šiame pranešime yra pagrįsti būtent šiomis išvadomis, nuo kada valstybių narių, kurioms taikoma išimtis, NCB taikoma pareiga laikyti kainų stabilumą savo pagrindiniu tikslu.

INSTITUCINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Institucinio nepriklausomumo principą tiksliai apibrėžia Sutarties 130 straipsnis ir Statuto 7 straipsnis. Šie du straipsniai draudžia NCB ir jų sprendimus priimančių organų nariams gauti ar priimti ES institucijų ar organų, valstybių narių vyriausybių ar bet kurio kito subjekto nurodymus. Šie straipsniai taip pat draudžia ES institucijoms, įstaigoms ar organams bei valstybių narių vyriausybėms siekti paveikti tuos NCB sprendimus priimančių organų narius, kurių sprendimai gali turėti įtakos NCB su ECBS susijusių uždavinių įgyvendinimui. Jei nacionalinės teisės aktai

perteikia Sutarties 130 straipsnį ir Statuto 7 straipsnį, juose turi būti numatyti abu draudimai ir jie neturi apriboti šių nuostatų taikymo srities⁹.

Nepaisant to, ar NCB yra organizuotas kaip valstybei priklausantis organas, ar kaip specialus viešosios teisės organas, ar paprasčiausiai kaip viešoji akcinė bendrovė, yra rizika, kad jo savininkas, pasinaudodamas tokia nuosavybės teise, gali daryti įtaką jo sprendimų dėl uždavinių, susijusių su ECBS, priėmimui. Tokia įtaka, daroma naudojantis akcininkų teisėmis ar kitaip, gali turėti poveikio NCB nepriklausomumui ir todėl turėtų būti ribojama įstatymu.

Draudimas duoti nurodymus

Trečiųjų šalių teisės duoti nurodymus NCB, jų sprendimus priimančioms organams ar pastarųjų nariams, jeigu jų veikla susijusi su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinamos su Sutartimi ir Statutu.

Bet koks NCB dalyvavimas taikant finansinio stabilumo stiprinimo priemones turi būti suderinamas su Sutartimi, t. y. NCB funkcijos turi būti atliekamos visapusiškai laikantis jų funkcinio, institucinio ir finansinio nepriklausomumo principo, kad būtų apsaugotas tinkamas Sutartyje ir Statute numatytų jų uždavinių vykdymas¹⁰. Jei nacionalinės teisės aktai nustato tokį NCB vaidmenį, kada peržengiamos patariamųjų funkcijų ribos, ir pagal juos reikalaujama, kad jis prisiimtų papildomus uždavinius, turi būti užtikrinta, kad šie uždaviniai nepaveiktų NCB gebėjimo vykdyti su ECBS susijusius jo uždavinius veiklos ir finansiniu atžvilgiais¹¹. Be to, NCB atstovai gali būti įtraukiami į kolegialius sprendimus priimančius priežiūros organus ar kitas institucijas tik tinkamai atsižvelgus į reikalavimą apsaugoti NCB sprendimus priimančių organų narių asmeninį nepriklausomumą¹².

Draudimas tvirtinti, sustabdyti, panaikinti ar atidėti sprendimus

Trečiųjų šalių teisės tvirtinti, sustabdyti, panaikinti ar atidėti NCB sprendimus, jeigu jie susiję su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinamos su Sutartimi ir Statutu.

Draudimas cenzūruoti sprendimus teisiniu pagrindu

Bet kokių organų, išskyrus nepriklausomus teismus, teisė teisiniu pagrindu cenzūruoti sprendimus, susijusius su ECBS uždavinių atlikimu, yra nesuderinama su Sutartimi ir Statutu, kadangi šių uždavinių vykdymas negali būti pakartotinai vertinamas politiniu lygmeniu. NCB valdytojo teisė teisiniu pagrindu sustabdyti ECBS ar NCB sprendimus priimančio organo priimto sprendimo įgyvendinimą ir vėliau pateikti jį politiniam organui galutiniam sprendimui priimti būtų tolygi siekiui gauti trečiųjų šalių nurodymus.

Draudimas dalyvauti NCB sprendimus priimančiuose organuose su balsavimo teise

Trečiųjų šalių atstovų dalyvavimas NCB sprendimus priimančiame organe su teise balsuoti dėl klausimų, susijusių su ECBS uždavinių, kuriuos atlieka NCB, vykdymu, yra nesuderinamas su Sutartimi ir Statutu, net jeigu toks balsas nėra sprendžiamasis.

Draudimas iš anksto derinti NCB sprendimus

Įstatymų aiškiai numatyta NCB pareiga iš anksto derinti savo sprendimus su trečiosiomis šalimis sukuria teisinį pagrindą, kuriuo vadovaudamosi trečiosios šalys gali daryti įtaką centrinio banko galutiniams sprendimams, ir todėl yra nesuderinama su Sutartimi ir Statutu.

9 Nuomonė CON/2011/104. ECB nuomonės skelbiamos ECB interneto svetainėje www.ecb.europa.eu.

10 Nuomonė CON/2010/31.

11 Nuomonė CON/2009/93.

12 Nuomonė CON/2010/94.

Tačiau NCB dialogas su trečiosiomis šalimis netgi tais atvejais, kai įstatymas įpareigoja teikti informaciją ir keistis nuomonėmis, yra suderinamas su centrinio banko nepriklausomumu, jeigu:

- dėl to nebus pažeidžiamas NCB sprendimus priimančių organų narių nepriklausomumas;
- bus visiškai atsižvelgiama į ypatingą valdytojų teisinę padėtį jiems einant ECB bendrosios tarybos narių pareigas; ir
- laikomasi Statute nustatytų konfidencialumo reikalavimų.

NCB sprendimus priimančių organų narių pareigų aprobavimas

Įstatymų nuostatose dėl trečiųjų šalių (pvz., vyriausybių) teikiamo NCB sprendimus priimančių organų narių pareigų (pvz., susijusių su sąskaitomis) aprobavimo turėtų būti numatyti tinkami saugikliai, kad tokia teisė nepažeistų atskiro NCB nario gebėjimo nepriklausomai priimti sprendimus dėl uždavinių, susijusių su ECBS (arba įgyvendinti sprendimus, priimtus ECBS lygmeniu). Rekomenduojama, kad aiški nuostata dėl to būtų numatyta NCB įstatyme.

ASMENINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Statuto nustatytu NCB sprendimus priimančių organų narių kadencijos trukmės saugumu taip pat užtikrinamas centrinio banko nepriklausomumas. NCB valdytojai yra ECB bendrosios tarybos nariai. Statuto 14 straipsnio 2 dalis nustato, kad NCB įstatymuose, be kita ko, turi būti numatyta ne trumpesnė kaip penkerių metų valdytojo kadencija. Tai kartu apsaugo valdytojus nuo savavališko jų atleidimo iš pareigų nustatant, kad valdytojus galima atleisti iš pareigų tik tuomet, jeigu jie nebeatitinka šioms pareigoms keliamų reikalavimų arba yra kalti padarę sunkų nusižengimą, ir suteikiant galimybę kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. NCB įstatymai turi atitikti šią nuostatą, kaip yra išdėstyta toliau.

Sutarties 130 straipsnis draudžia nacionalinėms vyriausybėms ir bet kokiems kitiems organams daryti įtaką NCB sprendimus priimančių organų nariams jiems atliekant savo užduotis. Valstybės narės ypač negali siekti paveikti NCB sprendimus priimančių organų narių pakeisdamos nacionalinės teisės aktus, kurie daro įtaką jų atlyginimui ir kurie iš principo turėtų būti taikomi tik būsimiems paskyrimams¹³.

Minimali valdytojų kadencija

Vadovaujantis Statuto 14 straipsnio 2 dalimi, NCB įstatymuose turi būti numatyta ne trumpesnė kaip penkerių metų valdytojo kadencija. Tai nedraudžia nustatyti ilgesnės kadencijos, o esant neribotam kadencijos terminui nereikalaujama keisti įstatymo, jei valdytojo atleidimo iš pareigų pagrindai atitinka nustatytuosius Statuto 14 straipsnio 2 dalyje. Kai NCB įstatymas yra iš dalies keičiamas, iš dalies keičiantis įstatymas turėtų apsaugoti valdytojo ir kitų sprendimus priimančių organų narių, kuriems gali tekti pavaduoti valdytoją, kadencijos trukmės saugumą.

Valdytojų atleidimo iš pareigų pagrindai

NCB įstatymai privalo užtikrinti, kad valdytojai nebūtų atleisti iš pareigų dėl kitų priežasčių, išskyrus išvardytąsias Statuto 14 straipsnio 2 dalyje. Šio reikalavimo tikslas yra užkirsti kelią valdytojus skiriančioms institucijoms, ypač vyriausybei ar parlamentui, pasinaudoti teise valdytoją atleisti. NCB įstatymai turėtų arba numatyti atleidimo iš pareigų pagrindus, kurie būtų suderinti su nustatytaisiais Statuto 14 straipsnio 2 dalyje, arba apskritai neminėti jokių

13 Žr., pvz., nuomones CON/2010/56, CON/2010/80, CON/2011/104 ir CON/2011/106.

atleidimo iš pareigų pagrindų (kadangi Statuto 14 straipsnio 2 dalis yra taikoma tiesiogiai). Išrinkus ar paskyrus valdytojus, jie negali būti atleisti iš pareigų kitomis sąlygomis nei nurodytos Statuto 14 straipsnio 2 dalyje, net jei valdytojai nepradėjo eiti savo pareigų.

NCB sprendimus priimančių organų kitų narių, išskyrus valdytojus, dalyvaujančių vykdančių su ECBS susijusius uždavinius, kadencijos trukmės saugumas ir atleidimo iš pareigų pagrindai

Asmeniniam nepriklausomumui kiltų pavojus, jei tos pačios taisyklės dėl valdytojų kadencijos trukmės saugumo ir jų atleidimo iš pareigų pagrindų nebūtų taikomos ir kitiems NCB sprendimus priimančių organų nariams, dalyvaujantiems vykdančių su ECBS susijusius uždavinius¹⁴. Suteikti tokią pačią kadencijos trukmės apsaugą reikalaujama įvairiose Sutarties ir Statuto nuostatose. Statuto 14 straipsnio 2 dalimi užtikrinama ne tik valdytojų kadencijos trukmės apsauga, o Sutarties 130 straipsnyje ir Statuto 7 straipsnyje konkrečiai minimi ne valdytojai, o NCB „sprendimus priimančių organų nariai“. Tai ypač taikytina tais atvejais, kai valdytojas yra „pirmasis tarp lygių“ kolegu, turinčių lygias balsavimo teises, arba kai kitiems nariams gali tekti pavaduoti valdytoją.

Teisė į teisminę gynybą

Siekiant apriboti politinio pasirinkimo vertinant atleidimo iš pareigų pagrindus galimybę, NCB sprendimus priimančių organų nariai turi turėti teisę kreiptis į nepriklausomą teismą ir apskųsti bet kokią sprendimą atleisti juos iš pareigų.

Statuto 14 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad iš pareigų atleisti NCB valdytojai dėl tokio sprendimo gali kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. Nacionalinės teisės aktai turėtų arba remtis Statutu, arba apskritai neminėti teisės dėl tokio sprendimo kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą (kadangi Statuto 14 straipsnio 2 dalis yra taikoma tiesiogiai).

Nacionalinės teisės aktuose taip pat turėtų būti nustatyta bet kurio kito NCB sprendimus priimančių organų nario, dalyvaujančio vykdančių su ECBS susijusius uždavinius, teisė kreiptis į nacionalinius teismus ir apskųsti sprendimą atleisti iš einamų pareigų. Ši teisė gali būti bendrosios teisės reguliuojamas dalykas arba ji gali būti nustatyta specialia norma. Net jei šia teise būtų galima pasinaudoti pagal bendrąją teisę, siekiant teisinio tikrumo būtų patartina tokią teisę į teisminę gynybą numatyti konkrečiai.

Apsauga nuo interesų konflikto

Asmeninis nepriklausomumas taip pat reiškia, jog būtina užtikrinti, kad nekiltų NCB sprendimus priimančių organų narių, dalyvaujančių vykdančių su ECBS susijusius uždavinius, pareigų jų NCB (taip pat valdytojų pareigų ECB) ir bet kokių kitų funkcijų, kurias gali vykdyti šie sprendimus priimančių organų nariai ir kurios gali kelti grėsmę jų asmeniniam nepriklausomumui, interesų konfliktas. Paprastai buvimas sprendimus priimančio organo, dalyvaujančio vykdančių su ECBS susijusius uždavinius, nariu yra nesuderinamas su kitų funkcijų, kurios gali sukelti interesų konfliktą, vykdymu. Pirmiausia tokių sprendimus priimančių organų nariai negali eiti pareigų ar turėti interesų, kurie gali daryti įtaką jų veiklai einant pareigas valstybės vykdomojoje ar įstatymų leidžiamojoje valdžioje arba regioninėje ar vietos administracijose arba dalyvaujant verslo organizacijoje. Ypatingą dėmesį reikėtų skirti tam, kad būtų užkirstas kelias galimiems vykdomųjų funkcijų neatliekančių sprendimus priimančių organų narių interesų konfliktams.

14 Žr. Nuomonės CON/2004/35 8 punktą, Nuomonės CON/2005/26 8 punktą, Nuomonės CON/2006/44 3.3 punktą, Nuomonės CON/2006/32 2.6 punktą ir Nuomonės CON/2007/6 2.3 ir 2.4 punktus.

FINANSINIS NEPRIKLAUSOMUMAS

Net jei NCB yra visiškai nepriklausomas funkciniu, instituciniu ir asmeniniu požiūriu (t. y. tai garantuoja NCB įstatymas), jo bendram nepriklausomumui kiltų grėsmė, jei jis negalėtų savarankiškai naudotis pakankamais finansiniais ištekliais savo įgaliojimams vykdyti (t. y. pagal Sutartį ir Statutą reikalaujamiems su ECBS susijusiems uždaviniams vykdyti).

Valstybės narės negali leisti savo NCB atsidurti tokioje padėtyje, kad jie neturėtų pakankamų finansinių išteklių savo atitinkamai su ECBS ar su Eurosistema susijusiems uždaviniams vykdyti. Pažymėtina, kad Statuto 28 straipsnio 1 dalis ir 30 straipsnio 4 dalis numato galimybę ECB papildomai reikalauti iš NCB sumokėti įnašus į ECB kapitalą ir atlikti papildomus užsienio atsargų pervedimus¹⁵. Be to, Statuto 33 straipsnio 2 dalis numato¹⁶, kad, jeigu ECB patiria nuostolį, kurio negalima visiškai kompensuoti iš bendrojo atsargų fondo, ECB valdančioji taryba gali nuspręsti likusį nuostolį kompensuoti iš atitinkamų finansinių metų pinigų politikos pajamų proporcingai ir neviršijant sumų, kokios paskirstytos NCB. Finansinio nepriklausomumo principas reiškia, kad šių nuostatų įgyvendinimu reikalaujama, kad NCB galėtų netrukdomai vykdyti savo funkcijas.

Pagal finansinio nepriklausomumo principą taip pat reikalaujama, kad NCB turėtų pakankamai priemonių ne tik su ECBS susijusiems uždaviniams, bet ir savo nacionaliniams uždaviniams vykdyti (pvz., finansuoti savo valdymą ir savo operacijas).

Dėl visų pirmiau išvardytų priežasčių finansinis nepriklausomumas taip pat reiškia, kad NCB turėtų būti visuomet pakankamai kapitalizuotas. Pirmiausia reikėtų vengti bet kokios situacijos, kai ilgą laikotarpį NCB grynoji nuosavybė yra mažesnė už įstatinį kapitalą arba net neigiama, įskaitant atvejus, kai nuostoliai, viršijantys kapitalo ir rezervų lygį, nėra paskirstomi. Bet kuri tokia situacija gali padaryti neigiamą poveikį NCB gebėjimui vykdyti ne tik jo su ECBS susijusius, bet ir nacionalinius uždavinius. Be to, tokia situacija gali paveikti Eurosistemos pinigų politikos patikimumą. Todėl, jei NCB grynoji nuosavybė tampa mažesnė už jo įstatinį kapitalą arba net neigiama, atitinkama valstybė narė turėtų per tinkamą laiką suteikti NCB atitinkamą kapitalo kiekį bent jau iki įstatinio kapitalo lygio, kad būtų laikomasi finansinio nepriklausomumo principo. ECB atžvilgiu šio klausimo aktualumą jau yra pripažinusi Taryba, 2000 m. gegužės 8 d. priėmusi Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1009/2000 dėl Europos Centrinio Banko kapitalo padidinimo¹⁷. Jis suteikia ECB valdančiajai tarybai galimybę tam tikru momentu ateityje priimti sprendimą dėl faktinio kapitalo padidinimo, kad būtų galima palaikyti kapitalo bazės, kurios reikia ECB operacijoms vykdyti, pakankamumą¹⁸; NCB turėtų finansiškai gebėti vykdyti tokį ECB sprendimą.

Finansinio nepriklausomumo koncepciją reikėtų vertinti atsižvelgiant į tai, ar kuri nors trečioji šalis gali daryti tiesioginę arba netiesioginę įtaką ne tik NCB uždaviniams, bet ir jo gebėjimui (suprantamam tiek funkciniu požiūriu – darbo jėgos prasme, tiek finansiniu požiūriu – pakankamų finansinių išteklių prasme) vykdyti savo įgaliojimus. Šiuo atžvilgiu ypač aktualūs toliau pateikti finansinio nepriklausomumo aspektai, iš jų keli buvo patobulinti visai neseniai¹⁹. Tai yra finansinio nepriklausomumo požymiai, kurių atžvilgiu NCB yra pažeidžiamiausi dėl išorės įtakos.

15 Statuto 30 straipsnio 4 dalis taikoma tik Eurosistemoje.

16 Statuto 33 straipsnio 2 dalis taikoma tik Eurosistemoje.

17 OL L 115, 2000 5 16, p. 1.

18 2010 m. gruodžio 13 d. Sprendimas ECB/2010/26 dėl ECB kapitalo padidinimo (OL L 11, 2011 1 15, p. 53).

19 Pagrindinės formuojančios ECB nuomonės šioje srityje yra: CON/2002/16, CON/2003/22, CON/2003/27, CON/2004/1, CON/2006/38, CON/2006/47, CON/2007/8, CON/2008/13, CON/2008/68 ir CON/2009/32.

Biudžeto sudarymas

Jei trečioji šalis turi teisę sudaryti ar daryti įtaką sudarant NCB biudžetą, tai nesuderinama su finansiniu nepriklausomumu, nebent įstatyme yra įtvirtinta apsaugos nuostata, pagal kurią tokia teisė nedaro poveikio finansinėms lėšoms, būtinoms su ECBS susijusiems NCB uždaviniams vykdyti.

Apskaitos taisyklės

Ataskaitos turi būti sudaromos arba vadovaujantis bendrosiomis apskaitos taisyklėmis, arba vadovaujantis NCB sprendimus priimančių organų nustatytais taisyklėmis. Jei tokias taisykles yra nustačiusios trečiosios šalys, taisyklėse turi būti bent jau atsižvelgta į tai, ką siūlė NCB sprendimus priimančiosios šalys.

Metines ataskaitas turėtų patvirtinti nepriklausomų apskaitininkų padedami NCB sprendimus priimančiosios šalys ir *ex post* jas gali tvirtinti trečiosios šalys (pvz., vyriausybė ar parlamentas). NCB sprendimus priimančiosios šalys turi būti suteikta galimybė priimti nepriklausomą ir profesionalų sprendimą dėl pelno apskaičiavimo.

Kai NCB operacijas kontroliuoja valstybės kontrolė arba panašus organas, atsakingas už viešųjų finansų naudojimo kontrolę, teisės aktai turi aiškiai nustatyti kontrolės apimtį ir ji turi nepažeisti NCB nepriklausomų išorės auditorių veiklos²⁰; be to, atsižvelgiant į institucinio nepriklausomumo principą, ji turi atitikti draudimą teikti nurodymus NCB ir jo sprendimus priimančiosios šalys bei ja neturi būti kišamasi į NCB uždavinius, susijusius su ECBS²¹. Valstybinis auditas turi būti atliekamas nepolitiniiais, nepriklausomais ir grynai profesiniais pagrindais.

Pelno paskirstymas, NCB kapitalas ir finansiniai atidėjiniai

Kalbant apie pelno paskirstymą, NCB įstatyme gali būti nurodyta, kaip paskirstomas jo pelnas. Jei tokių nuostatų nėra, sprendimus dėl pelno paskirstymo turėtų priimti NCB sprendimus priimančiosios šalys profesiniais pagrindais; tai neturėtų būti palikta trečiųjų šalių nuožiūrai, nebent yra įtvirtinta aiški apsaugos nuostata, pagal kurią tai nedaro poveikio finansinėms lėšoms, būtinoms su ECBS susijusiems NCB uždaviniams vykdyti.

Pelnas gali būti paskirstytas į valstybės biudžetą tik po to, kai padengiami visi sukaupti praėjusių metų nuostoliai²² ir sudaromi finansiniai atidėjiniai, laikomi reikalingais NCB kapitalo ir turto realiai vertei apsaugoti. Laikini ar *ad hoc* teisės aktai, prilygstantys nurodymams NCB dėl jų pelno paskirstymo, nėra priimtini²³. Finansinio nepriklausomumo principui taip pat pakenktų ir NCB nerealizuoto kapitalo prieaugio mokestis²⁴.

Valstybė narė negali mažinti NCB kapitalo be NCB sprendimus priimančių organų *ex ante* sutikimo, kuriuo turi būti siekiama užtikrinti, kad jis išsaugos pakankamai finansinių priemonių NCB, kaip ECBS nario, įgaliojimams pagal Sutarties 127 straipsnio 2 dalį ir Statutą vykdyti. Dėl tos pačios priežasties bet koks NCB pelno paskirstymo taisyklių pakeitimas turėtų būti inicijuojamas ir sprendimas dėl jo priimamas tik derinant su NCB, kuris geriausiai supranta padėtį, kad galėtų įvertinti, kokio dydžio atsargos kapitalas jam yra būtinas²⁵. Kalbant apie finansinius atidėjinius arba finansinės apsaugos priemones, NCB privalo galėti savarankiškai sudaryti finansinius atidėjinius

20 Apie NCB nepriklausomų išorės auditorių veiklą žr. Statuto 27 straipsnio 1 dalį.

21 Nuomonės CON/2011/9 ir CON/2011/53.

22 Nuomonė CON/2009/85.

23 Nuomonė CON/2009/26.

24 Nuomonės CON/2009/63 ir CON/2009/59.

25 Nuomonės CON/2009/83.

savo kapitalo ir turto realiai vertei apsaugoti. Valstybės narės taip pat negali trukdyti NCB tęsti savo atsargos kapitalo sudarymo proceso, kad jis atitiktų lygį, būtiną Eurosistemos nariui savo uždaviniams vykdyti²⁶.

Finansinė atsakomybė už priežiūros institucijas

Kai kurių valstybių narių finansinės priežiūros institucijos yra jų nacionalinių centrinių bankų dalis. Jei tokioms institucijoms taikomi NCB nepriklausomai priimti sprendimai, tai nekelia jokių problemų. Tačiau jei teisės aktai nustato, kad tokios priežiūros institucijos sprendimus priima atskirai, svarbu užtikrinti, kad jų priimti sprendimai nekeltų pavojaus viso NCB finansams. Tokiais atvejais nacionalinės teisės aktai turėtų suteikti galimybę NCB visiškai kontroliuoti bet kokį priežiūros institucijų sprendimą, galintį turėti įtakos NCB nepriklausomumui, ypač jo finansiniam nepriklausomumui.

Autonomija personalo klausimais

Valstybės narės negali bloginti NCB galimybių įdarbinti ir išlaikyti kvalifikuotą personalą, reikalingą NCB nepriklausomai atlikti Sutartimi ir Statutu jam pavestus uždavinius. Be to, NCB negali būti pastatytas į tokia padėtį, kad jis negalėtų kontroliuoti savo personalo arba galėtų jį kontroliuoti tik ribotai arba kad valstybės narės valdžia galėtų daryti įtaką jo politikai personalo klausimais²⁷. Siekiant užtikrinti, kad NCB nuolat galėtų nepriklausomai vykdyti savo uždavinius, dėl bet kokio teisės aktų nuostatų, reglamentuojančių NCB sprendimus priimančių organų ir jo darbuotojų atlyginimą, pakeitimo turi būti sprendžiama glaudžiai ir veiksmingai bendradarbiaujant su NCB ir tinkamai atsižvelgiant į jo nuomonę²⁸. Autonomija personalo klausimais taikytina ir su personalo pensijomis susijusiais klausimais.

Nuosavybė ir nuosavybės teisės

Trečiųjų šalių teisės kištis arba duoti nurodymus NCB jo turimo turto atžvilgiu yra nesuderinamos su finansinio nepriklausomumo principu.

2.2.4 KONFIDENCIALUMAS

ECB ir NCB personalo pareiga saugoti profesinę paslaptį vadovaujantis Statuto 37 straipsniu gali tapti pagrindu numatyti tokias nuostatas ir NCB įstatymuose ar valstybių narių teisės aktuose. ES teisės ir jos pagrindu priimtų taisyklių viršenybė taip pat reiškia, kad nacionaliniai įstatymai dėl trečiųjų šalių prieigos prie dokumentų negali sąlygoti ECBS konfidencialumo režimo pažeidimų. Valstybės kontrolės ar panašaus organo prieiga prie NCB informacijos ir dokumentų turi būti ribota ir negali pažeisti ECBS konfidencialumo režimo, kuris taikomas NCB sprendimus priimančių organų nariams ir personalui. NCB turėtų užtikrinti, kad tokios institucijos saugotų suteiktos informacijos ir dokumentų konfidencialumą tokiu pat lygiu, koks taikomas NCB.

2.2.5 DRAUDIMAS DĖL PINIGINIO FINANSAVIMO IR PRIVILEGIJOS NAUDOTIS FINANSŲ ĮSTAIGOMIS

Piniginio finansavimo ir privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimų atžvilgiu 2004 m. ar 2007 m. į ES įstojusių valstybių narių nacionalinės teisės aktai turėjo būti suderinti, kad atitiktų atitinkamas Sutarties ir Statuto nuostatas, ir įsigalioti atitinkamai 2004 m. gegužės 1 d. ir 2007 m. sausio 1 d. Švedija turėjo užtikrinti, kad reikalingi suderinimai įsigaliotų iki 1995 m. sausio 1 d.

26 Nuomonė CON/2009/26.

27 Nuomonės CON/2008/9 ir CON/2008/10.

28 Pagrindinės nuomonės yra CON/2010/42, CON/2010/51, CON/2010/56, CON/2010/69, CON/2010/80, CON/2011/104, CON/2011/106 ir CON/2012/6.

2.2.5.1 DRAUDIMAS DĖL PINIGINIO FINANSAVIMO

Piniginio finansavimo draudimą nustato Sutarties 123 straipsnio 1 dalis, pagal kurią lėšų poreikvojimas sąskaitose ar bet kurios kitos formos kredito galimybės ES institucijoms, įstaigoms ar organams, valstybių narių centrinėms vyriausybėms, regioninėms, vietos ar kitoms valdžios institucijoms, kitoms viešosios teisės reglamentuojamoms organizacijoms arba valstybinėms įmonėms ECB ar valstybių narių NCB yra draudžiami, taip pat draudžiama ECB ar NCB tiesiogiai iš šių viešojo sektoriaus subjektų pirkti skolos priemones. Sutartis numato vieną šio draudimo išimtį: jis netaikomas valstybei nuosavybės teise priklausančioms kredito įstaigoms, kurioms centrinių bankų atsargų pasiūlos atžvilgiu turi būti taikomas toks pats statusas, kaip ir privačioms kredito įstaigoms (Sutarties 123 straipsnio 2 dalis). Be to, ECB ir NCB gali veikti kaip pirmiau nurodytų viešojo sektoriaus subjektų fiskaliniai agentai (Statuto 21 straipsnio 2 dalis). Tikslią piniginio finansavimo draudimo taikymo apimtį papildomai paaiškina 1993 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3603/93, nustatantis apibrėžimus, susijusius su Europos Bendrijos steigimo sutarties 104 straipsnyje ir 104b straipsnio 1 dalyje numatytų draudimų taikymu²⁹, kuris aiškiai nurodo, kad draudimas apima bet kokią viešojo sektoriaus įsipareigojimų trečiųjų šalių atžvilgiu finansavimą.

Piniginio finansavimo draudimas ypač svarbus užtikrinant, kad nebūtų kliudoma pagrindiniam pinigų politikos tikslui (t. y. palaikyti kainų stabilumą). Be to, centrinio banko teikiamas viešojo sektoriaus finansavimas mažina spaudimą biudžetinei drausmei. Todėl draudimą reikia aiškinti plačiai, kad būtų užtikrintas griežtas jo taikymas atsižvelgiant tik į Sutarties 123 straipsnio 2 dalyje ir Reglamente (EB) Nr. 3603/93 numatytas tam tikras ribotas išimtis. Taigi, nors Sutarties 123 straipsnio 1 dalyje konkrečiai minimos „kredito galimybės“, t. y. ir pareiga gražinti lėšas, šis draudimas taip pat *a fortiori* taikomas kitokių formų finansavimui, t. y. be pareigos gražinti.

Bendra ECB pozicija dėl nacionalinės teisės aktų suderinamumo su draudimu visų pirma buvo plėtojama atsižvelgiant į valstybių narių konsultavimąsi su ECB dėl teisinių nuostatų projektų vadovaujantis Sutarties 127 straipsnio 4 dalimi ir 282 straipsnio 5 dalimi³⁰.

NACIONALINĖS TEISĖS AKTAI, PERKELIANTYS PINIGINIO FINANSAVIMO DRAUDIMĄ Į NACIONALINĘ TEISĘ

Apskritai, Sutarties 123 straipsnio ir jo nuostatos papildančio Reglamento (EB) Nr. 3603/93 į nacionalinę teisę perkelti nebūtina, kadangi jie abu yra taikomi tiesiogiai. Tačiau, jei nacionalinės teisės nuostatos atspindi šias tiesiogiai taikomas ES teisės nuostatas, jos negali susiaurinti piniginio finansavimo draudimo taikymo apimties arba išplėsti ES teisės nustatytų išimčių. Pavyzdžiui, nacionalinės teisės aktai, nustatantys, kad NCB finansuoja valstybės narės finansinius įsipareigojimus tarptautinėms finansinėms institucijoms (išskyrus TVF, kaip nustatyta Reglamente (EB) Nr. 3603/93) ar trečiosioms šalims, yra nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu.

VIEŠOJO SEKTORIAUS AR VIEŠOJO SEKTORIAUS ĮSIPAREIGOJIMŲ TREČIOSIOMS ŠALIMS FINANSAVIMAS

Nacionalinės teisės aktai negali reikalauti, kad NCB finansuotų kitų viešojo sektoriaus subjektų funkcijų vykdymą ar viešojo sektoriaus įsipareigojimus trečiųjų šalių atžvilgiu. Pavyzdžiui, nacionaliniai įstatymai, pagal kuriuos leidžiama ar reikalaujama, kad NCB finansuotų teismų arba kvaziteismines institucijas, kurios nepriklauso nuo NCB ir veikia valstybės vardu, yra nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu. Be to, atsižvelgiant į draudimą dėl piniginio finansavimo, NCB

29 OL L 332, 1993 12 31, p. 1. Europos Bendrijos steigimo sutarties 104 straipsnis ir 104b straipsnio 1 dalis dabar – Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 123 straipsnis ir 125 straipsnio 1 dalis.

30 Žr. 2008 m. pranešimą apie konvergenciją, p. 23, 13 išnašą. Joje pateikiamas formuojančių EPI/ECB nuomonių šioje srityje, priimtų nuo 1995 m. gegužės mėn. iki 2008 m. kovo mėn., sąrašas. Kitos formuojančios ECB nuomonės šioje srityje yra: CON/2008/46, CON/2008/80, CON/2009/59 ir CON/2010/4.

negali finansuoti jokio problemų sprendimo fondo³¹. Tačiau NCB teikiami ištekčiai priežiūros institucijai nekelia susirūpinimo dėl piniginio finansavimo, jei NCB finansuoja teisėto finansinės priežiūros uždavinio pagal nacionalinę teisę, kaip dalies savo įgaliojimų, vykdymą arba jei NCB gali prisidėti priežiūros institucijoms priimant sprendimus ir daryti šiems sprendimams įtaką³². Be to, piniginio finansavimo draudimo neatitinka centrinio banko pelno, kuris nebuvo visiškai realizuotas, apskaičiuotas ir audituotas, paskirstymas. Kad atitiktų piniginio finansavimo draudimą, pagal taikomas pelno paskirstymo taisykles į valstybės biudžetą mokama įmoka ar jos dalis negali būti mokama iš NCB atsargos kapitalo. Taigi, pelno paskirstymo taisyklės turėtų neliesti NCB atsargos kapitalo. Be to, kai NCB turtas perduodamas valstybei, už perduotą turtą turi būti atlyginama rinkos verte ir pats turto perdavimas turi įvykti tuo pat metu kaip ir atlyginimas už jį³³.

VIEŠOJO SEKTORIAUS ĮSIPAREIGOJIMŲ PRISIĖMIMAS

Nacionalinės teisės aktai, kuriuose reikalaujama, kad NCB dėl tam tikrų uždavinių ir pareigų nacionalinio reorganizavimo (pvz., perleidžiant NCB tam tikrus priežiūros uždavinius, kuriuos anksčiau vykdė valstybės ar nepriklausomos viešosios institucijos ar įstaigos) perimtų ankstesnio nepriklausomo viešojo subjekto įsipareigojimus, neapsaugant NCB nuo finansinių įsipareigojimų, atsirandančių iš ankstesnės tokio subjekto veiklos, būtų nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu.

FINANSINĖ PARAMA KREDITO ĮSTAIGOMS IR (ARBA) FINANSINĖMS INSTITUCIJOMS

Nacionalinės teisės aktai, nustatantys, kad NCB nepriklausomai ir vien tik savo nuožiūra teikia finansavimą kredito įstaigoms, nesusijusį su centrinės bankininkystės uždaviniais (pvz., pinigų politika, mokėjimo sistemomis ar laikinomis likvidumo palaikymo operacijomis), ypač remdamas nemokias kredito įstaigas ir (arba) kitas finansines institucijas, būtų nesuderinami su piniginio finansavimo draudimu. Todėl turėtų būti svarstoma dėl nuorodų į Sutarties 123 straipsnį pateikimo.

FINANSINĖ PARAMA INDĖLIŲ DRAUDIMO IR INVESTUOTOJŲ KOMPENSAVIMO SISTEMOMS

Indėlių garantijų sistemų direktyva³⁴ ir Investuotojų kompensavimo sistemų direktyva³⁵ nustato, kad indėlių garantijų sistemų ir investuotojų kompensavimo sistemų finansavimo išlaidas turi padengti atitinkamai pačios kredito įstaigos ir investicinės įmonės. Nacionalinės teisės aktai, nustatantys, kad NCB finansuoja kredito įstaigoms skirtą nacionalinę indėlių draudimo sistemą arba investicinėms įmonėms skirtą nacionalinę investuotojų kompensavimo sistemą, su piniginio finansavimo draudimu būtų suderinami tik tuomet, jei toks finansavimas būtų trumpalaikis, skirtas skubioms situacijoms sureguliuoti, sisteminiams stabilumo klausimams spręsti ir sprendimus NCB galėtų priimti savo nuožiūra. Todėl turėtų būti svarstoma dėl nuorodų į Sutarties 123 straipsnį pateikimo. Naudodamasis savo diskrecija suteikti paskolą NCB turi užtikrinti, kad jis *de facto* neperima valstybės uždavinio³⁶. Ypač centrinio banko parama indėlių garantijų sistemoms neturėtų tapti sistetine išankstinio finansavimo veikla³⁷.

31 Nuomonė CON/2011/103.

32 Nuomonė CON/2010/4.

33 Nuomonės CON/2011/91 ir CON/2011/99.

34 1994 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/19/EB dėl indėlių garantijų sistemų (OL L 135, 1994 5 31, p. 5) 23 konstatuojamoji dalis.

35 1997 m. kovo 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 97/9/EB dėl investuotojų kompensavimo sistemų (OL L 84, 1997 3 26, p. 22) 23 konstatuojamoji dalis.

36 Nuomonė CON/2011/83.

37 Nuomonė CON/2011/84.

FISKALINIO AGENTO FUNKCIJA

Statuto 21 straipsnio 2 dalis nustato, kad „ECB ir nacionaliniai centriniai bankai gali veikti kaip“ „Sajungos institucijų, įstaigų ar organų, valstybių narių centrinių vyriausybių, regioninių, vietos ar kitų valdžios institucijų, kitų viešosios teisės reglamentuojamų įstaigų arba valstybinių įmonių“ fiskaliniai agentai. Statuto 21 straipsnio 2 dalies tikslas yra po to, kai pinigų politikos kompetencija perleidžiama Eurosistemai, suteikti galimybę NCB ir toliau teikti fiskalinio agento paslaugą, kurią centriniai bankai tradiciškai teikia vyriausybėms ir kitiems viešiesiems subjektams automatiškai nepažeisdami piniginio finansavimo draudimo. Reglamentas (EB) Nr. 3603/93 nustato keletą aiškių ir siaurai apibrėžtų piniginio finansavimo draudimo išimčių, susijusių su fiskalinio agento funkcija, tai yra: i) vienos dienos kreditai viešajam sektoriui yra leistini, jeigu jų terminas yra ne ilgesnis kaip viena diena ir negali būti pratęstas³⁸; ii) kredituoti trečiųjų šalių išduotais čekiais viešojo sektoriaus sąskaitą, kai mokėtojo bankas dar nėra jų debetavęs, leidžiama, jeigu nuo čekio gavimo praėjęs nustatytas laikotarpis sutampa su įprastu atitinkamo NCB čekių apmokėjimo laikotarpiu ir jeigu visi galimi kitimo atvejai yra išimtiniai, nežymūs ir per trumpą laiką išsilygina³⁹; ir iii) leidžiama laikyti viešojo sektoriaus išleistas ir jam kredituotas monetas, jeigu jos sudaro mažiau kaip 10 % apyvartoje esančių monetų⁴⁰.

Nacionalinės teisės aktai dėl fiskalinio agento funkcijos apskritai turėtų būti suderinti su ES teise, o ypač – su piniginio finansavimo draudimu. Atsižvelgiant į Statuto 21 straipsnio 2 dalyje aiškiai įtvirtintą pripažinimą, kad fiskalinio agento paslaugos yra teisėta funkcija, kurią tradiciškai atlieka NCB, centrinių bankų teikiamos fiskalinio agento paslaugos neprieštarauja draudimui dėl piniginio finansavimo, jei tokios paslaugos išlieka fiskalinio agento funkcija ir nėra centrinio banko atliekamas viešojo sektoriaus įsipareigojimų trečiosioms šalims finansavimas arba centrinio banko atliekamas viešojo sektoriaus kreditavimas, kurių neapima siaurai Reglamente (EB) Nr. 3603/93 apibrėžtos išimties⁴¹. Nacionalinės teisės aktai, leidžiantys NCB laikyti vyriausybės indėlius ir tvarkyti vyriausybės sąskaitas, nekelia susirūpinimo dėl atitikties piniginio finansavimo draudimui, kol tokios nuostatos neleidžia teikti kredito, įskaitant vienos nakties lėšų poreikį sąskaitose. Tačiau susirūpinimas dėl atitikties piniginio finansavimo draudimui kiltų, jei, pavyzdžiui, nacionalinės teisės aktai leistų už indėlius arba likučius einamosiose sąskaitose mokėti didesnę nei rinkos kaina atlyginimą, o ne atlyginimą, lygų rinkos kainai ar mažesnę už ją. Atlyginimas, kuris yra didesnis už rinkos kainą, *de facto* yra kreditas, prieštaraujantis piniginio finansavimo draudimo tikslui, ir todėl gali pakenkti šio draudimo tikslams. Ypač svarbu, kad bet koks atlyginimas už sąskaitą atitiktų rinkos parametrus, o atlyginimo už indėlius kaina atitiktų jų terminą⁴². Be to, jei NCB teikia fiskalinio agento paslaugas neatlygintinai, tai nekelia susirūpinimo dėl piniginio finansavimo, jei tai yra esminės fiskalinio agento paslaugos⁴³.

2.2.5.2 PRIVILEGIJOS NAUDOTIS FINANSŲ ĮSTAIGOMIS DRAUDIMAS

NCB, kaip viešosios institucijos, negali imtis priemonių, suteikiančių privilegiją viešajam sektoriui naudotis finansų įstaigomis, jei tokios priemonės nėra pagrįstos rizikos ribojimo sumetimais. Be to, NCB priimtoms taisyklėms dėl skolos priemonių mobilizavimo arba įkeitimo negali būti taikomos kaip priemonė privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimui apeiti⁴⁴. Valstybių narių teisės aktai šioje srityje negali nustatyti tokios privilegijos naudotis finansų įstaigomis.

38 Žr. Reglamento (EB) Nr. 3603/93 4 straipsnį.

39 Žr. Reglamento (EB) Nr. 3603/93 5 straipsnį.

40 Žr. Reglamento (EB) Nr. 3603/93 6 straipsnį.

41 Nuomonės CON/2009/23, CON/2009/67 ir CON/2012/9.

42 Žr., *inter alia*, nuomones CON/2010/54 ir CON/2010/55.

43 Nuomonė CON/2012/9.

44 Žr. 1993 m. gruodžio 13 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 3604/93, nustatančio apibrėžimus, susijusių su Sutarties 104a straipsnyje [dabar 124 straipsnis] numatytos privilegijos naudotis finansų įstaigomis draudimo taikymu (OL L 332, 1993 12 31, p. 4), 3 straipsnio 2 dalį ir 10 konstatuojamąją dalį

Šiame pranešime dėmesys skiriamas tiek nacionalinės teisės aktų ar NCB priimtų taisyklių, tiek NCB įstatymų suderinamumui su Sutartyje nustatyta privilegijos naudoti finansų įstaigomis draudimu. Tačiau šis pranešimas neturi išankstinio nusistatymo ar įstatymai, reglamentai, taisyklės arba administraciniai aktai valstybėse narėse nėra taikomi kaip priemonė privilegijos naudoti finansų įstaigomis draudimui apeiti prisidengiant rizikos ribojimo sumetimais. Toks vertinimas nepatenka į šio pranešimo sritį.

2.2.6 ŽODŽIO „EURO“ VIENODA RAŠYBA

Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad „Sąjunga įsteigia Ekonominę ir pinigų sąjungą, kurios valiuta – euro“. Sutarčių tekstuose visomis oficialiomis kalbomis, vartojančiomis romėnų abėcėlę, žodis „euro“ vienaskaitos vardininko linksnyje nuosekliai rašomas „euro“. Graikų abėcėlės tekste žodis „euro“ yra rašomas „ευρώ“, o kirilicos abėcėlės tekste žodis „euro“ yra rašomas „евро“⁴⁵. Atitinkamai iš 1998 m. gegužės 3 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 974/98 dėl euro įvedimo⁴⁶ aišku, kad bendrosios valiutos pavadinimas turi būti vienodas visomis oficialiomis ES kalbomis atsižvelgiant į abėcėlių skirtumus. Taigi, Sutartimis reikalaujama, kad vienaskaitos vardininko linksnyje žodžio „euro“ rašyba būtų vienoda visose ES ir nacionalinės teisės aktų nuostatose atsižvelgiant į abėcėlių skirtumus.

Atsižvelgiant į išimtinę ES kompetenciją nustatyti bendrosios valiutos pavadinimą, bet kokie nukrypimai nuo šios taisyklės yra nesuderinami su Sutartimis ir turėtų būti pašalinti. Nors šis principas taikomas visų rūšių nacionalinės teisės aktams, šalių skyriuose pateiktame vertinime didžiausias dėmesys skiriamas NCB įstatymams ir euro įvedimo įstatymams.

2.2.7 NCB TEISINĖ INTEGRACIJA Į EUROSISTEMĄ

Nacionalinės teisės aktų (visų pirma NCB įstatymų, bet taip pat ir kitų teisės aktų) nuostatos, kurios neleistų vykdyti su Eurosistema susijusių uždavinių arba ECB sprendimų, būtų nesuderinamos su efektyviu Eurosistemos veikimu atitinkamai valstybei narei įsivedus eurą. Todėl reikia suderinti nacionalinės teisės aktus, kad būtų užtikrintas suderinamumas su Sutartimi ir Statutu uždavinių, susijusių su Eurosistema, atžvilgiu. Siekiant įvykdyti Sutarties 131 straipsnį, nacionalinės teisės aktus reikėjo pakoreguoti taip, kad jų suderinamumas būtų užtikrintas iki ECBS įkūrimo dienos (Švedijos atveju) ir iki 2004 m. gegužės 1 d. arba 2007 m. sausio 1 d. (valstybių narių, kurios įstojo į ES tomis dienomis, atveju). Nepaisant to, įstatymų nustatyti reikalavimai, susiję su NCB visiška teisine integracija į Eurosistemą, turi įsigaliooti tik tada, kai visiška integracija taps efektyvi, t. y. tą dieną, kai valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, įsives eurą.

Svarbiausios šiame pranešime analizuojamos sritys yra tos, kuriose įstatymų nuostatos gali trukdyti NCB vykdyti Eurosistemos reikalavimus. Jos apima nuostatas, galinčias užkirsti kelią NCB dalyvauti įgyvendinant ECB sprendimus priimančių organų nustatytą bendrą pinigų politiką arba trukdyti valdytojui vykdyti jo, kaip ECB valdančiosios tarybos nario, pareigas, arba nuostatas, kuriomis vadovaujantis neatsižvelgiama į ECB prerogatyvas. Atskiriami šie dalykai: ekonominės politikos tikslai, uždaviniai, finansinės nuostatos, valiutų kurso politika ir tarptautinis bendradarbiavimas. Galiausiai paminėtos kitos sritys, kuriose gali prireikti suderinti NCB įstatymus.

45 Prie Sutarčių pridėtoje „Latvijos Respublikos, Vengrijos Respublikos ir Maltos Respublikos deklaracijoje dėl bendros valiutos pavadinimo rašybos Sutartyse“ nurodyta, kad „nepažeidžiant Sutartyse minimo Europos Sąjungos bendros valiutos pavadinimo vienodos rašybos ant banknotų ir monetų, Latvija, Vengrija ir Malta pareiškia, kad bendros valiutos pavadinimo rašyba, įskaitant šio pavadinimo išvestinius žodžius, vartojamus Sutarčių tekste latvių, vengrų ir maltiečių kalbomis, neturi poveikio esamoms latvių, vengrų ir maltiečių kalbų taisyklėms“.

46 OL L 139, 1998 5 11, p. 1.

2.2.7.1 EKONOMINĖS POLITIKOS TIKSLAI

Visiška NCB integracija į Eurosystemą reiškia, kad įstatymu nustatyti jo tikslai turi būti suderinti su ECBS tikslais, nustatytais Statuto 2 straipsnyje. Tai reiškia, *inter alia*, kad reikia suderinti „nacionalinį atspalvį“ turinčius įstatymu nustatytus tikslus, pavyzdžiui, kai įstatymo nuostatos mini pareigą vykdyti pinigų politiką laikantis atitinkamos valstybės narės bendrosios ekonominės politikos. Be to, NCB antriniai uždaviniai turi derėti ir neturi trukdyti jų pareigai remti ES bendrąsias ekonominės politikos kryptis, kad padėtų siekti Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnyje nustatytų ES tikslų; kartu šis tikslas negali pažeisti kainų stabilumo tikslo⁴⁷.

2.2.7.2 UŽDAVINIAI

Valstybės narės, kurios valiuta yra euro, NCB uždavinius daugiausia lemia Sutartis ir Statutas atsižvelgiant į NCB, kaip neatskiriamos Eurosystemos dalies, statusą. Todėl, siekiant vykdyti Sutarties 131 straipsnį, NCB įstatymų nuostatas, įtvirtinančias uždavinius, reikia palyginti su atitinkamomis Sutarties ir Statuto nuostatomis bei pašalinti bet kokią neatitikimą⁴⁸. Tai taikoma visoms nuostatomis, kurios po euro įvedimo ir integracijos į Eurosystemą trukdo vykdyti su ECBS susijusius uždavinius, ir ypač toms, kuriomis neatsižvelgiama į ECBS įgaliojimus pagal Statuto IV skyrių.

Visomis nacionalinės teisės aktų nuostatomis, susijusiomis su pinigų politika, turi būti pripažįstama, kad ES pinigų politika turi būti vykdoma per Eurosystemą⁴⁹. NCB įstatymuose gali būti nuostatų dėl pinigų politikos priemonių. Siekiant vykdyti Sutarties 131 straipsnį, tokias nuostatas reikėtų palyginti su Sutarties ir Statuto nuostatomis bei pašalinti bet kokią neatitikimą.

Atsižvelgdamas į pastarojo meto nacionalinės teisės aktų projektus, kuriais siekiama įveikti suirutę finansų rinkose, ECB pabrėžė, kad reikėtų vengti bet kokių iškraipymų euro zonos pinigų rinkos nacionaliniuose segmentuose, kadangi tai gali pakenkti bendros pinigų politikos įgyvendinimui. Pirmiausia tai taikytina valstybės garantijų naudojimui tarpbankiniams indėliams padengti⁵⁰.

Valstybės narės privalo užtikrinti, kad nacionalinės teisės priemonės, kuriomis sprendžiamos verslo ar profesinio likvidumo problemos, pavyzdžiui, jų skolos finansinėms institucijoms, neturės neigiamo poveikio rinkos likvidumui. Pirmiausia tokios priemonės negali neatitikti atvirosios rinkos ekonomikos principo, kuris apibūdintas Europos Sąjungos sutarties 3 straipsnyje, nes tai gali pakenkti kredito srautams, padaryti esminį poveikį finansų institucijų ir rinkų stabilumui ir taip paveikti Eurosystemos uždavinių vykdymą⁵¹.

Nacionalinės teisės aktų nuostatomis, suteikiančiomis NCB išimtinę teisę išleisti banknotus, turi būti pripažinta, kad, įsivedus eurą, išimtinę teisę duoti leidimą išleisti eurų banknotus turi ECB valdančioji taryba, kaip nustatyta Sutarties 128 straipsnio 1 dalyje ir Statuto 16 straipsnyje, o teisę išleisti eurų banknotus turi ECB ir NCB. Taip pat būtina arba panaikinti nacionalinės teisės aktų nuostatas, leidžiančias vyriausybėms daryti įtaką tokiais klausimais kaip eurų banknotų nominalai, gamyba, apimtis arba išėmimas iš apyvartos, arba pripažinti ECB įgaliojimus eurų banknotų atžvilgiu, kaip numatyta Sutarties ir Statuto nuostatomis. Nepriklausomai nuo to, kaip vyriausybės ir NCB dalijasi atsakomybę monetų atžvilgiu, įsivedus eurą atitinkamomis nuostatomis turi būti pripažinti ECB įgaliojimai patvirtinti eurų monetų emisijos apimtį. Valstybė narė negali apyvartoje

47 Nuomonės CON/2010/30 ir CON/2010/48.

48 Pirmiausia žr. Sutarties 127 ir 128 straipsnius bei Statuto 3–6 ir 16 straipsnius.

49 Sutarties 127 straipsnio 2 dalies pirma įtrauka.

50 Nuomonės CON/2009/99 ir CON/2011/79.

51 Nuomonė CON/2010/8.

esančios valiutos laikyti jos NCB skola tos valstybės narės vyriausybei, nes tai pažeistų bendrosios valiutos koncepciją ir būtų nesuderinama su Eurosistemos teisinės integracijos reikalavimais.⁵²

Dėl užsienio atsargų valdymo⁵³: bet kuri eurą įsivedusi valstybė narė, kuri neperveda savo oficialiųjų užsienio atsargų⁵⁴ savo NCB, pažeidžia Sutartį. Be to, bet kokia trečiosios šalies, pavyzdžiui, vyriausybės arba parlamento, teisė daryti įtaką NCB sprendimams oficialiųjų užsienio atsargų valdymo atžvilgiu prieštarautų Sutarties 127 straipsnio 2 dalies trečiajam įtraukui. Be to, NCB privalo pateikti ECB užsienio atsargų proporcingai jų dalims pasirašytame ECB kapitale. Tai reiškia, kad neturi būti teisinių kliūčių NCB pervesti užsienio atsargas ECB.

Lygiai taip pat neleidžiama kištis į kitų Eurosistemos uždavinių vykdymą, pavyzdžiui, užsienio atsargų valdymą, apmokestinant teorinį ir nerealizuotą kapitalo prieaugį⁵⁵.

2.2.7.3 FINANSINĖS NUOSTATOS

Statuto finansinės nuostatos apima finansinių ataskaitų⁵⁶, audito⁵⁷, kapitalo pasirašymo⁵⁸, užsienio atsargų pervedimo⁵⁹ ir pinigų politikos pajamų paskirstymo⁶⁰ taisykles. NCB privalo galėti vykdyti savo įsipareigojimus vadovaudamasis šiomis nuostatomis, todėl bet kokios nesuderinamos nacionalinės nuostatos turi būti panaikintos.

2.2.7.4 VALIUTOS KURSO POLITIKA

Valstybės narės, kuriai taikoma išimtis, nacionalinės teisės aktai gali numatyti, kad už tos valstybės narės valiutos kurso politiką atsako vyriausybė, o NCB suteikiamas konsultacinis ir (arba) vykdomasis vaidmuo. Tačiau iki tai valstybei narei įsivedant eurą tokiuose teisės aktuose turi būti nurodyta, kad, vadovaujantis Sutarties 138 ir 219 straipsniais, atsakomybė už euro zonos valiutos kurso politiką pereina ES.

2.2.7.5 TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

Siekiant įsivesti eurą, nacionalinės teisės aktai turi būti suderinti su Statuto 6 straipsnio 1 dalimi, kurioje numatyta, kad tarptautinio bendradarbiavimo, susijusio su Eurosistamai patikėtais uždaviniais, srityje ECB nusprendžia, kaip atstovaujama ECBS. Nacionalinės teisės aktuose, kuriais NCB leidžiama dalyvauti tarptautinėse pinigų institucijose, turi būti numatyta, kad tokiam dalyvavimui reikalingas ECB pritarimas (Statuto 6 straipsnio 2 dalis).

2.2.7.6 KITA

Be pirmiau išdėstytų klausimų, tam tikrų valstybių narių atžvilgiu esama kitų sričių, kuriose reikia suderinti nacionalinės teisės aktų nuostatas (pvz., tarpuskaitos ir mokėjimo sistemų bei keitimosi informacija srityse).

52 Nuomonė CON/2008/34.

53 Sutarties 127 straipsnio 2 dalies trečia įtrauka.

54 Išskyrus apyvartines lėšas užsienio valiuta, kurias valstybių narių vyriausybės gali laikyti vadovaudamosi Sutarties 127 straipsnio 3 dalimi.

55 Nuomonė CON/2009/63.

56 Statuto 26 straipsnis.

57 Statuto 27 straipsnis.

58 Statuto 28 straipsnis.

59 Statuto 30 straipsnis.

60 Statuto 32 straipsnis.

3 EKONOMINĖS KONVERGENCIJOS BŪKLĖ

Nuo paskutinio pranešimo apie konvergenciją 2010 m. gegužės mėn. ekonominės veiklos aktyvumas atsigavo apskritai visose vertinamose šalyse¹. Kai kuriais atvejais šis atsigavimas pasireiškė po rimtų koregavimo procesų. Išskyrus Švediją, Lenkiją ir mažesniu mastu Čekiją, gamybos apimtis 2011 m. tebebuvo mažesnė nei iki krizės. 2011 m. antrąjį pusmetį makroekonominės ir finansinės sąlygos pablogėjo, nes, pasireiškus nepalankiam šalutiniam poveikiui iš euro zonos per prekybos ir finansų kanalus, dėl tam tikro disbalanso ir kitų problemų šalių vidaus ekonomikoje kilo sunkesni padariniai. Daugumoje šalių tokios problemos rodo, kad reikia toliau vykdyti fiskalinę konsolidaciją ir įgyvendinti struktūrines reformas, kurios padėtų užtikrinti aplinką, palankią tvariam gamybos ir užimtumo augimui vidutinės trukmės laikotarpiu. Kylanti įtampa ir didesni svyravimai finansų rinkose iš esmės lėmė krintančias akcijų kainas ir didesnius kredito įsipareigojimų neįvykdymo apsikeitimo sandorių ir palūkanų normų skirtumus, o tai rodo, kad euro zonos valstybių skolų krizė skirtingu mastu paveikė vertinamas šalis. Spaudimas finansų rinkose buvo ypač didelis tose šalyse, kurios susiduria su tokiais esminiais sunkumais, kaip didelė valstybės skola ir (arba) dideli deficito rodikliai, didelės privačiojo sektoriaus ir išorės skolos, valiutos ar terminų neatitikimai nacionaliniuose balansuose, darbo rinkos suvaržymai, prastos kokybės negražintos bankų paskolos ir silpnos institucijos.

Kalbant apie kainų stabilumo kriterijų, reikia pasakyti, kad trijose iš šiame pranešime vertinamų šalių, būtent Bulgarijoje, Čekijoje ir Švedijoje, vidutinė 12 mėnesių infliacija buvo mažesnė, o Švedijoje gerokai mažesnė už pamatinę vertę. Kitose penkiose šalyse infliacija yra gerokai didesnė už pamatinę vertę, nepaisant palyginti silpnos ekonominės aplinkos daugumoje šalių.

Daugumoje šalių, neskaitant akivaizdžiai išsiskiriančios Vengrijos, esama fiskalinė padėtis, palyginti su 2010 m., pagerėjo daugiausia dėl struktūrinės fiskalinės konsolidacijos kartu vykstant palankiems cikliniams pokyčiams (remiantis Europos Komisijos duomenimis). Vis dėlto šio pranešimo rengimo metu visoms vertinamoms valstybėms narėms, išskyrus Švediją, taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis 2011 m. padidėjo visose vertinamose valstybėse narėse, išskyrus Bulgariją, Latviją, Vengriją ir Švediją. Vengrijoje jis nepadidėjo dėl vienkartinio poveikio, susijusio su turto perkėlimu iš privalomos privačios pensijų sistemos į valstybinę pakopą. Visų vertinamų šalių, išskyrus Vengriją, valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis yra mažesnis nei 60% pamatinė vertė. Nors skolos santykis 2011 m. Lenkijoje padidėjo beveik iki 56% BVP, Latvijoje ir Čekijoje jis buvo didesnis kaip 40% BVP. Lietuvoje, Rumunijoje ir Švedijoje šis santykis toliau buvo mažesnis kaip 40%, o Bulgarijoje mažesnis kaip 20%.

Vertinant valiutos kurso kriterijų, dviejų iš šiame pranešime nagrinėjamų šalių valiutos, būtent Latvijos latas ir Lietuvos litas, dalyvauja VKM II. Nuo ankstesnio konvergencijos vertinimo 2010 m. nė viena iš kitų vertinamų šalių neprisijungė prie VKM II. Vertinamu laikotarpiu finansų rinkų sąlygos Latvijoje ir Lietuvoje apskritai stabilizavosi. Išskyrus Bulgariją, kurios valiuta euro atžvilgiu veikia pagal valiutų valdybos modelį, tuo pačiu metu pastebėti gana dideli VKM II nedalyvaujančių valiutų svyravimai.

Kalbant apie ilgalaikių palūkanų normų konvergenciją, šešių iš aštuonių šiame pranešime vertinamų šalių, būtent Bulgarijos, Čekijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos ir Švedijos, palūkanų normos yra lygios palūkanų normų konvergencijos kriterijaus 5,8% pamatinei vertei arba už ją mažesnės, o Čekijoje ir Švedijoje gerokai mažesnės. 2010 m. tik dviejose iš devynių tų metų pranešime vertintų šalių užfiksuotos už pamatinę vertę mažesnės palūkanos.

Vertinant atitiktį konvergencijos kriterijams, tvarumas yra esminis veiksnys, nes konvergencija privalo būti ilgalaikė, o ne trumpalaikė. EPS pirmasis dešimtmetis parodė, kad, esant silpniems

1 Iš 2010 m. pranešime apie konvergenciją aptartų devynių šalių Estija neseniai įsivedė eurą. Šis vertinamų šalių grupės sudėties pasikeitimas yra svarbus ir jį turi būti atsižvelgiama lyginant šiuose dviejuose pranešimuose paskelbtus rezultatus.

pagrindams, itin nestabiliai atskirų šalių makroekonominėi padėčiai ir pernelyg optimistinėms realiųjų pajamų konvergencijos prognozėms, kyla grėsmė ne tik šioms šalims, bet taip pat visos euro zonos sklandžiam veikimui. Dideli ir nuolatiniai makroekonominiai disbalansai, pavyzdžiui, nuolat mažėjantis konkurencingumas ar didėjantis išiskolinimas, būsto rinkos burbulai, per pastarąjį dešimtmetį susidarę daugelyje ES valstybių narių, įskaitant euro zonos šalis, yra pagrindinės dabartinės ekonomikos ir finansų krizės priežastys.

Visa tai įvertinus, buvo pripažinta, kad ES reikia geriau valdyti ekonomiką, o konkrečiai, 2011 m. gruodžio 13 d. įsigaliojo naujas teisės aktų rinkinys, gerokai sustiprinantis fiskalinės politikos priežiūrą ir numatantis naują procedūrą dėl makroekonominių disbalansų prevencijos ir naikinimo.

Daugelyje vertinamų šalių ilgalaikiai politikos pokyčiai reikalingi dėl šių su ekonomine integracija ir konvergencija susijusių veiksnių derinio:

i) esant dideliame viešojo ir privačiojo sektorių išiskolinimui, visų pirma dėl palyginti didelės išorės skolos, šalių ekonomikai kyla grėsmė, kad persiduos finansų rinkose tvyranti įtampa. Dėl galimai neigiamo poveikio bankų finansavimui ar finansinėms įplaukoms, esant tokiam išiskolinimui ir būtinybei jį mažinti, taip pat gali būti stabdomas tvarus gamybos augimas;

ii) siekiant skatinti konkurencingumą daugelyje šalių, toliau būtina riboti darbo užmokesčio augimą ir skatinti našumą;

iii) didesniame, subalansuotame ir tvariam augimui skatinti daugelyje šalių būtina išspręsti kvalifikacijos neatitikimo problemą ir skatinti darbo rinkos aktyvumą, užsienio prekybai atviruose sektoriuose daugiausia dėmesio skiriant didelės pridėtinės vertės prekėms ir paslaugoms. Ateinančiais metais tai padėtų sumažinti dabartinį darbo jėgos trūkumą ir paskatinti, kad didesnį augimą lemtų eksporto sektorius;

iv) siekiant skatinti didesnį tvarų gamybos augimą ir didinti ekonomikos atsparumą šalims būdingiems sukrėtimams, daugumoje iš jų būtina gerinti verslo aplinką ir imtis priemonių valdymui ir institucijų kokybei stiprinti;

v) vertinant finansų sektorių, būtina kuo atidžiau stebėti bankų sektorių, ypač rizikas, kurios gali persiduoti į kitas šalis ir kurios susijusios su palyginti dideliu skolinimu užsienio valiuta. Taip pat būtina plėtoti finansavimo nacionaline valiuta rinkas, ypač naudojant ilgesnio termino išpirkimo priemones;

vi) panašu, kad dėl tolesnės pajamų lygio konvergencijos daugumoje šiame pranešime vertinamų valstybių narių gali būti daromas papildomas spaudimas kainų ar nominaliųjų valiutų kursų (arba abiejų) didėjimui. Taigi, įrodytas gebėjimas pasiekti ir palaikyti ilgalaikį kainų stabilumą esant stabiliems valiutų kursams euro atžvilgiu ir toliau yra labai svarbus vertinant tvarią ekonominę konvergenciją;

vii) tvarūs politikos pokyčiai reikalingi siekiant ateityje išvengti bet kokių naujų makroekonominių disbalansų. Ši rizika atsirastų ypač tuo atveju, jeigu kartu su pajamų konvergencijos procesu vėl imtų sparčiai augti kreditai ir turto kaina, veikiami, pavyzdžiui, mažų ar neigiamų realiųjų palūkanų normų;

viii) būtina atsižvelgti į prognozuojamus demografinius pokyčius, kurie turėtų būti spartūs ir esminiai, pavyzdžiui, vykdant atsakingą ir perspektyvią politiką.

KAINŲ STABILUMO KRITERIJUS

Per vertinamą 12 mėnesių laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. kainų stabilumo kriterijaus pamatinė vertė buvo 3,1%. Ji buvo gauta prie šių 12 mėnesių infliacijos pagal SVKI Švedijoje (1,3%), Airijoje (1,4%) ir Slovėnijoje (2,1%) nesvertinio aritmetinio vidurkio pridėjus 1,5 procentinio punkto. Atsižvelgiant į atskirų valstybių narių veiklos rodiklius per vertinamą laikotarpį, nustatyta, kad trijų iš aštuonių vertinamų šalių (Bulgarijos, Čekijos ir Švedijos) vidutinis infliacijos pagal SVKI lygis yra mažesnis, o Švedijoje gerokai mažesnis už pamatinę vertę. Infliacija pagal SVKI buvo gerokai didesnė už pamatinę vertę kitose šalyse, o didžiausias nukrypimas nustatytas Rumunijoje (žr. 1 lentelę).

I lentelė Ekonominių konvergencijos kriterijų suvestinė lentelė

		Kainų stabilumas	Valdžios sektoriaus biudžeto pozicija			Valiutos kursas		Ilgalaikė palūkanų norma
		Infliacija pagal SVKI ¹⁾	Valstybės perviršinis deficitas ^{2),3)}	Valdžios sektoriaus perteklius (+) arba deficitas (-) ⁴⁾	Bendroji valdžios sektoriaus skola ⁴⁾	Valiuta dalyvauja VKM II ³⁾	Valiutos kursas euro atžvilgiu ⁵⁾	Ilgalaikė palūkanų norma ⁶⁾
Bulgarija	2010	3,0	Ne	-3,1	16,3	Ne	0,0	6,0
	2011	3,4	Taip	-2,1	16,3	Ne	0,0	5,4
	2012	2,7 ¹⁾	Taip ³⁾	-1,9	17,6	Ne ³⁾	0,0 ³⁾	5,3 ⁶⁾
Čekija	2010	1,2	Taip	-4,8	38,1	Ne	4,4	3,9
	2011	2,1	Taip	-3,1	41,2	Ne	2,7	3,7
	2012	2,7 ¹⁾	Taip ³⁾	-2,9	43,9	Ne ³⁾	-1,8 ³⁾	3,5 ⁶⁾
Latvija	2010	-1,2	Taip	-8,2	44,7	Taip	-0,4	10,3
	2011	4,2	Taip	-3,5	42,6	Taip	0,3	5,9
	2012	4,1 ¹⁾	Taip ³⁾	-2,1	43,5	Taip ³⁾	1,1 ³⁾	5,8 ⁶⁾
Lietuva	2010	1,2	Taip	-7,2	38,0	Taip	0,0	5,6
	2011	4,1	Taip	-5,5	38,5	Taip	0,0	5,2
	2012	4,2 ¹⁾	Taip ³⁾	-3,2	40,4	Taip ³⁾	0,0 ³⁾	5,2 ⁶⁾
Vengrija	2010	4,7	Taip	-4,2	81,4	Ne	1,7	7,3
	2011	3,9	Taip	4,3	80,6	Ne	-1,4	7,6
	2012	4,3 ¹⁾	Taip ³⁾	-2,5	78,5	Ne ³⁾	-6,1 ³⁾	8,0 ⁶⁾
Lenkija	2010	2,7	Taip	-7,8	54,8	Ne	7,7	5,8
	2011	3,9	Taip	-5,1	56,3	Ne	-3,2	6,0
	2012	4,0 ¹⁾	Taip ³⁾	-3,0	55,0	Ne ³⁾	-2,4 ³⁾	5,8 ⁶⁾
Rumunija	2010	6,1	Taip	-6,8	30,5	Ne	0,7	7,3
	2011	5,8	Taip	-5,2	33,3	Ne	-0,6	7,3
	2012	4,6 ¹⁾	Taip ³⁾	-2,8	34,6	Ne ³⁾	-2,8 ³⁾	7,3 ⁶⁾
Švedija	2010	1,9	Ne	0,3	39,4	Ne	10,2	2,9
	2011	1,4	Ne	0,3	38,4	Ne	5,3	2,6
	2012	1,3 ¹⁾	Ne ³⁾	-0,3	35,6	Ne ³⁾	1,9 ³⁾	2,2 ⁶⁾
Pamatinė vertė ⁷⁾		3,1%		-3,0%	60,0%			5,8%

Šaltiniai: Europos Komisija (Eurostatas) ir ECB.

1) Vidutinis metinis pokytis, proc. 2012 m. duomenys apima laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn.

2) Parodo, ar valstybei bent jau dalį metų buvo taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito.

3) 2012 m. duomenys apima laikotarpį iki paskutinės statistikos duomenų pateikimo dienos (2012 m. balandžio 30 d.).

4) Palyginti su BVP, proc. 2012 m. duomenys paimti iš Europos Komisijos 2012 m. pavasario prognozės.

5) Vidutinis metinis pokytis, proc. 2012 m. duomenys apskaičiuojami kaip vidurkio pokytis (proc.) per laikotarpį nuo 2012 m. sausio 1 d. iki 2012 m. balandžio 30 d., palyginti su 2011 m. vidurkiu. Teigiamas (neigiamas) skaičius rodo brangimą (nuvertėjimą) euro atžvilgiu.

6) Vidutinė metinė palūkanų norma. 2012 m. duomenys apima laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn.

7) Pagal SVKI apskaičiuotos infliacijos ir ilgalaikių palūkanų normų pamatinė vertė apima laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn., o valdžios sektoriaus balanso ir valdžios sektoriaus skolos pamatinė vertė – 2011 m.

Pastaruosius dešimt metų daugumoje Vidurio ir Rytų Europos šalių infliacija buvo nepastovi ir sumažėjo nuo gana didelio lygio 2001–2002 m. iki šiek tiek mažesnio 2003 m. Paskui daugumoje vertinamų šalių ji pradėjo augti. Dešimtmečio antroje pusėje kai kuriose šalyse infliacija ėmė sparčiai kilti ir kai kada sudarė dviženklį skaičių. Vidutinė metinė infliacija didžiausia buvo 2008 m., o 2009 m. gerokai sumažėjo pasireiškus neigiamam pasaulinio žaliavų kainų sukrėtimo poveikiui ir daugumoje šalių gerokai sumažėjus ekonominiam aktyvumui. Nepaisant vis dar mažos vidaus paklausos ir didelių laisvų pajėgumų, 2010 m. daugumoje šalių infliacija padidėjo. Dėl vidaus ir išorės veiksnių daugumoje vertinamų šalių 2011 m. ji toliau augo.

Nors ši bendra tendencija pastarąjį dešimtmetį buvo būdinga daugumai valstybių, įvairiose šalyse metinė infliacija pagal SVKI tebėra labai skirtinga. Konkrečiai infliacija buvo labai nepastovi Latvijoje ir šiek tiek stabilesnė Bulgarijoje bei Lietuvoje. Šiose šalyse dėl vidaus ekonomikos perkaitimo iki 2008 m. infliacija pakilo iki dviženklio skaičiaus, o iki 2010 m. gerokai krito. Iki 2011 m. Rumunijoje infliacija toliau buvo didelė, nors iki 2007 m. ji gerokai mažėjo, ir tai labiausiai buvo susiję su pasiūlą paveikusiais sukrėtimais bei valiutų kursų pokyčiais. Čekijoje, Vengrijoje, Lenkijoje ir Švedijoje infliacijos pokyčiai buvo mažesni nei kitose vertinamose šalyse. Pastaruosius dešimt metų vidutinė metinė infliacija Vengrijoje buvo 5,1%, Lenkijoje – 2,7%, Čekijoje – 2,1% ir Švedijoje – 1,8%.

Infliacijos pokyčiai buvo susiję su bendra makroekonominė padėtimi vertinamose šalyse. Spartus ekonomikos augimas iki 2008 m., lėmęs nemažą makroekonominį disbalansą kai kuriose šalyse, sustojo prasidėjus pasaulio finansų ir ekonomikos krizei. Staigiai sulėtėjus ekonomikos augimui, pasitvirtino poreikis paveiktose šalyse skirtingu mastu naikinti disbalansus. Makroekonominės sąlygos staigiai pablogėjo ir palyginti stabilios ekonomikos šalyse, ypač 2008 m. pabaigoje ir 2009 m. pradžioje. Visai neseniai ekonominės veiklos aktyvumo augimas atsigavo, nors aktyvumo lygis daugumoje vertinamų šalių tebėra mažesnis nei buvo iki krizės. Nors vidaus paklausa daugumoje šalių vis labiau prisidėjo prie ekonomikos augimo, palyginti prastos darbo rinkos sąlygos ir fiskalinės konsolidacijos poreikis vis dar stabdo atsigavimą. Keliose šalyse pastaraisiais metais infliaciją veikė konkrečios su fiskaline konsolidacija susijusios priemonės, pavyzdžiui, netiesioginiai mokesčiai, administruojamosios kainos ir akcizo mokesčiai. Tuo pačiu metu, be svarbiausių infliaciją skatinančių išorės veiksnių, dėl energijos ir maisto kainų pokyčių padidėjo infliacijos kaitos nepastovumas, ypač Vidurio ir Rytų Europoje. Tai susiję su palyginti dideliu šio regiono šalių ekonomikos jautrumu žaliavų kainų pokyčiams. Valiutų kursų pokyčiai šalyse, siekiančiose infliacijos tikslo, ir pinigų politikos sąlygos valiutų kurso režimo siekiančiose šalyse taip pat lėmė infliacijos nepastovumą daugumoje vertinamų šalių.

Pagal pagrindinių tarptautinių institucijų prognozes vidutinė metinė infliacija 2012 ir 2013 m. daugelyje vertinamų šalių turėtų toliau būti daugiau mažiau stabili arba mažėti. Pagrindinė išimtis yra Vengrija. Manoma, kad šioje šalyje 2012 m. infliacija augs ir tai bus susiję su laikiniais kainų sukrėtimais, mokesčių pokyčiais ir pavėluotu silpnesnio valiutos kurso poveikiu. Tarptautinės aplinkos pažeidžiamumas kartu su vis dar prasta vidaus paklausos perspektyva ir pajėgumų vangumu daugumoje šalių turėtų suvaržyti infliacinį spaudimą. Vis dėlto infliacijos pokyčiai priklauso nuo ją didinančios ir mažinančios rizikos. Viena vertus, dėl žaliavų kainų pokyčių pasaulyje (konkrečiai – energijos) kyla rizika, kad infliacija didės. Tolesnis netiesioginių mokesčių ir administruojamųjų kainų didinimas, susijęs su fiskalinės konsolidacijos poreikiu, taip pat gali prisidėti prie infliacijos spaudimo ateinančiais metais. Be to, dėl darbo rinkos pokyčių, ypač tose šalyse, kuriose gana didelis struktūrinis nedarbas ir kurių sparčiau augančiuose sektoriuose veikla pradėjo strigti, kyla papildoma rizika, kad infliacija didės. Kita vertus, didesnis nei tikėtasi ekonominės veiklos aktyvumo susilpnėjimas, be kita ko, susijęs su neigiamu prekybos balansu, poveikiu pasitikėjimui bei finansų sektoriaus šalutiniu poveikiu ir

(arba) galimu įsiskolinimo mažinimu privačiajame sektoriuje, padėtų sumažinti infliacinį spaudimą. Vertinamose Vidurio ir Rytų Europos šalyse dėl besitęsiančio atotrūkio mažinimo proceso gali atsirasti kainas ir (arba) nominalųjį valiutos kursą didinantis spaudimas, nors tikslų šio poveikio dydį sunku nustatyti. Atsinaujinusio infliacijos spaudimo rizika bus ypač didelė tuo atveju, jeigu kito ekonominio pakilimo metu vėl sparčiai augs kreditas ir didės turto kaina, skatinama mažų realiųjų palūkanų normų.

Siekiant šiame pranešime vertinamose šalyse palaikyti tvariam kainų stabilumui palankią aplinką, reikės vykdyti į stabilumą orientuotą pinigų politiką. Kainų stabilumui palankios aplinkos sukūrimas, palaikymas ar stiprinimas taip pat iš esmės priklausys nuo tolesnių fiskalinės politikos priemonių, ypač vykdomų patikimų konsolidacijos veiksmų. Darbo užmokesčio didėjimas neturėtų būti didesnis nei darbo našumo augimas ir turėtų būti atsižvelgiama į darbo rinkos sąlygas ir pokyčius konkuruojančiose šalyse. Be to, siekiant didinti lankstumą ir palaikyti palankias ekonominės plėtros ir užimtumo didinimo sąlygas, reikia ir toliau imtis priemonių prekių ir darbo rinkoms reformuoti. Šiuo tikslu taip pat būtinos priemonės skatinti tvirtesnį valdymą ir tolesnį institucijų kokybės gerinimą. Vertinant finansinį stabilumą, reguliavimo, priežiūros ir makrolygio rizikos ribojimo politika turėtų būti skirta padėti išvengti finansiniam stabilumui kylančios rizikos, pavyzdžiui, užkertant kelią pernelyg dideliame kredito augime ir finansinio pažeidžiamumo susidarymui. Dėl galimų grėsmių finansų stabilumui dėl paskolų užsienio valiuta, kurios keliose vertinamose šalyse sudaro didelę visų paskolų dalį, būtina tinkamai atsižvelgti į 2011 m. paskelbtas Europos sisteminės rizikos valdybos rekomendacijas dėl skolinimo užsienio valiutomis. Glaudus visų ES šalių priežiūros institucijų bendradarbiavimas yra svarbus siekiant užtikrinti, kad šios priemonės būtų veiksmingai įgyvendintos. Atsižvelgiant į tai, kad, veikiant vienašališkai fiksuotojo valiutų kurso režimui, pinigų politikos veiksams lieka nedaug erdvės, būtina, kad VKM II dalyvaujančiose šalyse, remiantis kitomis politikos sritimis, būtų stiprinamas ekonomikos gebėjimas atlaikyti šalims būdingus sukrėtimus ir išvengti makroekonominių disbalansų pasikartojimų.

VALDŽIOS SEKTORIAUS BIUDŽETO POZICIJOS KRITERIJUS

Šio pranešimo rengimo metu visoms nagrinėjamosioms valstybėms narėms, išskyrus Švediją, taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nustatyti tokie perviršinio deficito padėties ištaisymo terminai: Vengrijai ir Bulgarijai – 2011 m., Latvijai, Lietuvai, Lenkijai ir Rumunijai – 2012 m., o Čekijai – 2013 m. Visos šalys, išskyrus Švediją, Bulgariją ir laikinai Vengriją, pranešė, kad 2011 m. fiskalinio deficito ir BVP santykis buvo didesnis kaip 3% pamatinė vertė, nors, palyginti su ankstesniais metais, jis ir krito. 2011 m. Švedijoje užfiksuotas biudžeto perviršis (0,3% BVP), o Bulgarija pranešė apie mažesnę už pamatinę vertę deficito santykį (2,1%). Kita vertus, Vengrijoje užfiksuotas perviršis (4,3% BVP) įgyvendinus vienkartinę ir laikiną pajamų priemones, sudarančias apie 10% BVP ir visų pirma susijusias su turto perkėlimu iš privačios pensijų sistemos į valstybinę pakopą. Apskritai daugumoje šalių, neskaitant akivaizdžiai išsiskiriančios Vengrijos, esama fiskalinė padėtis 2011 m., palyginti su 2010 m., pagerėjo daugiausia dėl struktūrinės fiskalinės konsolidacijos kartu vykstant palankiems cikliniams pokyčiams (remiantis Europos Komisijos duomenimis). Nors formaliai Vengrijoje 2011 m. laikytasi 3% BVP pamatinės vertės, tai pasiekta pasinaudojus vienkartinėmis, o ne struktūrinėmis ir tviriu koregavimu pagrįstomis priemonėmis. 2012 m. sausio mėn. ES Tarybos priimtame sprendime nurodyta, kad Vengrija nesiėmė veiksmingų priemonių 2009 m. liepos 7 d. ES Tarybos rekomendacijai įgyvendinti. Todėl 2012 m. kovo 13 d. ES Taryba priėmė sprendimą sustabdyti dalį įsipareigojimų teikti Vengrijai lėšas iš 2013 m. ES Sanglaudos fondo ir penktą patikslintą rekomendaciją, kurioje Vengrijos valdžios institucijų prašoma ištaisyti perviršinio deficito padėtį iki 2012 m. Šiuo tikslu Vengrijai buvo rekomenduota imtis būtinų priemonių, įskaitant papildomas fiskalinės konsolidacijos priemones, kad būtų pasiektas 2011 m. atnaujintoje konvergencijos programoje nustatytas tikslas. Latvija ir Rumunija, kurioms vis dar taikomos 2011 m. ES ir TVF finansinės paramos programos, tebevykdo griežtą fiskalinę konsolidaciją. Bulgarija

ir Lietuva toliau vykdė apdairią išlaidų ribojimu pagrįstą fiskalinę politiką, kurią, ypač pastarojoje šalyje, labai sustiprino palankūs cikliniai pokyčiai. Čekija ir Lenkija, kuriose prasidėjus pasaulinei finansų ir ekonomikos krizei buvo leista veikti savaiminems stabilizavimo priemonėms, taip pat ėmėsi fiskalinės konsolidacijos. Čekijoje 2010 m. pradėtas fiskalinis suvaržymas tęsėsi iki 2011 m. daugiausia visuotinai mažinant išlaidas. Konsolidacija Lenkijoje 2011 m., palyginti su ankstesniais metais, kai fiskalinė būklė toliau prastėjo, daugiausia pagrįsta pajamomis ir buvo iš dalies laikino pobūdžio. Švedijoje fiskalinis perviršis nesikeitė iki 2011 m., kadangi struktūrinį švelninimą, Komisijos vertinimu, besitęsiant smarkiam augimui, kompensavo palankūs cikliniai veiksniai.

Europos Komisija prognozuoja, kad 2012 m. didesnis kaip 3% pamatinė vertė deficito ir BVP santykis 2012 m. bus tik Lietuvoje (3,2%). Lenkijoje deficito santykis turėtų būti lygus pamatinei vertei, o visose kitose šalyse deficito santykis turėtų būti mažesnis už pamatinę vertę.

Valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis 2011 m. padidėjo visose vertinamose valstybėse narėse, išskyrus Bulgariją, kurioje jis buvo toks pat kaip 2010 m., Latviją, Švediją ir Vengriją, kurioje užfiksuotas skolos sumažėjimas. Vengrijoje šis santykis sumažėjo dėl vienkartinio poveikio, susijusio su turto perkėlimu iš privačios pensijų sistemos į valstybinę pakopą. Skolos santykio padidėjimas šiose keturiose šalyse, nors ir mažesnis, palyginti su ankstesniais metais, buvo susijęs su vis dar dideliu fiskaliniu deficitu, o deficito ir skolos koregavimas bei augimo ir palūkanų normų skirtumas apskritai skolos santykį sumažino. Tik Vengrijoje skolos ir BVP santykis 2011 m. buvo didesnis kaip 60% BVP pamatinė vertė. Skolos santykis toliau buvo gerokai mažesnis kaip 40% BVP Bulgarijoje, Lietuvoje, Rumunijoje ir Švedijoje.

2002–2011 m. valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis gerokai padidėjo Latvijoje (29,0 procentinio punkto) ir Vengrijoje (24,7), šiek tiek mažiau Lietuvoje (16,3), Čekijoje, Lenkijoje (po 14,1) ir Rumunijoje (8,4). Bulgarijoje ir Švedijoje skolos santykis 2011 m., priešingai, buvo daug mažesnis nei 2002 m. Europos Komisija prognozuoja, kad 2012 m. visų šiame pranešime vertinamų valstybių narių, išskyrus Vengriją, Lenkiją ir Švediją, skolos santykis padidės. Europos Komisijos prognozėse taip pat numatyta, kad 2012 m. skolos ir BVP santykis bus mažesnis kaip 60% pamatinė vertė visose valstybėse, išskyrus Vengriją.

Vertinant perspektyvą, nagrinėjamos šalis būtina pasiekti ir palaikyti patikimas bei tvarias fiskalines pozicijas. Šalys, kurioms taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito, privalo patikimai laikytis savo įsipareigojimų vadovaudamosi perviršinio deficito procedūra, kad per sutartą terminą sumažintų savo biudžeto deficitą iki lygio, mažesnio už pamatinę vertę. Taip pat būtina tolesnė konsolidacija kitose šalyse, kurios dar turi įgyvendinti vidutinės trukmės biudžeto tikslus. Dėl to ypač daug dėmesio turėtų būti skiriama išlaidų augimo ribojimui iki lygio, mažesnio už potencialų augimą vidutinės trukmės laikotarpiu, kaip numatyta atnaujintame Stabilumo ir augimo pakte išdėstytoje išlaidų lyginamojo dydžio taisyklėje. Be to, pasibaigus nustatytam pereinamajam laikotarpiui, šalys, kurių skolos ir BVP santykis viršija pamatinę vertę, turės užtikrinti pakankamą šio santykio mažėjimą pagal atnaujinto pakto nuostatas. Tolesnė konsolidacija taip pat leistų išspręsti biudžeto problemas, susijusias su gyventojų senėjimu. Tvirti fiskaliniai rėmai turėtų palaikyti fiskalinę konsolidaciją ir riboti nenumatytas valstybės išlaidas ir taip padėti išvengti pakartotinio makroekonominio disbalanso. Apskritai tokios strategijos turėtų būti įtvirtintos visapusišose struktūrinėse reformose potencialiam augimui didinti.

VALIUTŲ KURSO KRITERIJUS

Iš visų šiame pranešime vertinamų šalių VKM II šiuo metu dalyvauja Latvija ir Lietuva. Abiejų valstybių narių valiutos dalyvavo VKM II daugiau kaip dvejus metus iki konvergencijos vertinimo,

kaip numatyta Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 140 straipsnyje. Susitarimai dėl šalių dalyvavimo VKM II buvo grindžiami atitinkamų institucijų politikos išsipareigojimais, susijusiais su, be kita ko, patikimos fiskalinės politikos vykdymu, nuosaikesnio darbo užmokesčio didinimu, kredito augimo ribojimu ir struktūrinių reformų įgyvendinimu. Šios dvi šalys vienašališkai išsipareigojo palaikyti mažesnes svyravimo ribas. Šie išsipareigojimai nesuteikia ECB jokių papildomų išsipareigojimų. Pritarta, kad Lietuva galėtų prisijungti prie VKM II su savo taikomu valiutų valdybos modeliu. Latvijos valdžios institucijos taip pat paskelbė kaip vienašalį išsipareigojimą, kad palaikys centrinį lato ir euro kursą bei $\pm 1\%$ jo svyravimo ribas. Kitų šešių šalių valiutos šiuo laikotarpiu valiutų kurso mechanizme nedalyvavo.

Nė vienos iš šiame pranešime vertinamų VKM II dalyvaujančių valiutų centrinis kursas per aptariamą laikotarpį nuo 2010 m. gegužės 1 d. iki 2012 m. balandžio 30 d. nebuvo nuvertintas. Lietuvos lito kursas visą laiką buvo lygus centriniam kursui. Latvijos lato kursas euro atžvilgiu, neperžengdamas $\pm 1\%$ vienašališkai nustatytų svyravimo ribų, 2010 m. buvo labai žemas, vėliau šiek tiek pakilo, nors toliau buvo palyginti nedidelis kaip ir likusiu vertinamu laikotarpiu. Nors įtampa kai kuriose euro zonos valstybių vyriausybių skolos vertybinių popierių rinkose neatslūgo, Latvijos ir Lietuvos rinkų sąlygos, keičiantis investuotojų nusiteikimui prisiimti riziką, vertinamu laikotarpiu apskritai stabilizavosi, nes didėjo pasitikėjimas, gerėjo kredito reitingai ir mažėjo palūkanų normų skirtumai pinigų rinkose. Latvijoje ES ir TVF tarptautinės finansinės paramos programa baigėsi 2012 m. sausio 19 d. ir dabar šiai šaliai taikoma priežiūra baigus programą. Vertinamu laikotarpiu Latvija gavo mokėjimus pagal programą tik 2010 m. Kadangi paramos programa padėjo sumažinti finansinį pažeidžiamumą, ji taip pat galėjo padėti sumažinti spaudimą valiutos kursui. Baigiantis 2011 m., finansų rinkos sąlygos laikinai šiek tiek pablogėjo dėl netikrumo kai kuriuose tarptautinių finansų rinkų segmentuose ir dėl dviejų Latvijos ir Lietuvos bankų žlugimo, o 2012 m. pradžioje jos vėl pagerėjo.

Bulgarijos valiuta nedalyvavo VKM II, tačiau buvo susieta su euru taikant valiutų valdybos modelio režimą. Nagrinėjamu laikotarpiu kitų valiutų, kurios nedalyvauja VKM II, svyravimai buvo gana dideli ir iš dalies nulemti visuotinio nenoro investuoti tvyrant įtampai kai kuriose euro zonos šalių vyriausybių skolos vertybinių popierių rinkose. Nuo 2010 m. vidurio iki 2011 m. pradžios šių valiutų vertė euro atžvilgiu tolygiai didėjo gerėjant nuotaikoms pasaulio finansų rinkose, sparčiai išaugus ekonominės veiklos aktyvumui ir susidarius palyginti dideliems teigiamiems palūkanų normų skirtumams euro zonos turto atžvilgiu. Palyginti su 2010 m. gegužės mėn. vidurkiu, labiausiai pakilo Švedijos ir Čekijos valiutų vertė, ir tai daugiausia susiję su šių šalių ekonomikos atsigavimu po pasaulinės finansų ir ekonomikos krizės 2008–2009 m. Atsinaujinus įtampai kai kuriose euro zonos šalių vyriausybių skolos vertybinių popierių rinkose ir sparčiai išaugus visuotiniam nenorui rizikuoti ir prastėjant vertinamų šalių ekonominei perspektyvai, 2011 m. antrąjį pusmetį visų infliacijos tikslo siekiančių šalių valiutos, išskyrus Švedijos kroną, euro atžvilgiu gerokai susilpnėjo, o 2012 m. pradžioje šiek tiek atsigavo. 2011 m. antrąjį pusmetį nuvertėjus Lenkijos zlotui, *Narodowy Bank Polski* 2011 m. rugsėjo–gruodžio mėn. keletą kartų atliko intervencijas į užsienio valiutų rinkas. Jau 2011 m. pradžioje TVF pratęsė Lenkijai prevencinę programą pagal lankstaus kredito liniją. Kadangi ši programa padėjo sumažinti su finansiniu pažeidžiamumu susijusią riziką, ji taip pat galėjo prisidėti mažinant spaudimo valiutų kursui riziką. Paminėtina, kad nuo pat lankstaus kredito linijos pradžios Lenkija nė karto ja nepasinaudojo. Vertinamu laikotarpiu Rumunijos lėjos kursas daugiausia buvo gerokai mažesnis už 2010 m. gegužės mėn. valiutos kurso vidurkį. Dveju metų tarptautinės finansinės paramos paketas Rumunijai, dėl kurio susitarta 2009 m. pradžioje, 2011 m. pradžioje pakeistas tarptautinės prevencinės finansinės paramos paketu. Vertinamu laikotarpiu Vengrijos forintas nuvertėjo iki lygio, gerokai žemesnio už 2010 m. gegužės mėn. vidurkį, ir tai susiję su šalies kredito reitingo sumažinimu, lemtu vyriausybės politikos, dėl kurios užsienio investuotojai neteko pasitikėjimo ir kilo susirūpinimas fiskaliniu tvarumu. Vengrijoje tarptautinės finansinės paramos programa, skirta rinkos pasitikėjimui atkurti ir ekonomikai

sustiprinti koreguojant fiskalinius disbalansus, buvo taikoma nuo 2008 m. lapkričio mėn. iki 2010 m. pabaigos. Tarptautinės finansinės paramos programos Vengrijai ir Rumunijai padėjo sumažinti finansinį pažeidžiamumą ir taip pat galėjo prisidėti mažinant spaudimą valiutų kursui. Vengrijos valdžios institucijų stringančios derybos su ES ir TVF, prasidėjusios šiai valstybei 2011 m. pabaigoje paprašius atnaujinti finansinės paramos programą, prisidėjo prie tuometinio forinto nuvertėjimo. Tikėtina, kad užsitęsusių derybos ir neapibrėžtumas dėl finansinės paramos paketo galimybės ir galutinės formos prisidėjo prie forinto kurso svyravimo.

ILGALAIKIŲ PALŪKANŲ NORMŲ KRITERIJUS

Bendras įvairios rizikos vertinimo peržiūrėjimas, daugiausia susijęs su euro zonos valstybių skolų krize ir šalims būdingais veiksniais, iš esmės paveikė ilgalaikių obligacijų rinkos raidą.

Nagrinėjamu laikotarpiu ilgalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su euro zonos vidurkiu, daugumoje vertinamų šalių sumažėjo iš dalies todėl, kad padidėjo kredito rizikos premijos keliose euro zonos valstybėse ir atitinkamai ūgtelėjo euro zonos vidurkis. Finansų rinkose pakartotinai atsizvelgta į skirtumus tarp šalių vertinant išorinį ir vidinį pažeidžiamumą, įskaitant biudžeto rodiklių pokyčius ir tvarios konvergencijos perspektyvą.

Per nagrinėjamą 12 mėnesių laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. ilgalaikių palūkanų normų kriterijaus pamatinė vertė buvo 5,8%. Ji apskaičiuota prie dviejų iš trijų valstybių narių, kuriose kainos stabiliausias, t. y. Švedijos (2,2%) ir Slovėnijos (5,4%), nesvertinio aritmetinio ilgalaikių palūkanų normų vidurkio pridėjus 2 procentinius punktus. Vertinamu laikotarpiu Airijos galimybės patekti į finansų rinkas buvo labai ribotos, o šalies ilgalaikių palūkanų normos buvo gerokai paveiktos rizikos premijų. Airijos ilgalaikių palūkanų normų vidurkis buvo 9,1%, t. y. gerokai daugiau nei kitų dviejų šalių, kuriose kainos stabiliausias, ilgalaikių palūkanų normų vidurkis ir gerokai daugiau nei euro zonos ir visų valstybių narių vidurkiai. Atsizvelgiant į tai, Airija nebuvo įtraukta apskaičiuojant ilgalaikių palūkanų normų kriterijaus pamatinę vertę. Vertinamu laikotarpiu vidutinės euro zonos ilgalaikių palūkanų normos ir AAA reitingu įvertintų ilgalaikių obligacijų pajamingumas, įtraukus šiuos rodiklius tik orientaciniais tikslais, buvo atitinkamai 4,4 ir 2,9%.

Nagrinėjamu laikotarpiu šešiose vertinamose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Čekijoje, Latvijoje, Lietuvoje, Lenkijoje ir Švedijoje) ilgalaikių palūkanų normų vidurkis buvo lygus arba mažesnis, o Čekijoje ir Švedijoje gerokai mažesnis nei 5,8% palūkanų normų konvergencijos kriterijaus pamatinė vertė (žr. 1 lentelę). Vertinamu laikotarpiu Rumunijoje ir Vengrijoje ilgalaikės palūkanų normos buvo gerokai didesnės už pamatinę vertę. Rumunijoje ilgalaikės palūkanų normas paveikė nepalankūs ekonominiai pokyčiai, o Vengrijoje joms įtakos taip pat turėjo investuotojų požiūris į vyriausybės politiką. Vertinamu laikotarpiu ilgalaikių palūkanų normų vidurkis Rumunijoje buvo 7,3%, o Vengrijoje – 8,0%. Palyginti su euro zonos vidurkiu, Rumunijoje vertinamu laikotarpiu palūkanų normų skirtumas vidutiniškai buvo 2,8 procentinio punkto (4,4 procentinio punkto pagal AAA reitingu įvertintų ilgalaikių euro zonos obligacijų pajamingumą). Vengrijoje, palyginti su euro zonos vidurkiu, palūkanų normų skirtumas vidutiniškai buvo 3,6 procentinio punkto (5,2 procentinio punkto pagal AAA reitingu įvertintų ilgalaikių euro zonos obligacijų pajamingumą).

KITI SVARBŪS VEIKSNIAI

Sutarties 140 straipsnyje reikalaujama įvertinti kitus su ekonomine integracija ir konvergencija susijusius veiksnius. Šie papildomi veiksniai apima rinkų integraciją, mokėjimų balanso būklę ir pokyčius, vienietines darbo sąnaudas ir kitus kainų indeksų pokyčius. Be to, ES valstybių narių ekonominės politikos glaudesniai koordinavimui ir tvariai ekonominės veiklos rezultatų konvergencijai užtikrinti (121 straipsnio 3 dalis) pradėta taikyti nauja priežiūros procedūra, skirta makroekonominėms disbalansų

prevencijai ir koregavimui². Pirmas žingsnis įgyvendinant šią procedūrą – Europos Komisijos išpėjimo mechanizmo ataskaita, skirta anksti nustatyti ir stebėti galimus makroekonominius disbalansus. Paskui Komisija atlieka nuodugnią kiekvienos, jos vertinimu, galimai paveiktos valstybės narės ar valstybės narės, kuriai gali kilti rizika būti paveiktai, apžvalgą. Komisijos išpėjimo mechanizmo pirmoji ataskaita paskelbta 2012 m. vasario 14 d., joje pristatomas kokybinis ekonominis ir finansinis vertinimas, be kita ko, pagrįstas orientacine ir skaidria suvestine, kurioje pateikiami tam tikri rodikliai, kurių vertės palygintos su atitinkamomis orientacinėmis ribomis, kaip numatyta anksčiau minėtame reglamente (žr. 2 lentelę)³.

2 2011 m. lapkričio 16 d. ES Reglamentas Nr. 1176/2011.

3 Suvestinėje, paskelbtoje anksčiau minėtoje išpėjimo mechanizmo ataskaitoje, nurodyti 2010 m. duomenys (paskutinė duomenų įtraukimo diena – 2012 m. sausio 30 d.), o 2 lentelėje pateikta 2009–2011 m. suvestinė pagal turimus duomenis paskutinę šio pranešimo duomenų įtraukimo dieną, t. y. 2012 m. balandžio 30 d.

2 lentelė Makroekonominių disbalansų stebėsenos lentelė

		Išoriniai disbalansai Konkurencingumo rodikliai					Vidiniai disbalansai				
		Einamosios sąskaitos balansas ¹⁾	Grynoji tarptautinių investicijų pozicija ²⁾	Realusis efektyvusis kursas, pakoreguotas pagal SVKI ³⁾	Eksporto rinkos dalis ⁴⁾	Nominališios vienetinės darbo sąnaudos ⁵⁾	Būsto kainos, pakoreguotos pagal vartojimą ⁶⁾	Privačiojo sektoriaus kredito srautas ²⁾	Privačiojo sektoriaus skola ²⁾	Valdžios sektoriaus skola ²⁾	Nedarbo lygis ⁷⁾
Bulgarija	2009	-19,1	-101,8	18,6	18,3	38,5	-	19,0	175	15	6,4
	2010	-11,0	-94,7	10,4	15,8	33,9	-11,1	-0,2	169	16	7,6
	2011	-3,0	-85,3	2,8	18,2	20,3	-	-	-	16	9,4
Čekija	2009	-2,9	-46,2	13,6	10,1	8,7	-4,6	0,7	76	34	5,5
	2010	-2,8	-48,5	12,7	10,2	5,1	-3,4	1,7	77	38	6,1
	2011	-3,0	-49,7	-0,1	9,3	1,8	-	-	-	41	6,9
Latvija	2009	-9,0	-82,7	23,7	31,8	42,0	-42,4	-6,1	147	37	10,2
	2010	-0,5	-80,2	8,5	14,0	0,4	-3,9	-8,8	141	45	14,4
	2011	3,5	-72,5	-0,6	24,7	-15,1	-	-	-	43	17,1
Lietuva	2009	-7,6	-58,6	16,9	22,7	16,0	-33,5	-11,5	88	29	8,0
	2010	-2,3	-55,9	9,1	13,9	0,8	-8,7	-5,3	81	38	12,5
	2011	1,5	-52,2	3,5	26,4	-9,0	-	-	-	39	15,6
Vengrija	2009	-4,9	-117,9	7,8	6,6	14,1	-	5,2	170	80	8,4
	2010	-2,1	-112,7	-0,5	1,4	3,9	-6,7	-18,7	155	81	9,7
	2011	0,8	-105,2	-3,7	-0,2	3,9	-	-	-	81	10,7
Lenkija	2009	-5,5	-58,8	-4,0	27,9	12,8	-4,7	3,9	72	51	8,3
	2010	-5,0	-64,0	-0,5	20,1	12,4	-6,1	3,8	74	55	8,3
	2011	-4,3	-63,5	-10,9	12,8	5,4	-	-	-	56	9,2
Rumunija	2009	-9,7	-62,2	-4,8	32,7	45,9	-	7,9	123	24	6,4
	2010	-6,7	-63,8	-10,4	21,3	36,6	-12,1	1,7	78	31	6,6
	2011	-4,3	-61,6	-2,8	24,0	13,0	-	-	-	33	7,2
Švedija	2009	8,4	-11,4	-8,4	-14,8	12,1	-0,1	4,8	248	43	6,9
	2010	7,6	-8,5	-2,5	-11,3	5,6	6,3	2,5	235	39	7,6
	2011	7,0	-6,8	4,3	-10,8	1,5	-	6,3	233	38	8,1
Riba		-4,0 / +6,0 %	-35,0 %	±11,0 %	-6,0 %	+12,0 %	+6,0 %	+15,0 %	+160 %	+60 %	+10,0 %

Šaltiniai: Europos Komisija (Eurostatas, DG ECFIN) ir ECB.

1) BVP proc., 3 metų vidurkis.

2) BVP proc.

3) Indeksas: 1999 m. = 100; 3 metų pokytis procentais, palyginti su kitomis 35 pramoninėmis šalimis. Teigiama vertė rodo sumažėjusį konkurencingumą.

4) 5 metų pokytis, proc.

5) 3 metų pokytis, proc.

6) Metinis pokytis, proc.

7) 3 metų vidurkis.

Svarbu įvertinti šiuos papildomus veiksnius, nes taip galima gauti informacijos, reikalingos norint nustatyti, ar valstybės narės integracija į euro zoną ilgainiui bus tvari.

Daugelyje nagrinėjamų šalių susidarę makroekonominiai disbalansai iki krizės buvo likviduojami nevienodu greičiu. Išpėjimo mechanizmo ataskaitoje nurodyta, kad trijose vertinamose šalyse, konkrečiai Bulgarijoje, Vengrijoje ir Švedijoje, reikia atlikti nuodugnią apžvalgą. Planuojama, kad tokios apžvalgos, kurioje būtų pateikiamos Europos Komisijos rekomendacijos dėl prevencinių ar koregavimo priemonių įgyvendinimo arba numatomas oficialus procedūros baigimas, neteikiant rekomendacijų šioms trims šalims, rezultatus Komisija paskelbs 2012 m. gegužės 30 d.⁴ Apie galutinius 2012 m. makroekonominių disbalansų procedūros, skirtos perviršinių disbalansų prevencijai ir koregavimui ES, rezultatus paskelbs ES Taryba, jos sprendimas turėtų būti priimtas 2012 m. birželio mėn. Kitai šaliai, Rumunijai, šiuo metu taikoma prevencinė ES ir TVF programa, todėl išpėjimo mechanizmo ataskaitoje ji nebuvo nagrinėta. Latvija, kurioje ES ir TVF tarptautinės finansinės paramos programa baigta 2012 m. sausio mėn., buvo įtraukta į išpėjimo mechanizmo ataskaitą, tačiau jai kartu su Čekija, Lietuva ir Lenkija nebuvo rekomenduota atlikti nuodugnią apžvalgą.

Paprastas ir vien tik mechaniškas Išpėjimo mechanizmo ataskaitoje pateiktų išorės disbalansų ir konkurencingumo rodiklių peržiūrėjimas rodo, kad einamosios sąskaitos disbalansas pastaraisiais metais buvo gerokai pakoreguotas, ypač Bulgarijoje, Latvijoje ir Lietuvoje. Einamosios sąskaitos balanso rezultatų suvestinės rodiklis (trejų metų einamosios sąskaitos balansas, išreikštas BVP procentine dalimi) vis dar rodo, kad 2011 m. didesnis kaip 4% BVP orientacinė riba deficitas buvo susidaręs Lenkijoje ir Rumunijoje. Švedijoje pastaruosius kelerius metus fiksuotas nuolat didelis einamosios sąskaitos perviršis, didesnis kaip 6% BVP orientacinė riba.

Grynųjų tarptautinių investicijų pozicija, kaip BVP dalis, toliau buvo labai neigiama ir žemesnė kaip –35% BVP orientacinė riba visose vertinamose šalyse, išskyrus Švediją. 2011 m. šie neigiami dydžiai Bulgarijoje ir Vengrijoje buvo žemesni kaip –80% BVP. Tai susiję su nuolatiniu einamosios sąskaitos deficitu, didžiulėmis tiesioginėmis užsienio investicijomis į ekonomiką ir kitomis mažiau pastoviomis investicijomis (ypač paskolomis bei indėliais), kurios susikaupė daugiausia iki pasaulinės finansų ir ekonomikos krizės.

Vertinant kainų konkurencingumą, pasakytina, kad pasaulinė krizė sustabdė bendrą konkurencingumo mažėjimo tendenciją keliuose vertinamose šalyse. Pagal suvestinę, 2008–2011 m. realusis efektyvusis valiutos kursas nuvertėjo Vengrijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje, šiek tiek mažiau – Čekijoje ir Latvijoje. Lenkijoje nuvertėjimas buvo arti 11% orientacinės ribos, o Bulgarijoje, Lietuvoje ir Švedijoje, priešingai, užfiksuotas realiojo efektyviojo valiutos kurso padidėjimas. Be to, bendras trejų metų vienetinių darbo sąnaudų, kurios iki krizės buvo labai didelės visose vertinamose šalyse, išskyrus Čekiją, augimas 2011 m. Bulgarijoje ir Rumunijoje tebebuvo didesnis kaip 12% orientacinė riba. Latvijoje gaminio vienetui tenkančios darbo sąnaudos pastaraisiais metais gerokai sumažėjo. Nors kai kuriose šalyse kainų konkurencingumas sumažėjo, eksporto rinkos dalis 2011 m. padidėjo (vertė per pastaruosius penkerius metus) visose vertinamose šalyse, išskyrus Vengriją ir Švediją, ten rinkos dalys sumažėjo (Švedijoje – 10,8%, t. y. daugiau kaip 6% orientacinė riba). Tikėtina, kad didesnė eksporto rinkos dalis Vidurio ir Rytų Europos šalyse susijusi su atotrūkio mažinimo procesu, pasireiškiančiu gerėjant prekių ir paslaugų kokybei bei didėjant integracijai su užsienio rinkomis.

4 Kai buvo parengtas šis pranešimas, šios apžvalgos rezultatų dar nebuvo.

Vertinant galimų vidaus disbalansų rodiklius, per gana ilgą kreditavimo plėtros laikotarpį prieš pasaulinę finansų ir ekonomikos krizę išaugo ekonominės veiklos vykdytojų sukauptos skolos lygis. Didelis išsiskolinimas, ypač privačiojo sektoriaus, yra pagrindinis daugumos vertinamų šalių pažeidžiamumo veiksnys. 2010 m. didesnis kaip 160% BVP orientacinė riba privačiojo sektoriaus išsiskolinimo lygis buvo Bulgarijoje (tai labiausiai susiję su paskolomis tarp įmonių) ir Švedijoje. Dėl pasaulinės ekonomikos ir finansų krizės valstybės skolos ir BVP santykis keliuose vertinamose šalyse, nors ir nuo gana mažo dydžio, taip pat labai išaugo. Esant dideliame išsiskolinime, visų pirma dėl palyginti didelės išorės skolos, šalių ekonomikai kyla grėsmė, kad persiduos finansų rinkose tvyranti įtampa. Dėl galimai neigiamo poveikio bankų finansavimui ar finansinėms įplaukoms didelis išsiskolinimas ir būtinas jo mažinimas taip pat gali stabdyti tvarų gamybos augimą. Be to, paskolų užsienio valiuta paplitimas keliuose vertinamose šalyse rodo, kad yra makroekonominė ir finansinė rizika, nes kredito gavėjams, kurių rizika neapdrausta, taip pat kyla ir su valiutos kursu susijusi rizika. Dėl užsienio valiutų neatitikimo labai didelė rizika kyla Vengrijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje, ten ji labiausiai gresia namų ūkiams, o Vengrijoje – ir vietos valdžiai. Bulgarijoje, Latvijoje ir Lietuvoje, kuriose skolinimas užsienio valiuta sudaro dar didesnę viso bankų portfelio paskolų dalį, didžiąją šio skolinimo dalį sudaro skolinimas eurais, o šių šalių centriniai bankai yra tvirtai įsipareigoję užtikrinti griežtai fiksuotą valiutos kursą euro atžvilgiu (Latvija) arba taikyti euro pagrįstą valiutų valdybos modelį (Bulgarija ir Lietuva).

Būsto rinkos pokyčiai turi būti atidžiai stebimi Švedijoje. Ten realios būsto kainos 2010 m. sparčiai didėjo ir, palyginti su ankstesniais metais, išaugo 6,3%, o tai buvo šiek tiek daugiau kaip 6% orientacinė riba. Kitose vertinamose šalyse pastaraisiais metais būsto kainos sumažėjo, kartais šis sumažėjimas buvo labai didelis. Daugumoje šalių namų ūkiai ir bankai tebėra pažeidžiami dėl tolesnių būsto kainų pokyčių ar sumažėjimo, visų pirma tiek, kiek bankai parodė savo pakantumą sprendami problemas, susijusias su paskolomis, kurios gali būti neveiksnios.

Darbo rinkoje koregavimo procesas peraugo į gana aukštą nedarbo lygį. 2011 m. jis buvo didesnis kaip 10% orientacinė riba (trejų metų vidurkis) Latvijoje (17,1%), Lietuvoje (15,6%) ir Vengrijoje (10,7%). Pastaraisiais metais nedarbo lygis kai kuriose šalyse augo nepaisant darbo jėgos nutekėjimo, ypač Latvijoje ir Lietuvoje, o kartu prastėjo kvalifikacija, susidarė geografiniai skirtumai ir nepalankios demografinės tendencijos.

Išankstiniai vertinimai mechaniškai peržiūrėjus suvestinę neturėtų būti interpretuojami kaip aiškūs disbalansus patvirtinantis įrodymas. Pavyzdžiui, mechaniškai peržiūrėjus suvestinę gali nesimatyti visai neseniai susidariusių disbalansų ir pažeidžiamų sričių, nes trejų ar penkerių metų vidurkis labai paveikė po krizės vykdomas smarkus koregavimas, kuris ateityje galėtų pasidaryti netvarus. Būtent dėl šios priežasties Įspėjimo mechanizmo ataskaitoje jau atsižvelgta į papildomus veiksnius, pavyzdžiui, rodiklių raidą tam tikru laikotarpiu, naujausius pokyčius ir perspektyvą, atotrūkio mažinimo poveikį ir papildomą rodiklių, kuriuos ES Taryba ir Europos Parlamentas įvertino kaip itin svarbius, rinkinį. Tolesnėse nuodugniose apžvalgose turi būti išsamiai išanalizuojamos šalims būdingos aplinkybės ir išnagrinėjama dar daugiau kintamųjų, analitinių priemonių bei kokybinės informacijos.

Tvirta institucinė aplinka, įskaitant statistikos sritį, yra dar vienas svarbus kintamasis, kurį reikia nagrinėti kaip papildomą, su ekonominės integracijos tvarumu ir konvergencija susijusį, veiksnį. Kai kuriose vertinamose Vidurio ir Rytų Europos šalyse, pašalinus esamus suvaržymus ir kliūtis veiksmingai panaudoti ir paskirstyti gamybos veiksnius, būtų prisidėta prie šių šalių ekonominio potencialo stiprinimo. Šie veiksniai susiję su verslo aplinkos problemomis, palyginti prasta institucijų kokybe, silpnu valdymu ir korupcija. Varžydama potencialų gamybos augimą, institucinė aplinka taip

pat gali susilpninti šalies pajėgumą vykdyti skolos išsipareigojimus, o ekonomikos koregavimo procesą padaryti sudėtingesnį. Iš tiesų, ekonominėje literatūroje kai kurie tyrimai atskleidė, kad kokybiškas valdymas teigiamai veikė ekonomikos atsparumą per 2008–2009 m. nuosmukį⁵. Taip pat nustatyta, kad valdymo rodikliai yra svarbūs regioninius augimo skirtumus ES paaiškinantys kintamieji⁶.

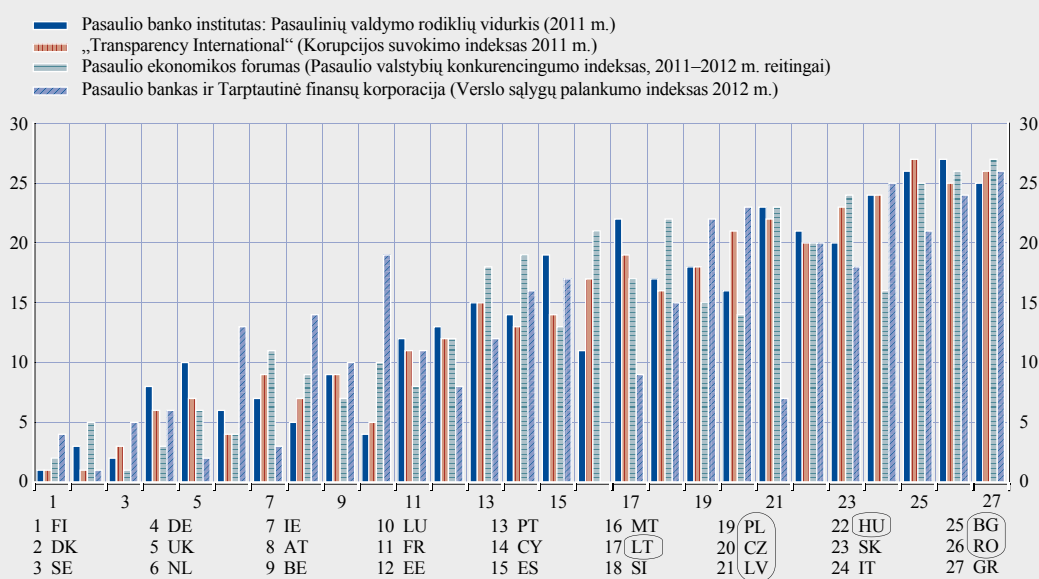
Toliau esančiame 2 pav. pateikti dabartiniai 27 ES valstybių narių reitingai, sudaryti pagal įvairių tarptautinių organizacijų skelbiamus šiuos rodiklius: Pasaulio banko instituto pasaulinius valdymo rodiklius (angl. *Worldwide Governance Indicators*), Pasaulio ekonomikos forumo pasaulio valstybių konkurencingumo indeksą (angl. *Global Competitiveness Index*), *Transparency International* korupcijos suvokimo indeksą (angl. *Corruption Perception Index*) bei Tarptautinės finansų korporacijos ir Pasaulio banko parengtą verslo sąlygų palankumo ataskaitą (angl. *Ease of Doing Business Report*). Šie rodikliai daugiausia suteikia kokybinės informacijos ir kai kurias atvejais yra susiję su suvokimu, o ne su nustatytais faktais. Nepaisant to, įvertinus juos kaip visumą, apibendrinama įvairi ir labai aktuali informacija, susijusi su institucinės aplinkos kokybe. Kad informacija būtų išsamesnė, 3 pav. taip pat nurodomas ECB apskaičiuotas reitingų vidurkis 2011 m. ir prieš penkerius metus.

Išskyrus Švediją, kuri valstybių narių reitinge užėmė trečią vietą, visose vertinamose šalyse, nepaisant tarp jų esančių ryškių skirtumų, palyginti su dauguma euro zonos šalių, pastebima apskritai prasta institucijų ir valdymo kokybė. Iš pranešime vertinamų šalių po Švedijos geriausias vidurkis yra Lietuvos, ji 2011 m. tarp ES šalių užėmė 17 vietą. Bulgarija ir Rumunija, atitinkamai užėmusios 25 ir 26 vietas, yra beveik pabaigoje. Išskyrus didelę išimtimi tapusią Lenkiją, šiai

5 Giannone ir kt. (2011), „Market Freedom and the Global Recession“, *IMF Economic Review* 59, p. 111–135.

6 Arbia ir kt. (2010), „Institutions and geography: Empirical test of spatial growth models for European Regions“, *Economic Modelling* 27, p. 12–21.

2 pav. Valstybių reitingai ES

Šaltiniai: Pasaulio banko institutas (Pasauliniai valdymo rodikliai 2011 m.), Pasaulio ekonomikos forumas (Pasaulio valstybių konkurencingumo indeksas, 2011–2012 m. reitingai), „Transparency International“ (Korupcijos suvokimo indeksas 2011 m.), Pasaulio bankas ir Tarptautinė finansų korporacija (Verslo sąlygų palankumo indeksas 2012 m.).
Pastabos: Malta neįtraukta į Verslo sąlygų palankumo ataskaitą. Valstybės reitinguojamos nuo pirmos (geriausias rezultatas ES) iki 27 (blogiausias rezultatas ES) vietos ir išrikiuojamos pagal reitinguose užimamų vietų vidurkį.

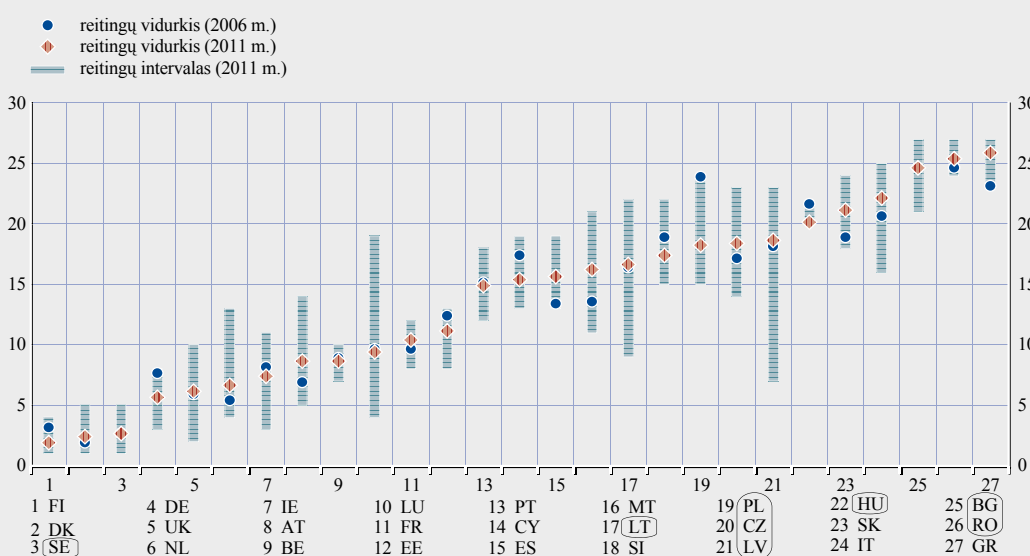
šaliai iš 25 vietos (2006 m.) pakilus į 19 vietą (2011 m.), apskritai, bent jau sąlyginai (palyginti su pokyčiais kitose valstybėse narėse) per pastaruosius penkerius metus nepadaryta jokių teigiamų institucinės sistemos pokyčių (žr. 3 pav.).

Tokia bendra padėtis iš esmės pasitvirtina detaliau įvertinus konkrečius institucinius rodiklius (žr. toliau pateiktą pav.). Nors šalims suteikti skirtingi reitingai, priklausomai nuo verslo ir institucinės aplinkos kokybei vertinti naudoto šaltinio, neabejojama, kad daugumoje vertinamų šalių kokybė gali būti kur kas geresnė. Vertinama, kad verslo aplinka yra ypač palanki Latvijoje ir Lietuvoje, kurios 2011 m. ES valstybių verslo sąlygų palankumo ataskaitoje (Tarptautinė finansų korporacija ir Pasaulio bankas) užėmė atitinkamai septintą ir devintą vietas. Tačiau gana prasti bendri valdymo rezultatai šiose dviejose šalyse, Pasaulinių valdymo rodiklių reitinge (Pasaulio banko institutas) užimančiose atitinkamai 23 ir 22 vietas, rodo, kad reikia stipresnės institucinės aplinkos.

Tobulinant vietos valdžios institucijas, valdymą ir verslo aplinką, tęsiant pažangą privatizuojant valstybės įmones ir dedant didesnes pastangas stiprinti ES fondų įsisavinimą, greičiau augtų našumas ir, be kita ko, sustiprėtų konkurencija pagrindiniuose reguliuojamuose (pavyzdžiui, energetikos, transporto) sektoriuose, sumažėtų kliūtys patekti į rinką ir būtų skatinamos labai reikalingos privačios investicijos.

Galiausiai su statistikos kokybe susiję instituciniai požymiai taip pat yra labai svarbūs siekiant užtikrinti sklandų konvergencijos procesą. Tai taikoma, be kita ko, nacionalinių statistikos institucijų teisinio nepriklausomumo principui, jų administracinei priežiūrai ir biudžeto nepriklausomumui, teisiniams įgaliojimams rinkti duomenis ir teisinėms nuostatomis dėl statistinių duomenų konfidencialumo (visa tai išsamiau aprašyta 5.9 skirsnyje).

3 pav. ES šalių reitingų intervalas

Šaltiniai: Pasaulio banko institutas (Pasauliniai valdymo rodikliai 2011 m., 2006 m.), Pasaulio ekonomikos forumas (Pasaulio valstybių konkurencingumo indeksas, 2011–2012 m. ir 2007–2006 m. reitingai), „Transparency International“ (Korupcijos suvokimo indeksas 2011 m., 2006 m.), Pasaulio bankas ir Tarptautinė finansų korporacija (Verslo sąlygų palankumo indeksas 2012 m., 2007 m.). Pastabos: Malta nėra įtraukta į Verslo sąlygų palankumo ataskaitą. Liuksemburgo ankstesniojo laikotarpio duomenys – iš 2008 m. ataskaitos, Kipro – iš 2009 m. ataskaitos. Šalys reitinguojamos nuo pirmos (geriausias rezultatas ES) iki 27 vietos (blogiausias rezultatas ES) ir išrikuojamos pagal 2011 m. reitinguose užimamų vietų vidurki.

4 ŠALIŲ VERTINIMO SANTRAUKOS

4.1 BULGARIJA

Ataskaitiniu laikotarpiu nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. Bulgarijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI buvo 2,7 %, t. y. mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus 3,1 % pamatinę vertę.

Vertinant ilgesnį laikotarpį, pastebėtina, kad vartotojų kainų didėjimui Bulgarijoje būdingas kintamumas: per pastaruosius dešimt metų metinė infliacija svyravo nuo 2,3 iki 12,0 %. 2003 m. sumažėjusi infliacija gerokai padidėjo – iki 12,0 % (2008 m.), o vėliau vėl sumažėjo – iki 2,5 % (2009 m.). Infliacijos svyravimai buvo susiję su administruojamųjų kainų ir akcizo mokesčių korekcijomis, žaliavų kainų pokyčiais ir kitais pasiūlos sukrėtimais, taip pat su vidaus paklausos poveikiu. Infliacija nuosekliai didėjo – iki 3,0 (2010 m.) ir 3,4 % (2011 m.), ją iš esmės lėmė pakilusios žaliavų kainos ir padidintas tabako akcizo mokestis. Infliacijos pokyčius per pastaruosius dešimt metų reikėtų vertinti atsižvelgiant į iki 2008 m. buvusią sparčią ekonomikos plėtrą, po kurios smarkiai sumažėjo BVP (2009 m.), o vėliau jo augimas nuosekliai atsigavo. Iki 2008 m. didelės kapitalo įplaukos Bulgarijoje prisidėjo prie spartaus vidaus paklausos, ypač investicijų, augimo, lėmusio ekonomikos perkaitimą. Vėliau dėl 2008 m. pasaulinės krizės reikėjo atlikti korekciją, nes sumažėjo importas ir lėčiau didėjo kapitalo įplaukos. Lėčiau kilo atlygis vienam darbuotojui – 2008 m. jo augimas buvo 16,3 %, 2010 m. jis buvo 11,2 %, nepaisant tais metais išaldyto darbo užmokesčio, o 2011 m. sudarė 7,3 %. Be kitų veiksnių, tai lėmė darbo rinkos struktūros įtaka. Vertinant pastarojo meto raidą, pažymėtina, kad metinei infliacijai pagal SVKI iš esmės būdinga mažėjimo tendencija. 2011 m. kovo mėn. ji buvo didžiausia – 4,6 %, o 2012 m. kovo mėn. – 1,7 %. Infliacijos mažėjimą palaikė kritusios maisto ir energijos kainos, nors įtakos turėjo ir bazės efektas dėl 2010 m. pradžioje padidinto tabako akcizo mokesčio.

Pagrindinių tarptautinių institucijų skelbiamose naujausiose prognozėse numatoma, kad infliacija 2012–2013 m. didės. Ji 2012 m. bus 2,1–3,1 %, o 2013 m. sudarys 2,3–3,3 %. Labiau nei tikėtasi išaugusios žaliavų kainos yra pagrindinė priežastis, dėl kurios infliacija gali būti didesnė nei prognozuojama, nors reikėtų atidžiai stebėti ir pastaruoju metu kilusio darbo užmokesčio galimą poveikį jai. Kita vertus, pablogėjusi išorės aplinka ir sunkesnės sąlygos gauti finansavimą iš išorės kartu su privačiojo sektoriaus balanso korekcijomis yra infliacijos mažėjimo priežastis artimiausiu ir vidutiniu laikotarpiu. Vertinant tolesnės ateities perspektyvas, Bulgarijoje gali būti sunku palaikyti žemą infliacijos lygį artimiausiu laikotarpiu atsižvelgiant į pinigų politikos suteikiamą nedidelę veiksmų laisvę esamos valiutų valdybos sąlygomis. Atotrūkio mažinimo procesas tikriausiai turės poveikį infliacijai artimiausiu laikotarpiu, nes BVP vienam gyventojui ir kainų lygis Bulgarijoje vis dar yra gerokai mažesni negu euro zonoje. Tačiau sunku įvertinti tikslų infliacijos poveikio, kurį sukelia šio atotrūkio mažinimo procesas, mastą. Pagyvėjus ekonomikos atsigavimui, esant fiksuotajam valiutos kurso režimui, gali būti, kad realiojo valiutos kurso stiprėjimo tendencija pasireikš didesne infliacija. Dėl valiutų valdybos modelio ir alternatyvių anticiklinės politikos priemonių ribojimo gali būti sunku išvengti galinčio pasikartoti makroekonominio disbalanso, įskaitant ir aukštą infliacijos lygį.

Apibendrinant pasakytina, kad nors vidutinė 12 mėnesių infliacija pagal SVKI Bulgarijoje šiuo metu yra mažesnė už pamatinę vertę, nerimą kelia infliacijos konvergencijos tvarumas.

Bulgarijai šiuo metu taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nagrinėjamas 2011 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitas buvo 2,1 % BVP, t. y. mažesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis sudarė 16,3 %, t. y. jis buvo gerokai mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2012 m. deficitas

sumažės iki 1,9 %, o valdžios sektoriaus skolos santykis padidės iki 17,6 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus, pažymėtina, kad 2011 m. deficito santykis neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Bulgarija privalo užtikrinti, kad palaikys biudžeto deficitą stabiliai mažesni už 3 % pamatinę vertę ir atitiks perviršinio deficito procedūrų reikalavimus.

Per nagrinėjamą dvejų metų laikotarpį Bulgarijos levas nedalyvavo VKM II, bet, vadovaujantis 1997 m. liepos mėn. įsivestu valiutų valdybos modeliu, buvo susietas su euru. Bulgarijos nacionalinė valiuta nenukrypo nuo nustatyto kurso – 1,95583 levo už 1 eurą. Trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, nagrinėjamu laikotarpiu nuosekliai mažėjo nuo 3,5 procentinio punkto trijų mėnesių laikotarpiu, kuris baigėsi 2010 m. birželio mėn., bet jų lygis tebebuvo aukštas visą nagrinėjamą laikotarpį ir sudarė 2,1 procentinio punkto trijų mėnesių laikotarpiu, kuris baigėsi 2012 m. kovo mėn. Bulgarijos levo tiek realusis efektyvusis kursas, tiek realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu, vertinant ilgesnio laikotarpio pokyčius, 2012 m. kovo mėn. buvo didesni negu atitinkami praeities vidurkiai per dešimt metų. Bulgarijos mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas palaipsniui didėjo – 2002 m. jis sudarė 2,4 % BVP, o 2007 ir 2008 m. jo lygis jau buvo labai aukštas – per 20 % BVP. Labai sumažėjus vidaus paklausai ir dėl to kritus importui, deficitas labai sumenko ir 2010 m. bendra einamoji ir kapitalo sąskaita tapo subalansuota, o 2011 m. ji buvo perviršinė. Ši einamosios sąskaitos balanso pokytį visų pirma lėmė gerokai sumažėjęs prekių deficitas, kurį lėmė atsigavęs eksportas, ir, labai kritus aktyvumui, nedidelė vidaus paklausa, taip pat sumažėjęs pajamų deficitas. Bulgarijos grynujų tarptautinių investicijų pozicija smarkiai pablogėjo: nuo –25,3 % BVP (2002 m.) iki –101,8 % BVP (2009 m.), bet vėliau pagerėjo – iki –94,7 % (2010 m.) ir –85,3 % (2011 m.). Tai, kad šalies gryniesi išsipareigojimai užsieniui, kurie daugiausiai susiję su didelėmis tiesioginėmis užsienio investicijomis, vis dar labai dideli, rodo fiskalinės ir struktūrinės politikos svarbą palaikant išorės sektoriaus tvarumą.

Vidutinės ilgalaikės palūkanų normos nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. buvo 5,3 %, t. y. mažesnės negu ilgalaikių palūkanų normų konvergencijos kriterijaus 5,8 % pamatinė vertė. Ilgalaikės palūkanų normos Bulgarijoje pastaraisiais metais mažėja. Nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje jos krito iki 5,1 %. Vis dėlto ilgalaikių palūkanų normų lygis dar tebėra šiek tiek didesnis negu prieš krizę. Skirtumas tarp jų ir obligacijų pajamingumo euro zonoje visą šį laikotarpį smarkiai mažėjo, nes joje tuo pat metu didėjo vidutinė ilgalaikių palūkanų norma. Nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje skirtumas obligacijų vidutinio pajamingumo euro zonoje atžvilgiu sudarė tik 1,0 procentinį punktą (ir 2,5 procentinio punkto AAA reitingu įvertintų obligacijų pajamingumo euro zonoje atžvilgiu).

Norint sudaryti tvariai konvergencijai palankią aplinką Bulgarijoje, būtina, be kita ko, vykdyti tokią ekonominę politiką, kuri užtikrintų bendrą makroekonominį stabilumą, įskaitant kainų stabilumą. Atsižvelgiant į tai, kad, veikiant valiutų valdybos modeliui, pinigų politikos veiksams yra nedaug erdvės, būtina, kad, remiantis kitomis politikos sritimis, ekonomika būtų aprūpinta lėšomis, reikalingomis susidoroti su šaliai būdingais sukrėtimais, ir išvengti naujo makroekonominio disbalanso. Be kita ko, Bulgarijos kompetentingos institucijos turėtų tęsti fiskalinės konsolidacijos procesą apkarpydamos viešąsias išlaidas ir pertvarkydamos mokesčių administravimo sistemą. Be to, Bulgarija turi išspręsti ir daugiau ekonominės politikos uždavinių, kurie išsamiau aprašyti 5 skyriuje.

Bulgarijos teisė neatitinka visų reikalavimų, susijusių su centrinių bankų nepriklausomumu, piniginio finansavimo draudimu ir teisine integracija į Eurosistemą. Bulgarija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje nurodytų suderinimo reikalavimų.

4.2 ČEKIJA

Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. Čekijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI buvo 2,7 %, t. y. mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus 3,1 % pamatinę vertę.

Vertinant ilgesnį laikotarpį, pasakytina, kad iki 2003 m. Čekijoje metinė infliacija pagal VKI mažėjo; vėliau ji dažniausiai svyravo nuo 1,6 iki 3 %, bet 2007 m. pabaigoje vėl pradėjo didėti. 2008 m. buvo pasiektas aukščiausias taškas; nuo 2009 m. infliacija itin padidėjo ir toliau nuosekliai augo – iki 2,1 % (2011 m.).

Infliacijos pokyčiai turėtų būti vertinami atsižvelgiant į praėjusio dešimtmečio ekonomikos ciklo etapus. Po gana ilgą laikotarpį trukusio spartaus BVP augimo 2008 m. ekonomikos plėtra pradėjo labai lėtėti ir 2009 m. perėjo į recesiją dėl pasaulinės finansų ir ūkio krizės. Nuo to laiko ekonomika atsigauja gana iš lėto, ją daugiausia skatina eksportas. Didžiąją praėjusio dešimtmečio dalį atlygis vienam darbuotojui toliau didėjo labiau negu darbo našumas. 2002–2005 m. vienetinių darbo sąnaudų augimas pastebimai lėtėjo, o per kitus trejus metus didėjo dėl blogėjusių sąlygų darbo rinkoje. Tačiau dėl pasaulinės krizės vienetinių darbo sąnaudų augimas 2009 m. sulėtėjo ir 2010 m. tapo neigiamas, ypač didėjant nedarbui. Importo kainų mažėjimas didesnę nagrinėjamo laikotarpio dalį daugiausia buvo efektyviojo valiutos kurso stiprėjimo šalutinis rezultatas. Vertinant naujausius pokyčius, pasakytina, kad infliacija 2011 m. didesnę dalį svyravo ties 2 %, o 2011 m. paskutinį ketvirtį pradėjo sparčiau didėti ir 2012 m. kovo mėn. jau buvo 4,2 %. Ją daugiausia lėmė maisto, kuro ir energijos kainos, taip pat gana smarkus administruojamųjų kainų kilimas. Svarbiausias maisto ir administruojamųjų kainų augimo veiksnys yra padidintas PVM tarifas, įsigaliojęs 2012 m. sausio mėn. Laikinais sumažėjęs nominalusis efektyvusis valiutos kursas taip pat turėjo įtakos infliacijos didėjimui pastaruoju metu, nors menka vidaus paklausa kompensavo šį poveikį. Kartu palyginti tolygus atlygio vienam darbuotojui didėjimas ir lėtas, bet spartėjantis darbo sąnaudų augimas rodė gana nuosekliai gerėjančias sąlygas darbo rinkoje.

Pagrindinių tarptautinių institucijų skelbiamose naujausiose prognozėse numatoma, kad 2012–2013 m. infliacija mažės, palyginti su jos dabartiniu aukštu lygiu, ir 2012 m. bus 3,1–3,5 %, o 2013 m. sudarys 1,9–2,2 %. Rizika, kad infliacija bus didesnė negu prognozuojama, siejama su labiau nei tikėtasi išaugusiomis žaliavų kainomis, ypač pasaulinėmis naftos ir maisto kainomis. Mažesnis nei tikėtasi administruojamųjų kainų didėjimas dėl gamtinių dujų pasaulinių kainų raidos ir toliau silpnėjanti vidaus paklausa mažina infliacijos augimą. Vertinant dar tolesnės ateities perspektyvas, tikėtina, kad atotrūkio mažinimo procesas artimiausiais metais darys poveikį infliacijai ir (arba) nominaliajam valiutos kursui, nes BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir kainų lygis Čekijoje vis dar yra mažesni nei euro zonoje. Tačiau sunku tiksliai įvertinti poveikio, kurį sukels šis atotrūkio mažinimo procesas, mastą.

Čekijai šiuo metu taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nagrinėjamais 2011 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitai sudarė 3,1 % BVP, t. y. jis buvo didesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis sudarė 41,2 %, t. y. buvo mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2012 m. deficito santykis sumažės iki 2,9 %, o valdžios sektoriaus skolos santykis padidės iki 43,9 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus, pasakytina, kad 2011 m. deficito santykis neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Čekija privalo užtikrinti tvarų biudžeto deficito sumažinimą iki mažesnės kaip 3 % pamatinės vertės 2013 m. ir vėliau pagal perviršinio deficito procedūros įsipareigojimus.

Per dvejus nagrinėjamus metus Čekijos krona nedalyvavo VKM II, tačiau ja buvo prekiaujama taikant lankstaus valiutos kurso režimą. 2010 m. krona nuosekliai stiprėjo ir per 2011 m. stabilizavosi, o metų pabaigoje vėl truputį susilpnėjo. Čekijos kronos kursas euro atžvilgiu daugiausia labai svyravo, o trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, 2010 m. buvo maži. 2011 m. antrąjį pusmetį jie tapo neigiami, o trijų mėnesių laikotarpiu, kuris baigėsi 2012 m. kovo mėn., buvo 0,2 procentinio punkto. Čekijos kronos tiek realusis efektyvusis kursas, tiek realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu ilgesniu laikotarpiu 2012 m. kovo mėn. buvo šiek tiek didesni negu jos atitinkami praeities vidurkiai per dešimt metų. 2002–2007 m. Čekijoje daugiausia buvo didelis mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas, 2008 ir 2009 m. jis buvo koreguojamas dėl smarkiai sumažėjusios vidaus paklausos, lėmusios sumenkusį importą. Ekonomikai atsigavus, mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas padidėjo iki 3,0 % (2010 m.) ir 2,5 % (2011 m.) dėl sumažėjusio prekybos prekėmis perviršio ir didėjančių pajamų mokėjimų, susijusių su išsipareigojimais užsieniui. Šalies grynujų tarptautinių investicijų pozicija labai sumažėjo – nuo –15,5 % BVP (2002 m.) iki –48,5 % BVP (2010 m.) ir –49,7 % BVP (2011 m.).

Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. ilgalaikių palūkanų normos buvo vidutiniškai 3,5 %, taigi, gerokai mažesnės negu palūkanų normų konvergencijos kriterijaus pamatinė vertė (5,8 %). 2009 m. birželio mėn. buvusios didžiausios ilgalaikės palūkanos – 5,5 % – pastaraisiais metais Čekijoje truputį, tačiau nevienodai mažėja; dėl valstybių skolų krizės euro zonoje obligacijų pajamingumas šiek tiek svyruoja ir kitose šalyse. Nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje ilgalaikės palūkanų normos taip pat buvo 3,5 %. Pastaraisiais metais Čekijoje stiprėjanti ilgalaikių palūkanų normų mažėjimo tendencija ir per tą patį laikotarpį padidėjusios ilgalaikės palūkanų normos euro zonoje reiškia, kad ilgalaikių palūkanų normų skirtumas iš pradžių sumenko, o galiausiai tapo neigiamas; nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje palūkanų normos Čekijoje buvo apie 0,5 procentinio punkto mažesnės negu vidutinės palūkanų normos euro zonoje (ir 1,0 procentinio punkto didesnės negu AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumas).

Kad Čekijoje būtų sudaryta palanki tvariai konvergencijai aplinka, būtina, be kita ko, toliau vykdyti į kainų stabilumą orientuotą pinigų politiką, tobulinti vidaus fiskalinę sistemą ir įgyvendinti visapusišką bei patikimą fiskalinę konsolidaciją. Todėl būtina įgyvendinti papildomas priemones, kurios jau patvirtintos 2012 m. biudžete, ir tęsti apdairią išlaidų politiką vidutiniu laikotarpiu. Be to, Čekijai reikia išspręsti daug ekonominės politikos uždavinių, kurie išsamiau aprašyti 5 skyriuje.

Čekijos teisė neatitinka visų reikalavimų, susijusių su centrinio banko nepriklausomumu, konfidencialumu, piniginio finansavimo draudimu ir teisine integracija į Eurosystemą. Čekija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje nurodytų suderinimo reikalavimų.

4.3 LATVIJA

Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI Latvijoje buvo 4,1 %, t. y. gerokai didesnė už kainų stabilumo kriterijaus 3,1 % pamatinę vertę.

Vertinant ilgesnį laikotarpį, pažymėtina, kad per paskutinį dešimtmetį vidutinis metinis vartotojų kainų augimas Latvijoje smarkiai svyravo – nuo –1,2 iki 15,3 %. Pirmąją praejusio dešimtmečio pusę infliacija buvo nedidelė, bet vėliau ji nuolat didėjo ir kelerius metus svyravo nuo 6 iki 7 %.

Dar vėliau, 2007–2008 m., jos augimas paspartėjo. Antrąją dešimtmečio pusę, kuriai buvo būdingas itin spartus ekonomikos augimas, pasirodė Latvijos ekonomikos perkaitimo požymių, ir ėmė didėti makroekonominis disbalansas. Kadangi šie makroekonominiai pokyčiai buvo nestabilūs, 2008 m. Latvijos ekonomiką ištiko gili krizė. Po 2008 m., kada vidutinė metinė infliacija pagal SVKI pasiekė rekordinį 15,3 % dydį, ji smarkiai sumažėjo. Buvo laikotarpis, per kurį vartotojų kainos ir vienetinės darbo sąnaudos mažėjo, todėl šalis atgavo konkurencingumą. Šis koregavimosi laikotarpis baigėsi 2010 m. Vertinant pastarojo laikotarpio pokyčius, pažymėtina, kad metinė infliacija pagal SVKI, 2011 m. pirmąjį pusmetį šoktelėjusi dėl išaugusių pasaulinių maisto ir energijos kainų bei didesnių netiesioginių mokesčių, 2012 m. kovo mėn. sumažėjo iki 3,2 %. 2011 m. antrąjį pusmetį, per kurį žaliavų kainos stabilizavosi, o paklausa buvo vis dar nedidelė, infliacija pradėjo mažėti.

Daugelio pagrindinių tarptautinių institucijų skelbiamose naujausiose prognozėse numatoma, kad 2012–2013 m. infliacija mažės ir 2012 m. bus 2,5–2,6 %, o 2013 m. sudarys 2,1–2,5 %. Rizika, kad infliacija bus didesnė negu prognozuojama, vis dar yra. Tai visų pirma lemia didesnės žaliavų kainos ir labai didėjantis darbo užmokestis, o mažesnis nei planuojamas ekonominis augimas leidžia tikėtis, kad infliacija bus mažesnė negu prognozuojama. Vertinant ateities perspektyvą, pastebėtina, kad vidutiniu laikotarpiu Latvijoje gali būti sunku palaikyti nedidelę infliaciją, nes veikiant fiksuotojo valiutų kurso režimui pinigų politikos veiksams yra nedaug erdvės. Atsižvelgiant į tai, kad BVP vienam gyventojui lygis Latvijoje vis dar yra gerokai mažesnis nei euro zonoje, o kainų lygis yra vis dar apie 30 % mažesnis nei euro zonoje, gali būti, kad vijimosi procesas ateityje darys poveikį infliacijai. Tačiau sunku apskaičiuoti, kiek tiksliai infliacija padidės dėl vijimosi proceso poveikio. Kreditavimui vėl pradėjus didėti ir toliau tebeveikiant fiksuotojo valiutų kurso režimui, gali būti, kad realiojo kurso didėjimas lems aukštesnę infliaciją.

Latvijai šiuo metu taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. 2011 m. valdžios sektoriaus biudžeto deficitas sudarė 3,5 % BVP, t. y. buvo didesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis buvo 42,6 %, t. y. mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2012 m. deficitas sumažės iki 2,1 %, o valdžios sektoriaus skola padidės iki 43,5 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus pasakytina, kad 2011 m. deficitas neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Pagal PDP reikalavimus Latvija privalo užtikrinti, kad biudžeto deficitas nuolat nemažėtų – 2012 m. jis turi būti mažesnis už 3 % pamatinę vertę, – ir baigti įgyvendinti ES ir TVF finansinės paramos programoje numatytą reformą.

Nuo 2005 m. gegužės 2 d. Latvijos valiuta latas dalyvauja VKM II. Per paskutinius dvejus metus lato kursas nesikeitė ir toliau buvo artimas centriniam kursui. Per nagrinėjamą laikotarpį maksimalus kurso nukrypimas didėjimo linkme, palyginti su VKM II centriniu kursu, sudarė 0,9 %, o maksimalus kurso nukrypimas mažėjimo linkme buvo 1,0 %. Nuo 2008 m. pabaigos iki 2012 m. sausio mėn. buvo suteikta 7,5 mlrd. eurų tarptautinė finansinė pagalba, ją organizavo ES ir TVF ir ji taip pat galėjo lemti valiutos kurso mažėjimą. 2010 m. Latvijai buvo pervesta dalis numatytos pagalbos sumos, bet 2011 m. šalis nepasinaudojo galimybe paimti likusią 3,0 mlrd. eurų sumą. 2010 m. Latvijos lato, palyginti su euru, kurso kintamumas, kuris apskaičiuojamas kaip procentinių pokyčių per dieną metinis standartinis nuokrypis, buvo labai nedidelis. Vėliau jis šiek tiek ūgtelėjo, bet per visą likusį nagrinėjamą laikotarpį tebebuvo palyginti mažas. 2010 m. antrąjį pusmetį gana dideli trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, sumažėjo. 2011 m. viduryje jie laikinai tapo neigiami, tačiau per trijų mėnesių laikotarpį, pasibaigusį 2012 m. kovo mėn., trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, nors ir labai nedideli (0,4 procentinio punkto), buvo teigiami. Vertinant ilgesnio laikotarpio pokyčius, pažymėtina, kad 2012 m. kovo mėn. Latvijos lato realusis efektyvusis kursas ir jo realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu buvo didesni už praėjusių dešimties metų vidurkius. Latvijos bendrai mokėjimų balanso einamajai ir kapitalo

sąskaitai buvo būdingas didelis deficitas, jis nuo 6,5 % (2002 m.) patrigubėjo ir 2006 bei 2007 m. viršijo 20 % BVP. Smarkiai sumažėjus vidaus paklausai ir dėl to smukus importo apimčiai, taip pat padidėjus konkurencingumui ir prasidėjus eksporto atsigavimui, deficitas smarkiai sumažėjo, ir 2009 m. susidarė didžiulis bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos balanso perviršis, jis sudarė 11,1 % BVP. Toks dramatiškas pokytis buvo susijęs su labai sumažėjusiu prekių deficitu ir šiek tiek mažiau išaugusiu perviršiu paslaugų ir pervedimų balansuose bei laikinai pagerėjusiu pajamų balansu. Tačiau 2010 ir 2011 m. šis perviršis gerokai sumenko, atitinkamai iki 4,9 ir 0,9 %, tai buvo susiję su vidaus paklausos, visų pirma investicijų, atsigavimu, taip pat importo augimu, gerokai viršijusiu eksporto augimą. Kartu labai pablogėjo šalies grynųjų tarptautinių investicijų pozicija – nuo –41,3 % BVP (2002 m.) iki –82,7 % (2009 m.). 2010 m. ji stabilizavosi ir sudarė –80,2 %, o 2011 m. dar sumažėjo – iki –72,5 %. Vis dar dideli šalies gryniesi išsipareigojimai užsieniui rodo, kokia svarbi yra fiskalinė ir struktūrinė politika išorės tvarumui.

Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2011 m. balandžio iki 2012 m. kovo mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 5,8 %. Taigi, jos atitiko konvergencijos kriterijaus pamatinę vertę, kuri yra 5,8 %. Latvijai atgavus prieigą prie ilgalaikės vidaus ir tarptautinės rinkos, per nagrinėjamo laikotarpio pirmąją dalį ilgalaikės palūkanų normos sumažėjo. 2011 m. pabaigoje laikinai padidėjo kai kurios ilgalaikės palūkanų normos. Dažniausiai tai lėmė pokyčiai vidaus bankų sektoriuje, taip pat įtampa tarptautinėse rinkose. Nagrinėjamu laikotarpiu ilgalaikės palūkanų normos buvo 5,2 %, arba 1,1 procentinio punkto didesnės už euro zonos vidurkį (arba 2,6 procentinio punkto didesnės už AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumą).

Norint sukurti tvariai konvergencijai palankią aplinką Latvijoje, reikia, kad ekonominės politikos veiksmai būtų nukreipti bendram makroekonominiam ir nuolatiniam kainų stabilumui užtikrinti. Atsižvelgiant į tai, kad, veikiant valiutų kurso mechanizmui, pinigų politikos veiksams yra nedaug erdvės, būtina, jog, remiantis kitomis politikos sritimis, ekonomika būtų aprūpinta pinigais siekiant įveikti šaliai būdingus sukrėtimus ir išvengti naujo makroekonominio disbalanso. Visų pirma Latvijai yra gyvybiškai svarbu toliau stiprinti savo fiskalinę poziciją, kuri didintų pasitikėjimą fiksuotuoju valiutos kursu. Todėl, be kitų dalykų, būtina įgyvendinti 2012 m. biudžete pasiūlytas priemones ir toliau vykdyti atsargią išlaidų politiką vidutiniu laikotarpiu. Be to, Latvijai reikia išspręsti daug ekonominės politikos problemų, kurios išsamiau aprašytos 5 skyriuje.

Latvijos įstatymai neatitinka visų centrinio banko nepriklausomumo, piniginio finansavimo draudimo ir teisinės integracijos į Eurosystemą reikalavimų. Latvija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje nurodytų suderinimo reikalavimų.

4.4 LIETUVA

Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI Lietuvoje buvo 4,2 %, t. y. gerokai didesnė už kainų stabilumo kriterijaus 3,1 % pamatinę vertę.

Vertinant ilgesnį praėjusį laikotarpį, pastebėtina, kad per paskutinį dešimtmetį vidutinė metinė infliacija Lietuvoje labai svyravo – nuo –1,1 iki 11,1 %. 2003 m. infliacija buvo neigiama, paskui ji pradėjo didėti ir augo iki dešimtmečio vidurio. Nuolatinis augimas tęsėsi iki 2008 m., kai infliacija pagal SVKI pasiekė 11,1 %; tada ji smarkiai sumažėjo. Beveik visą dešimtmetį infliacija didėjo, bet iš pradžių jos augimą dažniausiai lėmė išaugę netiesioginiai mokesčiai, mažėjantis anksčiau

pabrangusio lito poveikis importo kainoms ir didesnės žaliavų kainos. Antrąją dešimtmečio pusę infliacijos augimas spartėjo dėl kelių veiksnių, įskaitant didesnes energijos ir maisto kainas, vis labiau įtemptą padėtį darbo rinkoje ir smarkiai didėjančią paklausą. Visi šie dalykai rodė ekonomikos perkaitimą ir didėjančius makroekonominis disbalansus. Kadangi šie makroekonominiai pokyčiai buvo nestabilūs, 2009 m. Lietuvos ekonomika patyrė kelis didelius nuosmukius. Bet vėliau ji vėl ėmė atsigauti. Vertinant pastarojo laikotarpio pokyčius, pažymėtina, kad, 2011 m. gegužės mėn. dėl išaugusių pasaulinių maisto ir energijos kainų pasiekusi rekordinę 5,0 % ribą, antrąjį pusmetį metinė infliacija pagal SVKI nuolat mažėjo ir 2012 m. kovo mėn. buvo 3,7 %. Nors ankstesnis maisto kainų poveikis infliacijai nuolatos mažėja, pakilusios administruojamosios energijos kainos tebėra infliaciją didinantis veiksnys, nes aukštesnės energijos kainos pamažu pradeda daryti poveikį namų ūkiams.

Pagrindinių tarptautinių institucijų skelbiamose naujausiose prognozėse numatoma, kad 2012–2013 m. infliacija sumažės iki 2,7–3,1 % (2012 m.) ir 2,5–2,9 % (2013 m.). Yra rizika, kad infliacija gali didėti daugiausia dėl labiau nei tikėtasi išaugusių pasaulinių žaliavų kainų, taip pat dėl itin padidėjusių atlyginimų, ypač jei darbo našumo augimas bus mažesnis negu tikimasi šiuo metu, ir dėl to išaugs vienatinės darbo sąnaudos. Vertinant ateities perspektyvą, pastebėtina, kad vidutiniu laikotarpiu Lietuvoje gali būti sunku palaikyti nedidelę infliaciją, nes veikiant valiutų valdybos modeliui pinigų politikos veiksams yra nedaug erdvės. Atsižvelgiant į tai, kad BVP vienam gyventojui ir kainų lygis Lietuvoje vis dar yra mažesni nei euro zonoje, gali būti, kad vijimosi procesas ateityje darys poveikį infliacijai. Tačiau sunku apskaičiuoti, kiek tiksliai infliacija padidės dėl vijimosi proceso poveikio. Kreditavimui vėl pradėjus didėti ir toliau tebeveikiant fiksuotojo valiutų kurso režimui, gali būti, kad realiojo kurso augimas lems didesnę infliaciją.

Lietuvai šiuo metu taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. 2011 m. valdžios sektoriaus biudžeto deficitas sudarė 5,5 % BVP, t. y. buvo gerokai didesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis buvo 38,5 %, t. y. daug mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2012 m. deficitas sumažės iki 3,2 %, o valdžios sektoriaus skola padidės iki 40,4 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus, pasakytina, kad 2011 m. deficitas viršijo valstybės investicijų ir BVP santykį. Lietuva privalo pasiekti, kad iki 2012 m. jos biudžeto deficitas būtų mažesnis negu 3 % (pamatinė vertė), kaip numatyta pagal PDP, ir būtų užtikrinta patikima fiskalinė politika.

Nuo 2004 m. birželio 28 d. Lietuvos valiuta litas dalyvauja VKM II. Per dvejų metų nagrinėjama laikotarpį litas buvo stabilus, o jo centrinis kursas buvo 3,45280 lito už eurą. Gerėjant Lietuvos ekonomikos perspektyvai, trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, laipsniškai mažėjo – nuo 0,9 procentinio punkto per trijų mėnesių laikotarpį, kuris baigėsi 2010 m. birželio mėn., iki 0,4 procentinio punkto per trijų mėnesių laikotarpį, kuris baigėsi 2012 m. kovo mėn. Dėl tokio mažėjimo reitingų agentūros padidino Lietuvos kreditų reitingą. Vertinant ilgesnio laikotarpio pokyčius, pažymėtina, kad 2012 m. kovo mėn. Lietuvos lito realusis efektyvusis kursas ir jo realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu, nors ir šiek tiek aukštesni, bet buvo artimi praėjusių dešimties metų vidurkiams. Mokėjimų balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos deficitas nuolatos didėjo – nuo 4,7 % BVP 2002 m. iki daugiau kaip 10 % BVP 2007 ir 2008 m. Smarkus paklausos kryptis, dėl kurio sumenko importo apimtis, lėmė didelį deficito sumažėjimą; be to, susidarė einamosios ir kapitalo sąskaitos balanso perviršis, jis 2009 m. sudarė net 7,8 % BVP. Vėliau jis smuktelėjo iki 4,2 % (2010 m.) ir 0,9 % (2011 m.). Tokį staigų pokytį daugiausia lėmė itin sumažėjęs prekių deficitas, padidėjęs pajamų balansas, kuris laikinai tapo perviršiniu, taip pat ūgtelėjęs paslaugų balanso perviršis; vėliau per pastaruosius dvejus metus dėl atsigaunančios vidaus paklausos sumažėjo einamosios ir kapitalo sąskaitos balansas. Šalies grynųjų

tarptautinių investicijų pozicija pablogėjo – nuo –32,6 % BVP (2002 m.) iki –58,6 % (2009 m.), tačiau vėliau laipsniškai gerėjo ir 2010 m. buvo –55,9 %, o 2011 m. –52,2 %.

Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. vidutinės ilgalaikių palūkanų normos buvo 5,2 %, o tai mažiau negu palūkanų normų konvergencijos kriterijaus pamatinė vertė, kuri yra 5,8 %. Tarptautinė finansų krizė neigiamai paveikė Lietuvos kapitalo rinkas, ir 2009 m. ilgalaikės palūkanų normos, nevykstant prekybai antrinėje rinkoje, išaugo net iki 14,5 %. 2010 ir 2011 m. pamažu pradėjo atsigausti prekyba akcijomis ir jų išleidimas, o šiek tiek stabilesni ekonomikos pokyčiai lėmė, kad ilgalaikės palūkanų normos smuktelėjo maždaug iki 5 % ir nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje buvo 5,3 %. Nuo 2010 m. iki nagrinėjamo laikotarpio pabaigos palūkanų normų skirtumas, palyginti su euro zonos vidurkiu, sumažėjo iki 1,2 procentinio punkto (ir 2,8 procentinio punkto, palyginti su AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumu).

Norint sukurti tvariai konvergencijai palankią aplinką Lietuvoje, reikia, kad ekonominės politikos veiksmai būtų nukreipti bendram makroekonominiam stabilumui ir nuolatiniam kainų stabilumui užtikrinti. Atsižvelgiant į tai, kad, veikiant valiutų kurso mechanizmui, pinigų politikos veiksams yra nedaug erdvės, būtina, jog, remiantis kitomis politikos sritimis, ekonomika būtų aprūpinta pinigais siekiant susidoroti su šaliai būdingais sukrėtimais ir išvengti naujo makroekonominio disbalanso. Visų pirma Lietuvai yra nepaprastai svarbu tęsti visapusiškos konsolidacijos, atsižvelgiant į išlaidas, įgyvendinimą, kuris taip pat padidintų pasitikėjimą fiksuotuoju valiutos kursu. Be to, Lietuvai reikia išspręsti daug ekonominės politikos problemų, kurios yra išsamiau aprašytos 5 skyriuje.

Lietuvos įstatymai neatitinka visų reikalavimų dėl centrinio banko nepriklausomumo. Lietuva yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje nurodytų suderinimo reikalavimų.

4.5 VENGRIJA

Per ataskaitinį laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI Vengrijoje buvo 4,3 %, t. y. gerokai didesnė negu kainų stabilumo kriterijaus 3,1 % pamatinė vertė.

Vertinant ilgesnį praėjusį laikotarpį, per paskutinius dešimt metų vartotojų kainų augimas Vengrijoje svyravo nuo 3,5 iki 7,9 %. Šio laikotarpio kintamos ilgalaikės infliacijos tendencijai susiformuoti svarbų vaidmenį suvaidino dažni netiesioginių mokesčių ir administruojamųjų kainų pokyčiai. Per pirmąjį dešimtmetį vienietinės darbo sąnaudos labai padidėjo, nes itin augo darbo pajamos, jos tik šiek tiek sumažėjo per pirmuosius ekonomikos sulėtėjimo etapus vykdant fiskalinę konsolidaciją Vengrijoje. Per kelerius vėlesnius metus darbo rinkos koregavimas paspartėjo ir dėl to labai sumažėjo visų vienietinių darbo sąnaudų augimas. Tačiau 2011 m. atlygio vienam darbuotojui augimas vėl pralenkė darbo našumo didėjimą ir dėl to padidėjo vienietinių darbo sąnaudų augimas. Vertinant pastarojo meto pokyčius, 2011 m. pasireiškė infliacijos spaudimas, nors vietos paklausa buvo vis dar labai nedidelė. Šis spaudimas daugiausia buvo susijęs su žaliavų kainų poveikiu ir valiutos nuvertėjimu 2011 m. antrąjį pusmetį kartu su 2010 m. įvestų specialiųjų mokesčių įvairiuose sektoriuose (pvz., energetikos, mažmeninės prekybos ir telekomunikacijų) infliaciniu poveikiu per visus metus ir su labai dideliais netiesioginiais mokesčiais 2012 m. pradžioje.

Pagrindinių tarptautinių institucijų skelbiamose naujausiose prognozėse numatoma, kad 2012 m. infliacijos augimas paspartės iki 4,9–5,5 %, o 2013 m. sulėtės iki 2,9–3,9 %. Kalbant apie infliacijos perspektyvą, yra rizika, kad žaliavų kainos gali išaugti labiau negu tikėtasi ir pastarojo meto kainų sukrėtimai gali turėti reikšmės laukiamai infliacijai. Kita vertus, vietos paklausa gali padidėti lėčiau negu tikėtasi (pvz., tuo atveju, jei išskolinimo mažinimas bankų sektoriuje bus spartesnis negu laukiama). Vertinant ateities perspektyvą, atotrūkio mažinimo procesas gali turėti reikšmės infliacijai ir (ar) nominaliajam kursui per kelerius ateinančius metus, turint galvoje tai, kad BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir kainų lygiai Vengrijoje yra vis dar mažesni negu euro zonoje. Tačiau sunku kiekybiškai įvertinti šio atotrūkio mažinimo proceso poveikį infliacijai.

Šiuo metu Vengrijai taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Per ataskaitinį laikotarpį 2011 m. valdžios sektoriaus biudžeto balansas laikinai buvo su 4,3 % BVP perviršiu. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis sudarė 80,6 %, t. y. jis buvo daug didesnis negu 60 % pamatinė vertė. Tačiau fiskalinės padėties pagerėjimas atsirado dėl vienkartinių ir laikinų pajamų priemonių (apie 10 % BVP), pirmiausia susijusių su pensijų pervedimu iš privačios pensijų sistemos į valstybės pakopą, todėl buvo nepagrįstas struktūriniu ir tvariu koregavimu. Dėl šios priežasties 2012 m. kovo 13 d. ES Taryba priėmė sprendimą pristabdyti dalį 2013 m. ES sanglaudos fondų išipareigojimų Vengrijai ir penktąją patikslintą rekomendaciją, kurioje buvo prašoma, kad Vengrijos valdžia iki 2012 m. panaikintų perviršinį deficitą. Atsižvelgiant į tai, Vengrijai buvo rekomenduota imtis būtinų priemonių, įskaitant papildomą fiskalinę konsolidaciją, siekiant įgyvendinti 2,5 % BVP deficito tikslą 2012 m. ir užtikrinti, kad 2013 m. jis ir toliau būtų daug mažesnis už 3 % BVP net ir pasibaigus vienkartinėms priemonėms. Europos Komisija prognozuoja, kad biudžeto deficitas atitiks 2,5 % tikslą, o valdžios sektoriaus skolos santykis turėtų sumažėti iki 78,5 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksnius, neprognozuojama, kad 2012 m. deficitas būtų didesnis už valstybės investicijų ir BVP santykį. Vengrija privalo patikimai sumažinti savo biudžeto deficitą iki mažesnės kaip 3 % pamatinės vertės, atitinkančios PDP reikalavimus, ir užtikrinti, kad būtų aiški skolos santykio mažėjimo tendencija.

Per dvejų metų ataskaitinį laikotarpį Vengrijos forintas nedalyvavo VKM II. Jis pamažu stiprėjo nuo 2010 m. vidurio iki 2011 m. liepos mėn., baigiantis 2011 m. labai susilpnėjo, paskui šiek tiek atsigavo euro atžvilgiu. ES ir TVF vadovaujama tarptautinės finansinės paramos programa, vykdyta nuo 2008 m. lapkričio mėn. iki 2010 m. pabaigos, taip pat prisidėjo prie spaudimo valiutos kursui. Tačiau Vengrijos valdžios institucijų ir ES bei TVF nutrūkusios derybos dėl galimo naujo finansinio paketo 2011 m. pabaigoje prisidėjo prie forinto nuvertėjimo, nes tolesnės derybos užsitęsė ir tai galėjo prisidėti prie forinto kurso svyravimo nuo 2011 m. pabaigos.

Per ataskaitinį laikotarpį forinto kursas euro atžvilgiu labai keitėsi, trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR normomis, buvo labai dideli. Vertinant ilgesnio laikotarpio pokyčius, 2012 m. kovo mėn. Vengrijos forinto realusis efektyvusis kursas ir jo realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu atitiko praėjusių dešimties metų vidurkių lygius. Kelerius pastaruosius metus Vengrijos bendra einamoji ir kapitalo sąskaita buvo labai koreguojama. Vengrijos mokėjimų balanso bendroje einamojoje ir kapitalo sąskaitoje 2002–2008 m. buvo nurodytas didelis 7,1 % BVP deficito vidurkis, 2009 m. šis rodiklis pasikeitė į 1,0 % perviršį ir vėliau 2011 m. jis pamažu didėjo iki 3,6 %, daugiausia dėl spartaus eksporto augimo ir nuolat nedidelės vietos paklausos. Šalies grynujų tarptautinių investicijų pozicija labai pablogėjo – nuo –65,2 % BVP (2002 m.) iki –117,9 % (2009 m.), tačiau vėliau pagerėjo iki –112,7 % (2010 m.) ir –105,2 % (2011 m.). Vis dar dideli šalies grynieji išipareigojimai užsieniui rodo, kaip svarbu, kad fiskalinė ir struktūrinė politika palaikytų išorės sektoriaus tvarumą.

Per laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. ilgalaikių palūkanų normos vidurkis buvo lygus 8,0 %, o tai kur kas daugiau už konvergencijos kriterijaus 5,8 % palūkanų normų pamatinę vertę. Per ataskaitinį laikotarpį susirūpinimas dėl šalies fiskalinės padėties ir vyriausybės politikos, sužlugdžiusios užsienio investuotojų pasitikėjimą, buvo susiję su mažėjančiais reitingais, krintančia investuotojų paklausa išigyti Vengrijos vyriausybės obligacijų, silpnėjančia valiuta ir nuolat didėjančiomis ilgalaikėmis palūkanų normomis. 2011 m. pabaigoje Vengrija paprašė tolesnės galimos ES ir TVF finansinės paramos. 2011 m. pabaigoje ir 2012 m. pradžioje ilgalaikės palūkanų normos labai padidėjo. Vėliau jos sumažėjo ir ataskaitinio laikotarpio pabaigoje sudarė 8,7 %, o palūkanų normų skirtumas, palyginti su euro zonos vidurkiu, buvo 4,7 procentinio punkto (ir 6,2 procentinio punkto, palyginti su AAA euro zonos pajamingumu).

Siekiant sukurti tvariai konvergencijai palankią aplinką Vengrijoje, reikalinga, be kita ko, į stabilumą orientuota pinigų politika, įskaitant stabilią institucinę aplinką, palaikančią rinkos pasitikėjimą visišku centrinio banko nepriklausomumu. Be to, nors struktūrinė fiskalinė konsolidacija numatyta vidutiniu laikotarpiu, dvejus metus esant laisvesnei fiskalinei drausmei reikia iš anksto numatyti tolesnes priemones, ypač 2013 m., taip pat turi būti visiškai įgyvendintos struktūrinės reformos, pradėtos 2011 m. Dar daugiau, Vengrijai reikia išspręsti plataus masto ekonominės politikos iššūkius, kurie išsamiau aprašyti 5 skyriuje.

Vengrijos įstatymai neatitinka visų centrinio banko nepriklausomumo reikalavimų, žodžio „euras“ vienodos rašybos ir teisinės integracijos į Eurosystemą reikalavimų. Vengrija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji turi laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje numatytų suderinimo reikalavimų.

4.6 LENKIJA

Per ataskaitinį laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI Lenkijoje buvo 4,0 %, t. y. gerokai didesnė negu kainų stabilumo kriterijaus 3,1 % pamatinė vertė.

Vertinant ilgesnį praėjusį laikotarpį, pastebėtina, kad metinis vartotojų kainų augimas per paskutinius dešimt metų Lenkijoje svyravo nuo 0,7 % iki 4,2 %, tai daugiausia buvo susiję su išorės kainų sukrėtimų ir valiutos kurso svyravimų poveikiu. Konkrečiau sakant, metinei infliacijai pagal SVKI buvo būdinga staigus kritimo tendencija nuo dviženkliai skaičių 2000 m. pradžioje iki nedidelių skaičių 2003 m. Infliacija 2004 m. laikinai padidėjo. Tai buvo susiję su administruojamųjų kainų ir netiesioginių mokesčių padidėjimu bei pabrangusiais maisto produktais Lenkijai įstojus į ES. Po nedidelės infliacijos laikotarpio 2005–2006 m. kainų spaudimas vėl padidėjo 2006 m. pabaigoje. 2008 m. infliacija ūgtelėjo iki daugiau kaip 4,0 % ir buvo padidėjusi 2009 m., o 2010 m. pamažu sumažėjo. 2011 m. pasaulyje staiga ir labai pabrangusios žaliavos, nuvertėjęs nominalusis kursas ir padidėjęs PVM, esant didelei vietos paklausai, prisidėjo prie pakartotinio infliacijos išaugimo. Pastarųjų dešimties metų infliacijos pokyčius reikėtų vertinti lyginant juos su gana tvarių ekonomikos augimu. Makroekonominiai pokyčiai iki 2008 m. vidurio buvo būdingas tvarus ekonominės veiklos pakilimas, jo nebuvo tik 2005 m. pirmąjį pusmetį. Pajėgumų spaudimas tapo akivaizdus 2007–2008 m., kada pastebimai padidėjo vienetinių darbo sąnaudų augimas, padidinęs einamosios sąskaitos deficitą ir istoriškai mažą nedarbo lygį. Prasidėjus pasaulinei ekonomikos ir finansų krizei, pajėgumų spaudimas greitai sumažėjo. Dėl santykinai trumpalaikio ekonomikos sulėtėjimo ir mažesnių pasaulinių žaliavų kainų laikinai krito metinė infliacija pagal SVKI iki mažiau kaip 2 % 2010 m. vasarą. Vertinant pastarojo meto pokyčius, pastebėtina, kad metinė infliacija pagal SVKI

per didžiąją 2011 m. dalį buvo padidėjusi beveik iki 4 %. Ši tendencija tęsėsi 2012 m. pradžioje. 2012 m. kovo mėn. metinė infliacija pagal SVKI sudarė 3,9 %.

Pagrindinių tarptautinių institucijų skelbiamose naujausiose prognozėse numatoma, kad 2012–2013 m. infliacija mažės ir bus 2,5–3,8 % (2012 m.) ir 2,5–2,9 % (2013 m.). Prognozuojama, kad jos augimo rizika yra subalansuota. Augimo rizika yra daugiausia susijusi su didesnėmis nei tikėtasi žaliavų kainomis, o mažėjimo rizika yra susijusi daugiausia su mažesniu nei tikėtasi ūkio aktyvumu. Vertinant ateities perspektyvą, pasakytina, kad atotrūkio mažinimo procesas gali turėti reikšmės infliacijai ir (ar) nominaliajam kursui per kelerius ateinančius metus turint galvoje tai, kad BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir kainų lygiai Lenkijoje vis dar yra mažesni negu euro zonoje. Tačiau sunku įvertinti šio atotrūkio mažinimo poveikio tikslų mastą.

Šiuo metu Lenkijai taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Ataskaitiniais 2011 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitai sudarė 5,1 % BVP, t. y. buvo gerokai didesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis sudarė 56,3 %, t. y. buvo mažesnis už 60 % pamatinę vertę. Europos Komisija prognozuoja, kad 2012 m. deficitai sumažės iki 3,0 %, o valdžios sektoriaus skola sumažės iki 55,0 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus, pasakytina, kad 2011 m. deficitai neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Lenkija turi užtikrinti, kad biudžeto deficitai būtų nuolat mažinami ir kad iki 2012 m. būtų ištaisyta perviršinio deficito padėtis pagal PDP reikalavimus.

Per dvejų metų ataskaitinį laikotarpį Lenkijos zlotas nedalyvavo VKM II, tačiau juo buvo prekiaujama vadovaujantis lanksčiu valiutos kurso režimu. 2010 m. antrąjį pusmetį zlotas šiek tiek sustiprėjo ir 2011 m. pirmąjį pusmetį iš esmės buvo stabilus. Kadangi Lenkijos valiuta 2011 m. antrąjį pusmetį susilpnėjo, *Narodowy Bank Polski* nuo 2011 m. rugsėjo iki gruodžio mėn. retkarčiais įsikišdavo į užsienio valiutos rinką. Vėliau Lenkijos valiuta šiek tiek atsigavo euro atžvilgiu. 2009 m. kovo mėn. TVF vykdomosios valdybos patvirtintas prevencinis susitarimas pagal lankstaus kredito liniją, kuria galėjo pasinaudoti šalys, atitinkančios iš anksto aprašytus kriterijus ir tinkamus per ataskaitinį laikotarpį, taip pat galėjo prisidėti prie valiutos kurso rizikos sumažinimo. Pastebima, kad Lenkija nepasinaudojo lanksčiaja kredito linija nuo jos sukūrimo. Lenkijos zloto kursas euro atžvilgiu labai svyravo, o trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, per pastaruosius dvejus metus buvo gana dideli dėl gana aukštų pinigų politikos palūkanų normų Lenkijoje. Vertinant ilgesnio laikotarpio pokyčius, 2012 m. kovo mėn. Lenkijos zloto realusis efektyvusis kursas ir jo realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu beveik atitiko praėjusių dešimties metų vidurkius. Savo mokėjimų balanso einamojoje ir kapitalo sąskaitose Lenkija nurodė gana didelį – 3,3 % BVP – deficitą vidurkį nuo 2002 iki 2008 m. Labai nuvertėjus zlotui ir sumažėjus vietos paklausai, deficitai einamojoje ir kapitalo sąskaitose buvo labai pakoreguotas – 2009 m. iki 2,2 % BVP, 2010 m. jis sudarė 2,8 % BVP, o 2011 m. – 2,1 %. Tai iš esmės buvo susiję su vėl padidėjusiu prekių deficitu, nes augo vietos paklausa. Šalies grynųjų tarptautinių investicijų pozicija labai pablogėjo: nuo –34,9 % BVP (2002 m.) iki –64,0 % (2010 m.) ir –63,5 % (2011 m.).

Per ataskaitinį laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 5,8 %. Taigi, jos atitiko kontrolinį 5,8 % palūkanų normų konvergencijos kriterijų. Per finansų krizę ilgalaikės palūkanų normos Lenkijoje apskritai gana svyravo. Jos stabilizavosi 2009 m. antrąjį pusmetį ir 2010 m. pradžioje. Didėjanti tarptautinių investuotojų paklausa išigyti Lenkijos vyriausybės obligacijų skatino ilgalaikių palūkanų normų mažėjimą 2010 m. 2010 m. pabaigoje ir 2011 m. pradžioje ilgalaikės palūkanų normos truputį padidėjo, rodydamos didesnę finansų rinkos įtampą. Nuo 2011 m. vidurio ilgalaikės palūkanų normos

mažėjo, nepaisant tam tikrų laikinų padidėjimų 2011 m. antrąjį pusmetį. Baigiantis ataskaitiniam laikotarpiui, Lenkijos ilgalaikės palūkanų normos sudarė 5,4 % ir buvo 1,3 procentinio punkto didesnės negu euro zonos vidurkis (ir 2,8 procentinio punkto didesnės už AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumą).

Siekiant sukurti tvariai konvergencijai palankią aplinką Lenkijoje, reikia, be kita ko, vidutiniu laikotarpiu palaikyti į kainų stabilumą orientuotą pinigų politiką. Nors Lenkijos ekonomika sugebėjo išgyventi pasaulinę krizę gana gerai, liko daug spręstinių fiskalinių ir struktūrinių klausimų. Konkrečiau kalbant, fiskalinėje srityje reikia iki šiol vykdomą daugiau pajamomis grindžiamą ir laikiną fiskalinę konsolidaciją pakeisti išsamesniu išlaidomis pagrįstu metodu, siekiant sumažinti didelį struktūrinį deficitą ir tvariai sulaikyti skolos santykio didėjimą. Be to, Lenkijai reikia susidoroti su daugeliu ekonominės politikos išbandymų, kurie išsamiau aprašyti 5 skyriuje.

Lenkijos įstatymai neatitinka visų centrinio banko nepriklausomumo, konfidencialumo, piniginio finansavimo draudimo ir teisinės integracijos į Eurosystemą reikalavimų. Lenkija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji turi laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje numatytų suderinimo reikalavimų.

4.7 RUMUNIJA

Per ataskaitinį laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI Rumunijoje buvo 4,6 %, t. y. gerokai didesnė negu kainų stabilumo kriterijaus 3,1 % pamatinė vertė.

Vertinant ilgesnį praėjusį laikotarpį, pastebėtina, kad nuo pirmojo dešimtmečio pradžios iki 2007 m. metinė infliacija Rumunijoje labai sumažėjo. 2007 m. mažėjimo tendencija pasikeitė. 2009 m. infliacija vėl sumažėjo ir vėliau beveik stabilizavosi apie 6 %. Be vienetinių darbo sąnaudų, infliacijai didelės įtakos turėjo keli pasiūlos kainų sukrėtimai, administruojamųjų kainų ir akcizo mokesčių koregavimai, valiutos kurso pokyčiai. Pastarųjų dešimties metų infliacijos kaitą reikėtų vertinti atsižvelgiant į ekonomikos perkaitimą nuo 2004 iki 2008 m. Po šio laikotarpio ekonominė veikla sumenko 2009–2010 m., o 2011 m. ji šiek tiek atsigavo. Nuo 2004 iki 2008 m. darbo užmokesčio augo daug labiau už našumą, ir tai skatino labai didelį vienetinių darbo sąnaudų didėjimą. Tačiau vėliau darbo užmokesčio augimas sulėtėjo, tam reikšmės turėjo viešojo sektoriaus darbo užmokesčio sumažinimas 2010 m. Tuo pačiu metu vienetinių darbo sąnaudų augimas sulėtėjo nuo 22,9 % (2008 m.) iki 1,7 % (2011 m.). Vertinant pastarojo meto pokyčius, pasakytina, kad infliacijai pagal SVKI iš esmės buvo būdinga mažėjimo tendencija nuo aukščiausio 8,5 % lygio (2011 m. gegužės mėn.) iki 2,5 % (2012 m. kovo mėn.). Didelis jos mažėjimas buvo susijęs su tuo, kad baigėsi 2010 m. liepos mėn. PVM padidėjimo 5 procentiniais punktais poveikis, taip pat sumažėjo energijos ir maisto produktų kainų spaudimas dėl pasaulinių kainų, labai gero derliaus ir dezinfliacijos spaudimo, kurį sukėlė potencialaus ir faktinio ekonomikos augimo neigiamas skirtumas.

Pagrindinių tarptautinių institucijų skelbiamose naujausiose prognozėse numatyta, kad 2012–2013 m. infliacija didės nuo praityje buvusių žemų lygių iki 2,9–3,1 % (2012 m.) ir 3,1–3,7 % (2013 m.). Tačiau yra rizika, kad šiose prognozėse numatoma infliacija gali būti didesnė daugiausia dėl žaliavų ir administruojamųjų kainų kaitos. Su administruojamųjų kainų kaita tai susiję daugiau vidutiniu laikotarpiu. Be to, rizika kyla dėl galimų fiskalinių nesutapimų, susijusių su 2012 m.

rudenį planuojamais rinkimais. Infliacinį spaudimą taip pat gali didinti išorės finansavimo išlaidos ir tolesnis finansų krizės plitimas. Kita vertus, blogesnė išorės aplinka ir sunkiau gaunamas išorės finansavimas kartu su privačiojo sektoriaus balanso koregavimais sukelia svarbiausią riziką. Vertinant ateities perspektyvą, pasakytina, kad atotrūkio mažinimo procesas, atrodo, turės reikšmės infliacijai ir (ar) nominaliajam kursui per kelerius ateinančius metus turint galvoje tai, kad BVP, tenkantis vienam gyventojui, ir kainų lygiai Rumunijoje yra vis dar mažesni negu euro zonoje. Tačiau sunku įvertinti tikslų šio atotrūkio mažinimo proceso poveikio mastą.

Šiuo metu Rumunijai taikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Ataskaitiniais 2011 m. valdžios sektoriaus biudžeto balanso deficitai sudarė 5,2 % BVP, t. y. buvo gerokai didesnis už 3 % pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus bendrosios skolos ir BVP santykis sudarė 33,3 %, t. y. buvo daug mažesnis negu 60 % pamatinė vertė. Europos Komisija prognozuoja, kad 2012 m. deficitai sumažės iki 2,8 %, o valdžios sektoriaus skola padidės iki 34,6 %. Kalbant apie kitus fiskalinius veiksmus, pasakytina, kad 2011 m. deficitai neviršijo valstybės investicijų ir BVP santykio. Rumunija turi užtikrinti, kad biudžeto deficitai būtų nuolat mažinami iki mažesnės kaip 3 % pamatinės vertės 2012 m. ir vėliau, kaip numatyta PDP reikalavimuose, ir kad būtų baigti įgyvendinti įsipareigojimai, numatyti ES ir TVF finansinės paramos programoje.

Per dvejų metų ataskaitinį laikotarpį Rumunijos lėja nedalyvavo VKM II, tačiau ja buvo prekiaujama vadovaujantis lanksčiu valiutos kurso režimu. 2010 m. lėja buvo beveik stabili, 2011 m. pirmąjį pusmetį šiek tiek susilpnėjo ir vėliau pamažu nuvertėjo euro atžvilgiu. Dėl dvimečio tarptautinės finansinės paramos Rumunijai paketo, kuris patvirtintas 2009 m. kovo mėn., ir jo pakeitimo ES ir TVF prevencinės finansinės paramos programa 2011 m. kovo mėn. galėjo sumažėti spaudimas valiutos kursui. Per ataskaitinį laikotarpį Rumunijos lėjos kursas euro atžvilgiu labai svyravo, tačiau vidutiniškai daug mažiau, palyginti su kitomis infliacijos tikslo siekiančiomis šalimis šiame regione. Tuo pat metu ilgalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, vidutiniškai buvo dideli per paskutinius dvejus metus. Vertinant ilgesnio laikotarpio pokyčius, 2012 m. kovo mėn. Rumunijos lėjos realusis efektyvusis kursas ir realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu beveik atitiko praėjusių dešimties metų vidurkių lygius, o Rumunijos einamojoje ir kapitalo sąskaitose per pastaruosius kelerius metus buvo padaryti dideli koregavimai. Bendroje einamojoje ir kapitalo sąskaitoje 2002–2007 m. buvo nurodyta, kad išorės deficitai pamažu didėjo, 2009 m. jis sumažėjo iki –3,6 % BVP, 2010 m. sudarė –4,2 % ir 2011 m. –4,1 % BVP. Šis pokytis bendroje einamojoje ir kapitalo sąskaitoje pirmiausia susijęs su dideliu prekių deficito sumažėjimu, kurį daugiausia lėmė geri eksporto rodikliai ir vidutinė vietos paklausa. Šalies grynąjį tarptautinių investicijų pozicija labai pablogėjo: nuo –21,2 % BVP (2002 m.) iki –63,8 % (2010 m.) ir –61,6 % BVP (2011 m.).

Per ataskaitinį laikotarpį nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. ilgalaikių palūkanų normos vidurkis buvo lygus 7,3 %, o tai kur kas daugiau už konvergencijos kriterijaus 5,8 % palūkanų normų pamatinę vertę. Per kelerius pastaruosius metus Rumunijos ilgalaikės palūkanų normos svyravo apie 7 % infliacijai nesikeičiant $\pm 0,5$ procentinio punkto ribose ir užkertant kelią tvariai nominaliųjų palūkanų normų mažėjimo tendencijai. Neseniai infliacija labai sumenko, tai leido centriniam bankui sumažinti pinigų politikos palūkanų normas greičiau nei anksčiau. Dėl šios priežasties ilgalaikių palūkanų normų skirtumas tarp Rumunijos lėjos ir euro zonos vidurkio šiek tiek sumažėjo. Baigiantis ataskaitiniam laikotarpiui, ilgalaikės palūkanų normos sudarė 6,5 % ir buvo 2,4 procentinio punkto didesnės negu euro zonos vidurkis (ir 4,0 procentinio punkto negu AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumas).

Siekiant sukurti tvariai konvergencijai palankią aplinką Rumunijoje, reikalinga, be kita ko, į kainų stabilumą orientuota pinigų politika ir kad fiskalinės konsolidacijos planai būtų griežtai įgyvendinami. Be to, Rumunijai reikia susidoroti su daugeliu ekonominės politikos iššūkių, kurie išsamiau aprašyti 5 skyriuje.

Rumunijos įstatymai neatitinka visų centrinio banko nepriklausomumo, piniginio finansavimo draudimo ir teisinės integracijos į Eurosystemą reikalavimų. Rumunija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji turi laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje numatytų suderinimo reikalavimų.

4.8 ŠVEDIJA

Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. Švedijoje 12 mėnesių vidutinė infliacija pagal SVKI buvo 1,3 %, t. y. gerokai mažesnė už kainų stabilumo kriterijaus 3,1 % pamatinę vertę.

Per praėjusį ilgesnį laikotarpį infliacijos kaita Švedijoje apskritai buvo nedidelė, vidutinis lygis pastaruosius dešimt metų buvo 1,8 % ir tai rodė pinigų politikos patikimumą, kuri palaikė nuosaikiai nustatomas darbo užmokestis ir šalies išsivysčiusi ekonomika. 2011 m. vidutinė metinė infliacija buvo 1,4 %. Metinė infliacija pagal SVKI kartais nukrypdavo nuo 2,0 % dėl pokyčių pasaulinėse žaliavų ir užsienio valiutos rinkose, taip pat dėl to, kad darbo užmokestis didėjo neatitinkdamas darbo našumo augimo. Vis dėlto laikotarpiai, kada infliacija nukrypdavo nuo 2,0 %, buvo pavieniai, dideli neatitikimai buvo reti. Vertinant pastarojo meto tendencijas, metinė infliacija pagal SVKI 2011 m. toliau mažėjo. 2011 m. gruodžio mėn. infliacijos lygis tapo žemiausias – 0,4 %, paskui 2012 m. pradžioje pakilo ir kovo mėn. buvo 1,1 %. Nors kuro kainos 2012 m. pradžioje didino infliaciją, ji toliau nuolat mažėjo. Sparčiai didėjant ūkio aktyvumui, poveikis infliacijai buvo nedidelis dėl nuosekliai stiprėjančios Švedijos kronos ir anksčiau mažėjusių vienetinių darbo sąnaudų uždelstos įtakos.

Pagrindinių tarptautinių institucijų skelbiamose naujausiose prognozėse numatoma, kad infliacija 2012–2013 m. didės ir 2012 m. bus 1,1–2,5 %, o 2013 m. – 1,4–2,0 %. Infliacijos didėjimo rizika yra susijusi su labiau negu manyta išaugusia vidaus paklausa, o dėl galimo tolesnio kronos stiprėjimo tikėtina, kad infliacija mažės. Be to, galimas būsto kainų koregavimas gali lėtinti vidaus paklausą ir infliaciją pagal SVKI. Tai, kad Švedijoje vis dar yra gana aukštas kainų lygis, palyginti su vidutiniu kainų lygiu euro zonoje, rodo, jog tolesnė prekybos integracija ir padidėjusi konkurencija gali mažinti kainas.

Švedijai netaikomas ES Tarybos sprendimas dėl perviršinio deficito. Nagrinėjamais 2011 m. valdžios sektoriaus biudžeto balansas buvo perteklinis – 0,3 % BVP, t. y. jis lengvai atitiko 3 % deficito pamatinę vertę. Valdžios sektoriaus skolos ir BVP santykis buvo 38,4 % BVP, t. y. gerokai mažesnis negu 60 % pamatinė vertė. Europos Komisija prognozuoja, kad 2012 m. biudžeto balansas sumažės iki 0,3 % BVP deficito, o valdžios sektoriaus skola sumažės iki 35,6 %. Artimiausiais metais Švedija turėtų toliau laikytis biudžeto konsolidacijos strategijos savo taisyklėmis pagrįstoje fiskalinėje sistemoje, iki šiol leidusioje pasiekti gerų fiskalinių rodiklių.

Dvejų nagrinėjamų metų laikotarpiu Švedijos krona nedalyvavo VKM II, tačiau ja buvo prekiaujama taikant lankstaus valiutos kurso režimą. Iki 2011 m. kovo mėn. krona smarkiai brango euro atžvilgiu, paskui šiek tiek atpigo, o nuo 2011 m. pabaigos vėl pradėjo brangti. Švedijos kronos kursas euro atžvilgiu nagrinėjamu laikotarpiu labai svyravo, o trumpalaikių palūkanų normų skirtumai, palyginti su trijų mėnesių EURIBOR, pamažu didėjo – nuo –0,1 procentinio punkto trijų mėnesių laikotarpiu, kuris baigėsi 2010 m. birželio mėn., iki 1,4 procentinio punkto trijų mėnesių laikotarpiu, kuris baigėsi 2012 m. kovo mėn. Vertinant ilgesnio laikotarpio pokyčius, Švedijos kronos realusis efektyvusis kursas ir jo realusis dvišalis kursas euro atžvilgiu 2012 m. kovo mėn. buvo artimi praėjusių dešimties metų vidurkiams. Nuo 2000 m. Švedija palaikė didelį mokėjimo balanso bendros einamosios ir kapitalo sąskaitos vidutinį perviršį — maždaug 7 % BVP. Šalies grynąjį tarptautinių investicijų pozicija pamažu gerėjo nuo –22,1 % BVP (2002 m.) iki –8,5 % BVP (2010 m.) ir –6,8 % BVP (2011 m.).

Nagrinėjamu laikotarpiu nuo 2011 m. balandžio mėn. iki 2012 m. kovo mėn. vidutinės ilgalaikės palūkanų normos buvo 2,2 %, taigi, gerokai mažesnės negu palūkanų normų konvergencijos kriterijaus 5,8 % pamatinė vertė. Nagrinėjamu laikotarpiu ilgalaikių palūkanų normų lygis tapo kaip niekada žemas ir laikotarpio pabaigoje buvo 2,0 %. Ilgalaikės palūkanų normos Švedijoje ir vidutinių ilgalaikių palūkanų normos euro zonoje skirtumas buvo tapęs neigiamas jau 2005 m. dėl sumažėjusio infliacijos lygio. Nuo 2005 m. vidurio iki 2007 m. pajamingumo skirtumas, palyginti su vidutiniu pajamingumu euro zonoje, buvo šiek tiek neigiamas. Vėliau nuo 2008 m. palūkanų normų ir vidutinių palūkanų normų euro zonoje skirtumas didėjo ir nagrinėjamo laikotarpio pabaigoje sudarė –2,1 procentinio punkto (ir –0,6 procentinio punkto, palyginti su AAA reitingu įvertintų euro zonos obligacijų pajamingumu). Tai iš dalies buvo susiję su pripažįstamu aukštu Švedijos vyriausybės kreditingumu ir turto Švedijos kronomis didelės paklausos.

Norint Švedijoje palaikyti tvariai konvergencijai palankią aplinką, reikia, be kita ko, toliau vykdyti į kainų stabilumą orientuotą pinigų politiką ir patikimą fiskalinę politiką vidutiniu laikotarpiu. Be to, Švedija turi įveikti ir daugiau ekonominės politikos sunkumų, kurie išsamiau aprašyti 5 skyriuje.

Švedijos teisė neatitinka visų reikalavimų, susijusių su centrinių bankų nepriklausomumu, piniginio finansavimo uždraudimu ir teisine integracija į Eurosystemą. Švedija yra ES valstybė narė, kuriai taikoma išimtis, todėl ji privalo laikytis visų Sutarties 131 straipsnyje nurodytų suderinimo reikalavimų. Be to, ECB atkreipia dėmesį į tai, kad pagal Sutartį Švedija įsipareigojo priimti nacionalinius įstatymus dėl integravimosi į Eurosystemą nuo 1998 m. birželio 1 d. Vis dėlto Švedijos valdžios institucijos nesiėmė jokių įstatyminių veiksmų, kad ištaisytų neatitikimus, minimus šiame ir ankstesniuose pranešimuose.

